

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องผลการจัดประสบการณ์การแสดงบทบาทสมมติประกอบ การเล่านิทานเพื่อเสริมสร้างความสามารถด้านภาษาและการกล้าแสดงออกของปฐมวัย ของเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดศรีสวาท บ้านคำไฮ ตำบลหาดแพง อำเภอ ศรีสงคราม จังหวัดนครพนม สังกัดเทศบาลตำบลหาดแพง ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร ตำรา บทความและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. การจัดประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย
 - 1.1 หลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย
 - 1.2 แนวทางการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย
 - 1.3 จุดมุ่งหมายของการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย
 - 1.4 ลักษณะของกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย
 - 1.5 รูปแบบของการจัดตารางกิจกรรมประจำวัน
2. การแสดงบทบาทสมมติ
 - 2.1 ความหมายของกิจกรรมบทบาทสมมติ
 - 2.2 ความสำคัญของกิจกรรมบทบาทสมมติ
 - 2.3 องค์ประกอบของบทบาทสมมติ
 - 2.4 วัตถุประสงค์ของกิจกรรมบทบาทสมมติ
 - 2.5 ประเภทของบทบาทสมมติ
 - 2.6 ลักษณะของการแสดงบทบาทสมมติ
 - 2.7 ขั้นตอนในการแสดงบทบาทสมมติ
 - 2.8 เทคนิคและข้อเสนอแนะต่างๆ ในการใช้วิธีการสอนโดยใช้การแสดง
บทบาทสมมติ
3. แนวทางในการพัฒนาความสามารถด้านภาษาด้านนิทาน
 - 3.1 นิทาน
 - 3.2 ประเภทของนิทาน
 - 3.3 ประโยชน์ของการเล่านิทานที่มีต่อการสอนภาษา

- 3.4 การเล่านิทานบูรณาการเพื่อการเรียนรู้ภาษา
- 3.5 หลักเกณฑ์ในการเลือกนิทาน
- 3.6 กิจกรรมการเล่านิทาน
- 4. ความสามารถและพัฒนาการด้านภาษา การฟัง การพูด
 - 4.1 ความหมายของภาษา
 - 4.2 ความสำคัญของภาษา
 - 4.3 องค์ประกอบของภาษา
 - 4.4 พัฒนาการทางภาษา
 - 4.5 หลักการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา
 - 4.6 พัฒนาการทางด้านการฟัง
 - 4.7 พัฒนาการทางด้านการพูด
- 5. การกล้าแสดงออก
 - 5.1 ความหมายและความสำคัญของการกล้าแสดงออก
 - 5.2 ประเภทของการกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม
 - 5.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการกล้าแสดงออก
 - 5.4 หลักการและแนวทางในการส่งเสริมการกล้าแสดงออก
- 6. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546
 - 6.1 ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย
 - 6.2 หลักการ
 - 6.3 จุดมุ่งหมาย
 - 6.4 คุณลักษณะตามวัย
 - 6.5 สาระการเรียนรู้
- 7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การจัดประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย

1. หลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

กรมวิชาการ (2546, หน้า 39-77) การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย อายุ 3-5 ปี จะไม่จัดเป็นรายวิชาแต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เกิดความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเกิดการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยมีหลักการ และแนวทางการจัดประสบการณ์ ดังนี้

1. จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง
 2. เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคลและบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่
 3. จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกับกระบวนการและผลผลิต
 4. จัดการประเมินพัฒนาการโดยให้ความสำคัญทั้งกับกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์
 5. ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก
- สรุปได้ว่า หลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย เป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ และเป็นการบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์การเรียนรู้โดยตรง พัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาเต็มตามศักยภาพอย่างต่อเนื่อง

2. แนวทางการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

แนวทางการจัดประสบการณ์ เพื่อให้เด็กได้มีการเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเอง ได้แก่

- 2.1 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือ เหมาะกับอายุ วุฒิภาวะ และระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ
- 2.2 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้ คือ เด็กได้ลงมือกระทำ เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

2.3 จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือ บูรณาการทั้งทักษะ และสาระการเรียนรู้

2.4 จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่ม คิด วางแผน ตัดสินใจ ลงมือกระทำ และนำเสนอ ความคิดโดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก

2.5 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่น กับผู้ใหญ่ ภายใต้อสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในบรรยากาศที่อบอุ่นมีความสุขและเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่างๆ กัน

2.6 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก

2.7 จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวันตลอดจน สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2.8 จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและแผนที่เกิดขึ้นในสภาพจริงโดยไม่ได้คาดการณ์ไว้

2.9 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ ทั้งการวางแผน การสนับสนุนสื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินพัฒนาการ

2.10 จัดทำสารนิทัศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล นำมาไตร่ตรองและใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและการวิจัยในชั้นเรียน

สรุปได้ว่า แนวทางการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย เป็นการจัดประสบการณ์ให้เด็กได้เรียนรู้โดยการลงมือกระทำ ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า เด็กได้ริเริ่ม คิด วางแผน ตัดสินใจ นำเสนอความคิดโดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก ให้แก่เด็ก

3. จุดมุ่งหมายของการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

การจัดกิจกรรมในแต่ละวันจะต้องให้ครอบคลุมจุดมุ่งหมายของการจัดประสบการณ์ของกิจกรรมที่นำมาจัดในแต่ละวัน สำหรับเด็กปฐมวัยอายุ 3-5 ปี จะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กเรียนรู้จาก

ประสบการณ์ตรง เกิดความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเกิดการพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ดังนั้นการเลือกกิจกรรมที่จะนำมาจัดในแต่ละวันต้องให้ครอบคลุมดังต่อไปนี้

3.1 การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหว และความคล่องแคล่วในการใช้อวัยวะต่างๆ จึงควรจัดกิจกรรม โดยให้เด็กได้เล่นอิสระกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่นสนาม เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี

3.2 การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือและตา จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นเครื่องเล่นสัมผัส เล่นเกมต่อภาพ ฝึกช่วยเหลือตนเองในการแต่งกาย หยิบช้อนส้อม ใช้อุปกรณ์ศิลปะ เช่น สีเทียน กรรไกร พู่กัน ดินเหนียว ฯลฯ

3.3 การพัฒนาอารมณ์ จิตใจ และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออก มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ประหยัด เมตตากรุณา เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีมารยาทและปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยและศาสนาที่นับถือ จึงควรจัดกิจกรรมต่างๆ ผ่านการเล่นให้เด็กได้มีโอกาสตัดสินใจเลือกได้รับการตอบสนองตามความต้องการ ได้ฝึกปฏิบัติโดยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ตลอดเวลาที่โอกาสเอื้ออำนวย

3.4 การพัฒนาสังคมนิยม เพื่อให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดี แสดงออกอย่างเหมาะสมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวัน มีนิสัยรักการทำงาน รู้จักระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น จึงควรจัดให้เด็กได้ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างสม่ำเสมอ เช่น รับประทานอาหาร พักผ่อนนอนหลับ ขับถ่ายทำความสะอาดร่างกาย เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น ปฏิบัติตามกติกาข้อตกลงของส่วนรวม เก็บของเข้าที่เมื่อเล่นหรือทำงานเสร็จ ฯลฯ

3.5 การพัฒนาการคิด เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดรวบยอด สังเกต จำแนก เปรียบเทียบ จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์ แก้ปัญหา จึงควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้สนทนาอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็ก ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ทดลอง ศึกษานอกสถานที่ ประกอบอาหาร หรือจัดให้เด็กได้เล่นเกมการศึกษาที่เหมาะสมกับวัยอย่างหลากหลาย ฝึกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและในการทำกิจกรรมทั้งที่เป็นกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่ หรือรายบุคคล

3.6 การพัฒนาภาษา เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสใช้ภาษาสื่อสาร ถ่ายทอด ความรู้สึก ความนึกคิด ความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ที่เด็กมีประสบการณ์ จึงควรจัด กิจกรรมทางภาษาให้มีความหลากหลายในสภาพแวดล้อม ที่เอื้อต่อการเรียนรู้มุ่งปลูกฝัง ให้เด็กรักการอ่าน และบุคคลากรที่แวดล้อมต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษา ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงหลักการจัดกิจกรรมทางภาษาที่เหมาะสมกับเด็กเป็นสำคัญ

3.7 การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เด็กได้พัฒนา ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและเห็นความสวยงามของสิ่งต่างๆ รอบตัว โดยใช้กิจกรรมศิลปะและดนตรีเป็นสื่อในการเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการ ให้ประดิษฐ์สิ่งต่างๆ อย่างอิสระตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็ก เล่นบทบาทสมมติ ในมุมเล่นต่างๆ เล่นน้ำ เล่นทราย เล่นก่อสร้างสิ่งต่างๆ เช่น แท่งไม้ รูปทรงต่างๆ ฯลฯ

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย เป็นการ จัดกิจกรรมเพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญา ไม่จัดเป็นรายวิชาแต่จัดอยู่ในรูปของการบูรณาการ ผ่านการเล่น

4. ลักษณะของกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย

ลักษณะของการจัดกิจกรรมประจำวันให้กับเด็กปฐมวัยไว้ 6 กิจกรรม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 กิจกรรมเสรี/การเล่นตามมุม เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเล่น อิสระตามมุมเล่นหรือ มุมประสบการณ์หรือศูนย์การเรียนรู้ ที่จัดไว้ในห้องเรียน เช่น มุมบล็อก มุมหนังสือ มุมวิทยาศาสตร์หรือมุมธรรมชาติศึกษา มุมบ้าน มุมร้านค้า เป็นต้น มุมต่างๆ เหล่านี้เด็กมีโอกาสเลือกเล่นได้อย่างเสรีตามความสนใจและความต้องการ ของเด็ก ทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม อนึ่ง กิจกรรมเสรีนอกจากให้เด็กเล่นตามมุมแล้ว อาจให้เด็กเลือกทำกิจกรรมที่ผู้สอนจัดเสริมขึ้น เช่น เกมการศึกษา เครื่องเล่นสัมผัส กิจกรรมสร้างสรรค์ประเภทต่างๆ

การจัดกิจกรรมเสรี/การเล่นตามมุม อาจจัดได้หลายลักษณะ เช่น

- จัดกิจกรรมเสรี โดยเปิดโอกาสให้เด็กเลือกทำกิจกรรม สร้างสรรค์ และเล่นตามมุมเล่นในช่วงเวลาเดียวกันอย่างอิสระ
- จัดกิจกรรมเสรี โดยเน้นให้เด็กเลือกทำกิจกรรมสร้างสรรค์ อย่างน้อย 1-2 อย่าง หรือตามข้อตกลงในแต่ละวัน

- จัดกิจกรรมเสรี โดยการจัดมุมศิลปะหรือศูนย์ศิลปะให้เป็นส่วนหนึ่งของมุมเล่น หรือศูนย์การเรียนรู้ ฯลฯ

ข้อเสนอแนะ

1. ขณะเด็กเล่น ผู้สอนต้องคอยสังเกตความสนใจในการเล่นของเด็ก หากพบว่ามุมใด เด็กส่วนใหญ่ ไม่สนใจที่จะเล่นแล้ว ควรปรับเปลี่ยนจัดสื่อมุมเล่นใหม่ เช่นมุมบ้าน อาจตัดแปลงหรือเพิ่มเติม หรือเปลี่ยนเป็นมุมร้านค้า มุมเสริมสวยมุมหมอบ ฯลฯ

2. หากมุมใดมีจำนวนเด็กในมุมมากเกินไป ผู้สอนควรให้เด็กมีโอกาสคิดแก้ปัญหาหรือผู้สอนชักชวนให้แก้ปัญหาในการเลือกเล่นมุมใหม่

3. การเลือกเล่นมุม การเล่นมุมเดียวเป็นระยะเวลาอันยาวนาน อาจทำให้เด็กขาดประสบการณ์การเรียนรู้ด้านอื่น ผู้สอนควรชักชวนให้เด็กเลือกมุมอื่นๆ ด้วย

4. สื่อ เครื่องเล่นในแต่ละมุม ควรมีการปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมเป็นระยะ เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย เช่น เก็บหนังสือนิทานบางเล่มที่เด็กหมดความสนใจ และนำหนังสือนิทานใหม่มาวางแทน ฯลฯ

4.2 กิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่ช่วยเด็กให้แสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ โดยใช้ศิลปะ เช่น การเขียนภาพ การปั้น การฉีก-ปะ การตัดปะ การพิมพ์ภาพ การร้อย การประดิษฐ์ หรือวิธีการอื่นที่เด็กได้คิดสร้างสรรค์และเหมาะสมกับพัฒนาการ เช่น การเล่นพลาสติกสร้างสรรค์ การสร้างรูปจากกระดาษปักหมุด ฯลฯ

การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ ควรจัดให้เด็กทำทุกวัน โดยอาจจัดวันละ 3-5 กิจกรรม ให้เด็กเลือกทำ อย่างน้อย 1-2 กิจกรรมตามความสนใจ

ข้อเสนอแนะ

1. การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ควรพยายามหาวัสดุท้องถิ่นมาใช้ก่อนเป็นอันดับแรก

2. ก่อนให้เด็กทำกิจกรรม ต้องอธิบายวิธีใช้วัสดุที่ถูกต้องให้เด็กทราบพร้อมทั้งสาธิตให้ดูจนเข้าใจ เช่น การใช้พู่กันหรือกาบ จะต้องปาดพู่กันหรือกาบนั้นกับขอบภาชนะที่ใส เพื่อไม่ให้กาบหรือสีไหลเลอะเทอะ

3. ให้เด็กทำกิจกรรมสร้างสรรค์ประเภทใดประเภทหนึ่งร่วมกันในกลุ่มย่อย เพื่อฝึกให้เด็กรู้จักการวางแผน และการทำงานร่วมกันกับผู้อื่น

4. แสดงความสนใจในงานของเด็กทุกคน ไม่ควรมองผลงานเด็กด้วยความขบขัน และควรนำผลงานของเด็กทุกคนหมุนเวียนจัดแสดงที่ป้ายนิเทศ

5. หากพบว่าเด็กคนใดสนใจทำกิจกรรมอย่างเดียวยาวตลอดเวลา ควรกระตุ้นเร้า และจูงใจให้เด็กเปลี่ยนทำกิจกรรมอื่นบ้าง เพราะกิจกรรมสร้างสรรค์แต่ละประเภทพัฒนาเด็กแต่ละด้านแตกต่างกัน และเมื่อเด็กทำตามที่แนะนำได้ ควรให้แรงเสริมทุกครั้ง

6. เก็บผลงานชิ้นที่แสดงความก้าวหน้าของเด็กเป็นรายบุคคล เพื่อเป็นข้อมูลสังเกตพัฒนาการของเด็ก

4.3 กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้เคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายอย่างอิสระตามจังหวะ โดยใช้เสียงเพลง คำคล้องจอง ซึ่งจังหวะและดนตรีที่ใช้ประกอบ ได้แก่ เสียงตบมือ เสียงเพลง เสียงเคาะไม้ เคาะเหล็ก รำมะนา กลอง ฯลฯ มาประกอบการเคลื่อนไหว เพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ เด็กวัยนี้ร่างกายกำลังอยู่ในระหว่างพัฒนา การใช้ส่วนต่างๆ ของร่างกายยังไม่ผสมผสานหรือประสานสัมพันธ์กันอย่างสมบูรณ์ การเคลื่อนไหวของเด็กมีลักษณะต่างๆ ดังนี้

4.3.1 ซ้ำ ได้แก่ การตีบ คลาน

4.3.2 เร็ว ได้แก่ การวิ่ง

4.3.3 นุ่มนวล ได้แก่ การไหว้ การบิน

4.3.4 ชิ่งชิ่ง ได้แก่ การกระที่บเท้าตังๆ ตีกลองตังๆ

4.3.5 ร่าเริงมีความสุข ได้แก่ การตบมือ หัวเราะ

4.3.6 เศร้าโศกเสียใจ ได้แก่ สีหน้า ท่าทาง ฯลฯ

ทิศทางการเคลื่อนไหว

1. เคลื่อนไหวไปข้างหน้าและข้างหลัง

2. เคลื่อนไหวไปข้างซ้ายและข้างขวา

3. เคลื่อนตัวขึ้นและลง

4. เคลื่อนไหวรอบทิศ

รูปแบบการเคลื่อนไหว

1. การเคลื่อนไหวพื้นฐาน ได้แก่ การเคลื่อนไหวตามธรรมชาติของเด็ก
มี 2 ประเภท
 - 1.1 การเคลื่อนไหวอยู่กับที่ ได้แก่ ตบมือ ฟังกสิริยะ ขยับตา ชันเข้า
เคาะเท้า เคลื่อนไหวมือและแขน มือและนิ้วมือ เท้าและปลายเท้า
 - 1.2 การเคลื่อนไหวเคลื่อนที่ ได้แก่ คลาน คืบ เดิน วิ่ง กระโดด
ควมม้าก้าวกระโดด
 2. การเลียนแบบ มี 4 ประเภท
 - 2.1 เลียนแบบท่าทางสัตว์
 - 2.2 เลียนแบบท่าทางคน
 - 2.3 เลียนแบบเครื่องยนต์กลไกและเครื่องเล่น
 - 2.4 เลียนแบบปรากฏการณ์ธรรมชาติ
 3. การเคลื่อนไหวตามบทเพลง ได้แก่ การเคลื่อนไหวหรือท่าท่าทาง
ประกอบเพลง เช่น เพลงไก่ เพลงข้ามถนน ฯลฯ
 4. การท่าท่าทางกายบริหารประกอบเพลง ได้แก่ การท่าท่าทางกาย
บริหารตามจังหวะและทำนองเพลง หรือคำคล้องจอง
 5. การเคลื่อนไหวเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ การเคลื่อนไหวที่ให้เกิดความคิด
สร้างสรรค์ท่าทางขึ้นเอง อาจขึ้นนำด้วยการบอคำถามเคลื่อนไหวโดยใช้อุปกรณ์ประกอบ
เช่น ห่วงหวาย แถบผ้า ริบบิ้น ถุงทราย ฯลฯ
 6. การเล่นหรือการแสดงท่าทางตามคำบรรยาย เรื่องราว ได้แก่
การเคลื่อนไหวหรือแสดงท่าทางตามจินตนาการจากเรื่องราวหรือคำบรรยายที่ผู้สอนเล่า
 7. การปฏิบัติตามคำสั่งและข้อตกลงได้แก่ การเคลื่อนไหวหรือ
ท่าท่าทางตามสัญญาณ หรือคำสั่งตามที่ได้ตกลงไว้ก่อนเริ่มกิจกรรม
 8. การฝึกท่าท่าทางเป็นผู้นำ ผู้ตาม ได้แก่ การเคลื่อนไหวหรือ
ท่าท่าทางจากความ คิดสร้างสรรค์ของเด็กเอง แล้วให้เพื่อนปฏิบัติตามกิจกรรม
- ข้อเสนอแนะ
1. ควรเริ่มกิจกรรมจากการเคลื่อนไหวที่เป็นอิสระ และมีวิธีการที่ไม่
ยุ่งยากมากนัก เช่น ให้เด็กได้กระจายอยู่ภายในห้องหรือบริเวณที่ฝึก และให้เคลื่อนไหวไป
ตามธรรมชาติของเด็ก

2. ควรให้เด็กได้แสดงออกด้วยตนเองอย่างอิสระและเป็นไปตามความนึกคิดของเด็กเอง ผู้สอนไม่ควรชี้แนะ
3. ควรเปิดโอกาสให้เด็กคิดหาวิธีเคลื่อนไหวทั้งที่ต้องเคลื่อนไหวและไม่ต้องเคลื่อนไหวที่เป็นรายบุคคล เป็นคู่ เป็นกลุ่ม ตามลำดับและกลุ่มไม่ควรเกิน 5-6 คน
4. ควรใช้สิ่งของที่อยู่กับใกล้ตัวเด็ก เศษวัสดุต่างๆ เช่น กระดาษ หนังสือพิมพ์ เศษผ้า ท่อนไม้ เข้ามาช่วยในการเคลื่อนไหวและให้จังหวะ
5. ควรกำหนดจังหวะสัญญาณนัดหมายในการเคลื่อนไหวต่างๆ หรือเปลี่ยนท่า หรือหยุดให้เด็กทราบเมื่อทำกิจกรรมทุกครั้ง
6. ควรสร้างบรรยากาศอย่างอิสระ ช่วยให้ได้รู้สึกรอบอุ่น เพลิดเพลิน รู้สึกสบาย และสนุกสนาน
7. ควรจัดให้มีเกมการเล่นบ้างนานๆ ครั้ง เพื่อช่วยให้เด็กสนใจมากขึ้น
8. กรณีเด็กไม่ยอมเข้าร่วมกิจกรรม ผู้สอนไม่ควรใช้วิธีบังคับ ควรให้เวลาและโน้มน้าวให้เด็กสนใจเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ
9. หลังจากเด็กได้ออกกำลังเคลื่อนไหวร่างกายแล้วต้องให้เด็กพักผ่อน โดยอาจให้นอนเล่นบนพื้นห้อง นั่งพัก หรือเล่นสมมติเป็นตุ๊กตา อาจเปิดเพลงจังหวะช้าๆ เบาๆ ที่สร้างความรู้สึกให้เด็กอยากพักผ่อน
10. การจัดกิจกรรมควรจัดตามกำหนดตารางกิจวัตรประจำวัน และควรจัดให้เป็นที่น่าสนใจ เกิดความสนุกสนาน

4.4 กิจกรรมเสริมประสบการณ์/กิจกรรมในวงกลม เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ ฝึกการทำงานและอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่จัดมุ่งฝึกให้เด็กได้มีโอกาสฟัง พูด สังเกต คิดแก้ปัญหาใช้เหตุผลและฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน โดยจัดกิจกรรมด้วยวิธีต่างๆ เช่น สนทนา อภิปราย สาธิต ทดลอง เล่านิทาน เล่นบทบาทสมมติ ร้องเพลง ท่องคำคล้องจอง ตีกลอนอกสถานที่ เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ ฯลฯ

การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ สามารถจัดได้หลากหลายวิธี เช่น

1. การสนทนา อภิปราย เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาในการพูด การฟัง รู้จักแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งสื่อที่ใช้อาจเป็นของจริง ของจำลอง รูปภาพ สถานการณ์จำลอง ฯลฯ

2. การเล่านิทาน เป็นการเล่าเรื่องต่างๆ ส่วนมากจะเป็นเรื่องที่เน้นการปลูกฝังให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม วิธีการนี้จะช่วยให้เด็กเข้าใจได้ดีขึ้น ในการเล่านิทานสื่อที่ใช้อาจเป็นรูปภาพ หนังสือนิทาน หุ่น การแสดงท่าทางประกอบการเล่าเรื่อง

3. การสาธิต เป็นการจัดกิจกรรมที่ต้องการให้เด็กได้สังเกตและเรียนรู้ตามขั้นตอนของกิจกรรมนั้นๆ ในบางครั้งผู้สอนอาจให้เด็กอาสาสมัครเป็นผู้สาธิตร่วมกับผู้สอน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง เช่น การเพาะเมล็ด การเป่าลูกโป่ง การเล่นเกม การศึกษา ฯลฯ

4. การทดลอง/ปฏิบัติการ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เพราะได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ได้สังเกตการเปลี่ยนแปลง ฝึกการสังเกต การคิดแก้ปัญหา และส่งเสริมให้เด็กมีความอยากรู้อยากเห็นและค้นพบด้วยตนเอง เช่น การประกอบอาหาร การทดลองวิทยาศาสตร์ง่าย ๆ การเลี้ยงหนอนผีเสื้อ การปลูกพืช ฯลฯ

5. การศึกษานอกสถานที่ เป็นการจัดกิจกรรมที่ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงอีกรูปแบบหนึ่ง ด้วยการพาเด็กไปทัศนศึกษาสื่อต่างๆ รอบสถานศึกษาหรือสถานที่นอกสถานศึกษา เพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์แก่เด็ก

6. การเล่นเกมบทบาทสมมติ เป็นการให้เด็กเล่นสมมติตนเองเป็นตัวละครต่างๆ ตามเนื้อเรื่องในนิทานหรือเรื่องราวต่างๆ อาจใช้สื่อประกอบการเล่นสมมติเพื่อสร้างความสนใจและก่อให้เกิดความสนุกสนาน เช่น หุ่นสวมศีรษะ ที่คาดศีรษะ รูปคนและสัตว์รูปแบบต่างๆ เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์ของจริงชนิดต่างๆ

7. การร้องเพลง เล่นเกม ท่องคำคล้องจอง เป็นการจัดให้เด็กได้แสดงออกเพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและจังหวะเกมที่นำมาเล่นไม่ควรเน้นการแข่งขัน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรยึดหลักการจัดกิจกรรมที่เน้นให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง และมีโอกาสค้นพบด้วยตนเองให้มากที่สุด

2. ผู้สอนควรยอมรับความคิดเห็นที่หลากหลายของเด็กและให้โอกาสเด็กได้ฝึกคิด

3. อาจเชิญวิทยากรมาให้ความรู้แทนผู้สอน เช่น พ่อแม่ ตำรวจ หมอ ฯลฯ จะช่วยให้เด็กสนใจและสนุกสนานยิ่งขึ้น

4. ในขณะที่เด็กทำกิจกรรม หรือหลังจากทำกิจกรรมเสร็จแล้ว ผู้สอนควรใช้คำถามปลายเปิดที่ชวนให้เด็กคิด ไม่ควรใช้คำถามที่มีคำตอบ “ใช่” “ไม่ใช่” หรือมีคำตอบให้เด็กเลือกและผู้สอนควรใจเย็นให้เวลาเด็กคิดคำตอบ

5. ช่วงระยะเวลาที่จัดกิจกรรมสามารถยืดหยุ่นได้ตาม ความเหมาะสม ทั้งนี้ให้คำนึงถึงความสนใจของเด็กและความเหมาะสมของกิจกรรมนั้นๆ เช่น กิจกรรมการศึกษานอกสถานที่ การประกอบอาหาร การปลูกพืช อาจใช้เวลานานกว่าที่กำหนดไว้

4.5 กิจกรรมกลางแจ้ง เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้มีโอกาสออกไป นอกห้องเรียนเพื่อออกกำลังกายและแสดงออกอย่างอิสระ โดยยึด ความสนใจและความสามารถของเด็กแต่ละคนเป็นหลัก กิจกรรมกลางแจ้งที่ผู้สอน ควรจัดให้เด็กได้เล่น เช่น

4.5.1 การเล่นเกมเล่นสนาม

เครื่องเล่นสนาม หมายถึง เครื่องเล่นที่เด็กอาจปีนป่าย หมุน โยก ซึ่งทำออกมาในรูปแบบต่างๆ เช่น

- 1) เครื่องเล่นสำหรับปีนป่าย หรือตาข่ายสำหรับปีนเล่น
- 2) เครื่องเล่นสำหรับโยกหรือไกว เช่น ม้าไม้ ชิงช้า ม้านั่งโยก ไม้กระดก ฯลฯ
- 3) เครื่องเล่นสำหรับหมุน เช่น ม้าหมุน พวงมาลัยรถสำหรับ หมุนเล่น
- 4) ราวโหนขนาดเล็กสำหรับเด็ก
- 5) ต้นไม้สำหรับเดินทรงตัว หรือไม้กระดานแผ่นเดียว
- 6) เครื่องเล่นประเภทล้อเลื่อน เช่น รถสามล้อ รถลากจูง ฯลฯ

4.5.2 การเล่นทราย

ทรายเป็นสิ่งที่เด็กๆ ชอบเล่น ทั้งทรายแห้ง ทรายเปียก นำมาก่อ เป็นรูปต่างๆ ได้และสามารถนำวัสดุอื่นมาประกอบการเล่นตกแต่งได้ เช่น กิ่งไม้ ดอกไม้ เปลือกหอย ฟิมพ์ขนม ที่ตักทราย ฯลฯ ปกติบ่อทรายจะอยู่กลางแจ้ง โดยอาจจัดให้อยู่ได้ ร่มเงาของต้นไม้หรือสร้างหลังคา ทำขอบกั้น เพื่อมิให้ทรายกระจัดกระจาย บางโอกาส อาจพรมน้ำให้ชื้นเพื่อเด็กจะได้ก่อเล่น นอกจากนี้ ควรมีวิธีการปิดกั้นมิให้สัตว์เลี้ยงลงไปทำ ความสกปรกในบ่อทรายได้

4.5.3 การเล่นน้ำ

เด็กทั่วไปชอบเล่นน้ำมาก การเล่นน้ำนอกจากสร้างความพอใจ และคลายความเครียดให้เด็กแล้วยังทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้อีกด้วย เช่น เรียนรู้ทักษะการสังเกต จำแนกเปรียบเทียบปริมาณ ฯลฯ อุปกรณ์ที่ใส่น้ำอาจเป็นถังที่สร้างขึ้นโดยเฉพาะ หรืออ่างน้ำวางบนขาตั้งที่มั่นคง ความสูงพอที่เด็กจะยืนได้พอดี และควรมีผ้าพลาสติกกัน ลื่นผ้าเปียกให้เด็กใช้คลุมระหว่างเล่น

4.5.4 การเล่นสมมติในบ้านตุ๊กตาหรือบ้านจำลอง

เป็นบ้านจำลองสำหรับเด็กเล่น จำลองแบบจากบ้านจริงๆ อาจทำด้วยเศษวัสดุประเภทผ้าใบ กระดาษป่าน ของจริงที่ไม่ใช้แล้ว เช่น หม้อ เต้า ชาม อ่าง เตา รีด เครื่องครัว ตุ๊กตาสมมติเป็นบุคคลในครอบครัว เสื้อผ้าผู้ใหญ่ที่ไม่ใช้แล้ว สำหรับผลัดเปลี่ยน มีการตกแต่งบริเวณใกล้เคียงให้เหมือนบ้านจริงๆ บางครั้งอาจจัดเป็น ร้านขายของ สถานที่ทำการต่างๆ เพื่อให้เด็กเล่นสมมติตามจินตนาการของเด็กเอง

4.5.5 การเล่นในมุมช่างไม้

เด็กต้องการการออกกำลังกายในการเคาะ ตอก กิจกรรมการเล่น ในมุมช่างไม้จะช่วยในการพัฒนากล้ามเนื้อให้แข็งแรง ช่วยฝึกการใช้มือและการประสาน สัมพันธ์ระหว่างมือกับตา นอกจากนี้ยังฝึกให้รักงานและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ อีกด้วย

4.5.6 การเล่นกับอุปกรณ์กีฬา

เป็นการนำอุปกรณ์กีฬามาให้เด็กเล่นอย่างอิสระหรือใช้ประกอบ เกมการเล่นที่ให้อิสระแก่เด็กให้มากที่สุด ไม่ควรเน้นการแข่งขันเพื่อมุ่งหวังแพ้-ชนะ อุปกรณ์กีฬาที่นิยมนำมาให้เด็กเล่น เช่น ลูกบอล ห่วงยาง ลูกทราย ฯลฯ

4.5.7 การเล่นเกมการละเล่น

กิจกรรมการเล่นเกมการละเล่นที่จัดให้เด็กเล่น เช่น เกมการละเล่น ของไทย เกมการละเล่นของท้องถิ่น เช่น มอญซ่อนผ้า รีรีข้าวสาร แมงู โพงพาง ฯลฯ การละเล่นเหล่านี้ ต้องใช้บริเวณที่กว้าง การเล่นอาจเล่นเป็นกลุ่มเล็ก/กลุ่มใหญ่ก็ได้ ก่อนเล่นผู้สอนอธิบายกติกาและสาธิตให้เด็กเข้าใจ ไม่ควรนำการเล่นที่มีกติกายุ่งยาก และเน้นการแข่งขันแพ้-ชนะ มาจัดกิจกรรมให้กับเด็กวัยนี้ เพราะเด็กจะเกิดความเครียด และสร้างความรู้สึกไม่ดีต่อตนเอง

ข้อเสนอแนะ

1. หมั่นตรวจตราเครื่องเล่นสนามและอุปกรณ์ประกอบให้อยู่ในสภาพที่ปลอดภัยและใช้งานได้ดีอยู่เสมอ
2. ให้โอกาสเด็กเลือกเล่นกลางแจ้งอย่างอิสระทุกวัน อย่างน้อยวันละ 30 นาที
3. ขณะเด็กเล่นกลางแจ้ง ผู้สอนต้องคอยดูแลอย่างใกล้ชิด เพื่อระมัดระวังความปลอดภัยในการเล่น หากพบว่าเด็กแสดงอาการว่าเหนื่อย อ่อนล้า ควรให้เด็กหยุดพัก
4. ไม่ควรนำกิจกรรมพลศึกษาสำหรับเด็กระดับประถมศึกษา มาใช้สอนกับเด็กระดับปฐมวัยเพราะยังไม่เหมาะสมกับวัย
5. หลังจากเลิกกิจกรรมกลางแจ้ง ควรให้เด็กพักผ่อนหรือนั่งพักไม่ควรให้เด็กรับประทานอาหารกลางวันหรือดื่มนมทันที เพราะอาจทำให้เด็กอาเจียน เกิดอาการจุกแน่นได้

4.6 เกมการศึกษา เป็นเกมการเล่นที่ช่วยพัฒนาสติปัญญา มีกฎเกณฑ์กติกาต่างๆ เด็กสามารถเล่นคนเดียวหรือเล่นเป็นกลุ่มได้ ช่วยให้เด็กรู้จักสังเกต คิดหาเหตุผลและเกิดความคิดรวบยอด เกี่ยวกับสี รูปร่าง จำนวน ประเภท และความสัมพันธ์เกี่ยวกับ พื้นที่/ระยะ เกมการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี เช่น เกมจับคู่แยกประเภท จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับ โดมิโน ลอตโต ภาพตัดต่อ ต่อตามแบบ ฯลฯ

ข้อเสนอแนะ

1. การสอนเกมการศึกษาในระยะแรก ควรเริ่มสอนด้วยการใช้ของจริง เช่น การจับคู่กระป๋องแป้งที่เหมือนกัน หรือการเรียงลำดับกระป๋องแป้งตามลำดับสูง-ต่ำ
2. การเล่นเกมการศึกษาในแต่ละวัน อาจจัดให้เล่นทั้งเกมการศึกษาชุดใหม่ และเกมการศึกษาชุดเก่า
3. ผู้สอนอาจให้เด็กหมุนเวียนเข้ามาเล่นเกมการศึกษากับผู้สอนทีละกลุ่ม หรือเล่นทั้งชั้นตามความเหมาะสม
4. ผู้สอนอาจให้เด็กที่เล่นได้แล้ว มาช่วยแนะนำกติกาการเล่นในบางโอกาสได้

5. การเล่นเกมการศึกษา นอกจากใช้เวลาในช่วงกิจกรรม การศึกษาตามตารางกิจกรรมประจำวันแล้วอาจให้เด็กเลือกเล่นอิสระในช่วงเวลากิจกรรม เสรีได้

6. การเก็บเกมการศึกษาที่เล่นแล้ว อาจเก็บใส่กล่องเล็ก ๆ หรือใส่ถุงพลาสติกหรือใช้ยางรัดแยกแต่ละเกม แล้วจัดใส่กล่องใหญ่รวมไว้เป็นชุด

สรุป การจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างพัฒนาการเด็กปฐมวัยให้ครบทั้ง 4 ด้าน ผ่านกิจกรรมหลักทั้ง 6 กิจกรรม ในแต่ละกิจกรรมก็จะส่งเสริมพัฒนาการแต่ละด้าน แตกต่างกันไป ในการจัดการเรียนการสอนของครูนั้น ควรพิจารณาว่าเด็กในความดูแล มีพัฒนาการด้านใดอ่อนบ้าง จึงให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่เน้นพัฒนาการด้านนั้น และในหนึ่งวันไม่จำเป็นต้องจัดกิจกรรมให้ครบทั้ง 6 กิจกรรม แต่ให้เด็กได้รับพัฒนาการ ที่ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน

5. รูปแบบของการจัดตารางกิจกรรมประจำวัน

การจัดตารางกิจกรรมประจำวันสามารถจัดได้หลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ ความเหมาะสมในการนำมาใช้ของแต่ละหน่วยงานและสภาพชุมชน ที่สำคัญผู้สอนต้อง คำนึงถึงการจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมพัฒนาการทุกด้าน จึงขอเสนอแนะสัดส่วนเวลา ในการพัฒนาเด็กแต่ละวัน

ตาราง 1 การจัดกิจกรรมประจำวัน

รายการพัฒนา	อายุ 3 ปี ชั่วโมง : วัน (ประมาณ)	อายุ 4 ปี ชั่วโมง : วัน (ประมาณ)	อายุ 5 ปี ชั่วโมง : วัน (ประมาณ)
1. การพัฒนาทักษะพื้นฐานในชีวิตประจำวัน (รวมทั้งการ ช่วยตนเองในการแต่งกาย การรับประทานอาหาร สุขอนามัย และการนอนพักผ่อน)	3 ชั่วโมง	2 ชั่วโมง 30 นาที	2 ชั่วโมง 15 นาที
2. การเล่นเสรี	1 ชั่วโมง	1 ชั่วโมง	1 ชั่วโมง
3. การคิดและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	1 ชั่วโมง	1 ชั่วโมง	1 ชั่วโมง
4. กิจกรรมด้านสังคม (การทำงานร่วมกับผู้อื่น)	30 นาที	45 นาที	1 ชั่วโมง
5. กิจกรรมพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่	45 นาที	45 นาที	45 นาที
6. กิจกรรมที่มีการวางแผนโดยผู้สอน	45 นาที	1 ชั่วโมง	1 ชั่วโมง
เวลาโดยประมาณ	7 ชั่วโมง	7 ชั่วโมง	7 ชั่วโมง

ที่มา : กรมวิชาการ (2546, หน้า 55-57)

หมายเหตุ

1. สัดส่วนของเวลาในแต่ละวันที่เสนอไว้สามารถปรับและยืดหยุ่นได้ขึ้นอยู่กับผู้สอนและสถานการณ์ โดยยึดหลักการจัดกิจกรรมประจำวันประกอบ
2. ตัวอย่างข้อรายการนำเสนอให้ความสำคัญกับทักษะพื้นฐานในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาปฐมวัยเป็นการศึกษาขั้นแรกที่จะช่วยให้เด็กรู้จักช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวัน ซึ่งเด็กช่วงอายุ 3 ปี ต้องให้เวลาในการทำกิจวัตรประจำวันมาก และเมื่อเด็กอายุมากขึ้นเวลาที่ให้จะน้อยลงเพราะเด็กเกิดทักษะการช่วยเหลือตนเอง แต่กิจกรรมด้านสังคมเด็กที่มีอายุน้อยยังยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นการให้เวลาในช่วงอายุ 3 ปี จึงให้เวลาน้อยและจะเพิ่มขึ้นเมื่อเด็กอายุมากขึ้น ทั้งนี้เพราะเด็กต้องการเวลาในการเล่นทำกิจกรรมร่วมกับคนอื่นมากขึ้น เป็นการฝึกให้เด็กอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
3. การเล่นเสรี เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับเด็กปฐมวัย ช่วยฝึกให้เด็กรู้จักเลือกตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา คิดสร้างสรรค์ในแต่ละวัน เด็กทุกคนควรมีโอกาสเล่นเสรี 1 ชั่วโมง : วัน
4. กิจกรรมที่ต้องมีการวางแผน โดยผู้สอน จะช่วยให้เด็กเกิดทักษะหรือความคิดรวบยอดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร เช่น ผู้สอนให้เด็กเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับผลไม้ ซึ่งผู้สอนต้องวางแผนกิจกรรมล่วงหน้า เวลาที่ใช้ในแต่ละวันที่กำหนดไว้ คือ 45 นาที ในเด็กอายุ 3 ปี มิได้หมายถึงให้ผู้สอนสอนต่อเนื่อง 45 นาที ใน 1 กิจกรรม เพื่อให้เด็กเกิดความคิดรวบยอด ผู้สอนต้องพิจารณาว่าเด็กมีช่วงความสนใจสั้นจะต้องจัดแบ่งเวลาหลายช่วงให้เหมาะสมกับเด็กและเวลาที่เหลือ เด็กอาจถูกสอนความคิดรวบยอดเรื่องผลไม้ในกิจกรรมอื่นๆ

การแสดงบทบาทสมมติ

1. ความหมายของกิจกรรมบทบาทสมมติ

มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของบทบาทสมมติไว้หลายท่าน ดังนี้

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2541, หน้า 2-10) ให้ความหมายไว้ว่า นิทาน คือ สื่อที่มีประสิทธิภาพสำหรับการสร้างการเรียนรู้ให้กับเด็กปฐมวัย ไม่มีเด็กคนใดไม่ชอบฟังนิทาน นิทานสามารถสร้างจินตนาการความฝัน ความคิด ความเข้าใจ และการรับรู้ให้กับเด็ก

เมทินี ด่านยังอยู่ (2544, หน้า 23) กิจกรรมที่เด็กเล่นด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้จากการได้สวมบทบาทในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งปกติไม่ใช้บทบาทของตน มีการวางแผนในการทำกิจกรรมว่าตนเองจะแสดงเป็นตัวละครใดในสถานการณ์ที่ครูได้สมมติขึ้นมา

ทิตนา แชมมณี (2544, หน้า 68-74) ได้กล่าวถึงวิธีสอนโดยใช้การแสดง บทบาทสมมติ คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดโดยการให้ผู้เรียนสวมบทบาทในสถานการณ์ซึ่งมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง และแสดงออกของตนและนำเอาการแสดงออกของผู้แสดง ทั้งทางด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่สังเกตพบมาเป็นข้อมูลในการอภิปรายได้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์

ไพเราะ พุ่มมั่น (2551, หน้า 23) ได้ให้ความหมายของการแสดงบทบาทสมมติ คือ การจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกทั้งทางการพูด และการแสดงท่าทางตามความคิดของเด็กอย่างอิสระในสถานการณ์หนึ่ง โดยไม่มีการซักซ้อมล่วงหน้า ใช้สื่ออุปกรณ์เท่าที่มีอยู่ในขณะนั้นประกอบการแสดง กิจกรรมนี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องที่เรียน

Lee (1974, p. 316 อ้างถึงใน ศรีสุตา ธิติโสภี, 2545, หน้า 48) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมบทบาทสมมติ คือ การเรียนรู้จากการดูบทบาทของผู้แสดงในสถานการณ์จำลอง การแสดงบทบาทสมมติแตกต่างจากการแสดงละครคือ ผู้แสดงบทบาทสมมติจะต้องคิดคำพูดและแสดงท่าทางโดยทันที ไม่มีการเตรียมบทพูดไว้ล่วงหน้า

สรุป การแสดงบทบาทสมมติ คือ กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้สวมบทบาทด้วยสีหน้า ท่าทางประกอบบทละคร หรือ แสดงบทบาทสมมติอย่างอิสระตามจินตนาการของตนเองโดยไม่มีบทละคร และเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กเข้าใจ จดจำเนื้อเรื่องที่เรียนได้นาน

2. ความสำคัญของกิจกรรมบทบาทสมมติ

มีนักการศึกษาได้ให้ความสำคัญของบทบาทสมมติไว้หลายท่าน ดังนี้

หรรษา นิลวิเชียร (2535, หน้า 85-86) ให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าของการเล่นได้ดังนี้

1. การเล่นเป็นส่วนสำคัญของชีวิตเด็กเล็ก มีคุณค่าต่อการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา

2. การเล่นช่วยสร้างบรรยากาศของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในขณะที่เด็กเล่นด้วยกัน เด็กจะเรียนรู้การแบ่งปันการเล่นด้วยกันกับเพื่อน เรียนรู้การระวังรักษาของเล่นกับเพื่อนและการเรียนรู้การเข้าสังคม
3. การเล่นทำให้เด็กเรียนรู้จากการดัดแปลง คิดยืดหยุ่น เช่น การนำเชือกมาผูกแทนชิงช้า
4. การเล่นทำให้เด็กเรียนรู้การรอคอย ฝึกความอดทนซึ่งจะเป็นลักษณะนิสัยที่ดีต่อตัวและเป็นประโยชน์ต่อเด็กในอนาคต
5. การเล่นบทบาทสมมติเป็นบุคคลในชุมชน ทำให้เด็กเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพต่างๆ รวมถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับสังคม ซึ่งจะมีผลทำให้เด็กคิดถึงอนาคตและบทบาทของบุคคลต่างๆ ในสังคม
6. การเล่นบทบาทสมมติช่วยให้เด็กเรียนรู้และพัฒนาความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่เล่นสมมติบทบาทผู้อื่นเด็กจะเริ่มเข้าใจว่าคนอื่นรู้สึกอย่างไรเมื่อมีความทุกข์หรือมีความสุข
7. การเล่นบทบาทสมมติจะช่วยให้เด็กฝึกจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เด็กจะสร้างภาพพจน์เรื่องราวต่างๆ แม้แต่เรื่องในใจของตนเอง เด็กจะเลียนเสียงธรรมชาติ เสียงสัตว์ เสียงพูด ตลอดจนจนการเคลื่อนไหวของคนและสัตว์ เด็กจะค้นหาวิชาการใหม่ๆ ในการเล่นวัสดุสิ่งของ เด็กจะเป็นใคร ไปไหน ทำอะไรเป็นความจริง ทำอะไรเป็นความฝัน

วันเพ็ญ ปูลพัฒน์ (2539, หน้า 41–43) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเล่นบทบาทสมมติไว้ดังนี้ ด้านภาษาและการสื่อสาร การเล่นบทบาทสมมติของเด็กเป็นการแสดงตามจินตนาการที่ได้พบเห็นในชีวิตประจำวัน มีการพูดจาสนทนาให้ข้อมูลข่าวสารและการใช้คำถามมีการแสดงความคิดร่วมกัน เป็นการพัฒนาด้านการพูด การฟัง กล่าวโดยสรุปแล้ว การเล่นบทบาทสมมติของเด็กเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีความพร้อมทั้ง 4 ด้าน การเล่นบทบาทสมมติเป็นการส่งเสริมให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อน เพิ่มพูนทักษะด้านการฟัง การพูดที่ดีอย่างหนึ่ง และเด็กได้แสดงออกตามจินตนาการอย่างเหมาะสมตามวัย

3. องค์ประกอบของบทบาทสมมติ

ทศนา แชมมณี (2551, หน้า 358) ได้กำหนดองค์ประกอบของบทบาทสมมติไว้ดังนี้

1. มีผู้สอนและผู้เรียน
2. มีสถานการณ์สมมติและบทบาทสมมติ
3. มีการแสดงบทบาทสมมติ
4. มีการอภิปรายเกี่ยวกับความรู้ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้แสดง และสรุปการเรียนรู้ที่ได้รับ
5. มีผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

4. วัตถุประสงค์ของกิจกรรมบทบาทสมมติ

ไพเราะ พุ่มมั่น (2551, หน้า 23-24) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ดังนี้

1. เพื่อให้เข้าใจความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้อื่นและรู้จักปฏิบัติตนในสังคม
2. เพื่อให้ครูรู้ถึงความต้องการของเด็ก
3. เพื่อลดความรู้สึกตึงเครียดของเด็ก
4. เพื่อส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองในทางที่ดี
5. เพื่อพัฒนาความสามัคคีในกลุ่มให้ดีขึ้น
6. เพื่อให้เด็กได้ฝึกแก้ปัญหา การตัดสินใจ การปฏิบัติตามขั้นตอน “รู้สึก คิด กระทำ”
7. เพื่อส่งเสริมให้เด็กกล้าแสดงออกและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

5. ประเภทของบทบาทสมมติ

สมบูรณ์ ไชยเชษฐ์ (2544, หน้า 24) ได้แบ่งประเภทของบทบาทสมมติไว้ดังนี้

1. การแสดงบทบาทสมมติในทันที ไม่มีการซักซ้อมเตรียมตัวล่วงหน้า นักเรียนจะต้องรู้คำศัพท์ โครงสร้างมาล่วงหน้าในลักษณะความรู้เดิม หรือความรู้พื้นฐาน และความรู้เรื่องคำศัพท์ โครงสร้างเสียงใหม่ที่ได้ยินในบทนั้นๆ นำมาผสมผสานกันเข้า เพื่อแสดงออกทางการพูดโต้ตอบและกิริยาท่าทางประกอบ โดยครูเป็นผู้กำหนดและอธิบายสถานการณ์นั้นๆ อย่างละเอียด และอาจใช้เอกสารประกอบเพื่อเป็นแนวทางแก่ผู้เรียน

ด้วยพูดประโยคข้อความ หรือถ้อยคำออกมาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ในขณะที่เดียวกันครูเปิดโอกาสให้นักเรียนมีอิสระในการพูดประโยคตามความรู้สึกนึกคิดของตนเองได้ อันเป็นการส่งเสริมความคิดอิสระอีกด้วย

2. การแสดงบทบาทสมมติโดยกำหนดเรื่องราวและเตรียมตัวล่วงหน้า หมายถึง การที่ครูและนักเรียนช่วยกันกำหนดสถานการณ์ หรือเรื่องราวไว้ล่วงหน้ารวมทั้งได้ตกลงกันไว้ก่อนว่าให้ใครแสดงบทบาทอะไร แล้วให้ไปเตรียมสิ่งที่จะพูดหรือจะแสดงมาด้วยตนเองหรือร่วมกันปรึกษากับเพื่อนๆ ตามแนวทางที่ครูมอบหมายให้มีการกำหนดเวลาของการแสดงไว้พอเหมาะแก่แต่ละเรื่องหรือสถานการณ์ รวมทั้งมีการเตรียมอุปกรณ์สถานที่ที่จำเป็นไว้ตามสมควร ให้นักเรียนที่เหลือทำหน้าที่สังเกตการณ์แสดงบทบาทและแสดงความคิดเห็นประกอบด้วย และได้ทดลองแสดงเองภายหลังตามความเหมาะสม

3. การแสดงบทบาทเป็นแบบละคร หมายถึง การแสดงที่มีการเตรียมและซักซ้อมไว้ล่วงหน้า เช่นเดียวกับแบบที่สอง แต่การแสดงบทบาทในแบบนี้เน้นการแสดงที่เป็นเชิงละคร วรรณคดี นิทาน หรือเรื่องตลกขบขัน ซึ่งอาจมีเนื้อหาเรื่องราวมากกว่าสองแบบแรก

6. ลักษณะของการแสดงบทบาทสมมติ

ไพเราะ พุ่มมั่น (2551, หน้า 24) กล่าวว่า การแสดงบทบาทสมมติ มีหลายลักษณะทั้งที่ง่ายและยากต่อการแสดง ครูจึงควรเลือกให้เหมาะสมกับวัย เช่น

1. การแสดงที่เป็นไปตามธรรมชาติ เช่น ท่าเดิน วิ่ง นอน ของตนและสัตว์
2. การแสดงที่เป็นความรู้สึกและอารมณ์ เช่น ดีใจ เสียใจ ตกใจ โกรธ
3. การแสดงที่เป็นไปตามหน้าที่ เช่น พ่อ แม่ ครู หมอ แม่ค้า
4. การแสดงที่เป็นเหตุการณ์ เช่น ถูกสุนัขไล่กัด เด็กลักขโมยของเพื่อน

ตำราวจจับผู้ร้าย

7. ขั้นตอนในการแสดงบทบาทสมมติ

ไพเราะ พุ่มมั่น (2551, หน้า 24) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการแสดงบทบาทสมมติไว้ดังนี้ การแสดงบทบาทสมมตินั้น ครูจะต้องเป็นผู้กำหนดขอบเขตของเนื้อเรื่องหรือสถานการณ์สมมติและบทบาทสมมติ ครูอธิบายให้ผู้แสดงเข้าใจบทบาทที่ตนจะต้องแสดงว่าจะแสดงอย่างไรจึงจะเหมาะสม ส่วนผู้สังเกตการณ์นั้นครูจะต้องช่วยให้รู้จักคิดและวิเคราะห์เหตุการณ์ไปด้วยเพื่อจะได้นำมาอภิปรายหลังการแสดง โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ก่อนแสดงบทบาท ควรได้ทราบเรื่องราวที่ต้องแสดงร่วมกัน
2. ก่อนแสดงเด็กควรเข้าใจบทบาทที่ตนแสดง ครูอาจบอกเทคนิคให้ผู้แสดงเท่าที่จะทำได้
3. การแสดงบทบาทสมมติ ครูควรดูด้วยว่าการแสดงนั้นเป็นไปตามแนวทางที่กำหนดหรือไม่
4. ชั้นวิเคราะห์และอธิบายผลการแสดง จะเน้นเฉพาะสิ่งที่ได้รับการแสดง ซึ่งจะช่วยให้อ่านใจถึงการแสดงนั้นว่าได้รับความรู้ ความคิด และการนำไปใช้อย่างไรในสภาพการณ์ต่างๆ

8. เทคนิคและข้อเสนอแนะต่างๆ ในการใช้วิธีการสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ

นักการศึกษาได้เสนอเทคนิคและข้อเสนอแนะต่างๆ ในการใช้วิธีการสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติไว้ดังนี้

ทิตนา แชมมณี (2544, หน้า 68-70) ได้เสนอเทคนิคและข้อเสนอแนะต่างๆ ในการใช้วิธีการสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติดังนี้

1. การเตรียมการ ผู้สอนกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะให้ชัดเจน และสร้างสถานการณ์และบทบาทสมมติที่จะช่วยสนองวัตถุประสงค์นั้น สถานการณ์และบทบาทสมมติที่กำหนดขึ้นควรมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง ส่วนจะมีรายละเอียดมากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์
2. การเริ่มบทเรียน ผู้สอนสามารถกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนได้หลายวิธี เช่น โยงประสบการณ์ใกล้ตัวผู้เรียน หรือประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับในครั้งก่อนๆ เข้าสู่เรื่องที่จะศึกษา หรืออาจใช้วิธีเล่าเรื่องราวหรือเหตุการณ์สมมติที่เตรียมมาแล้วทิ้งท้ายด้วยปัญหาเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากคิดอยากติดตาม หรืออาจใช้วิธีชี้แจงให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์จากการเข้าร่วมแสดงและช่วยกันคิดแก้ปัญหา
3. การเลือกผู้แสดง ควรเลือกให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการแสดง เช่น เลือกผู้แสดงที่มีลักษณะสมกับบทบาท เพื่อช่วยให้การแสดงเป็นไปอย่างราบรื่นตามวัตถุประสงค์ได้อย่างรวดเร็ว หรือเลือกผู้แสดงที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับบทบาทที่กำหนดไว้ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนคนนั้นได้รับประสบการณ์ใหม่ ได้ทดลองแสดงพฤติกรรมใหม่ๆ และเกิดความเข้าใจในความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้ที่มีลักษณะต่างไปจากตน หรืออาจ

ให้ผู้เรียนอาสาสมัคร หรือเจาะจงเลือกคนใดคนหนึ่งด้วยวัตถุประสงค์ที่ต้องการช่วยให้บุคคลนั้นเกิดการเรียนรู้ เมื่อได้ผู้แสดงแล้วควรใช้เวลาผู้แสดงเตรียมการแสดงโดยอาจให้ฝึกซ้อมบ้างตามความจำเป็น

4. การเตรียมผู้สังเกตการณ์หรือผู้ชม ผู้สอนควรเตรียมผู้ชม และทำความเข้าใจกับผู้ชมว่า การแสดงบทบาทสมมตินี้จัดขึ้นมิใช่เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินเท่านั้น แต่มุ่งที่จะให้เกิดการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นจึงชมด้วยความสังเกต ผู้สอนควรให้คำแนะนำว่าควรสังเกตอะไรและควรบันทึกข้อมูลอย่างไร และผู้สอนอาจจัดทำแบบสังเกตการณ์ให้ผู้ชมใช้ในการสังเกตการชมด้วยก็ได้

5. การแสดง ก่อนการแสดงอาจมีการจัดฉากการแสดงให้ดูสมจริง ฉากการแสดงอาจเป็นฉากง่ายๆ หรืออาจจะจัดให้สวยงามแต่ไม่ควรใช้เวลามาก และควรคำนึงถึงความประหยัดด้วย ในการแสดงผู้สอนไม่ควรขัดการแสดงกลางคัน นอกจากกรณีที่มีปัญหาเมื่อการแสดงออกนอกทาง ผู้สอนอาจจำเป็นต้องให้คำแนะนำบ้าง การแสดงไม่ควรยืดเยื้อยาวนานเยิ่นเย้อจะทำให้ผู้ชมเกิดความเบื่อหน่าย การตัดบทควรทำเมื่อผู้ชมจะเดาได้ว่าเรื่องราวจะดำเนินต่อไปอย่างไร หรือในกรณีที่ผู้แสดงเกิดอารมณ์สะเทือนใจมากเกินไปจนแสดงต่อไปไม่ได้ควรตัดบททันที

6. การวิเคราะห์หรืออภิปรายผลการแสดง ข้อนี้สำคัญมาก เพราะเป็นขั้นที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ชัดเจนตามวัตถุประสงค์ เทคนิคที่สำคัญคือการสัมภาษณ์ความรู้สึกและความคิดของผู้แสดงและจัดบันทึกไว้บนกระดานเพื่อให้เห็นประเด็นในการอภิปรายและข้อสรุปต่อ จากนั้นจึงสัมภาษณ์ผู้ชมหรือผู้สังเกตการณ์ถึงข้อมูลที่สังเกตได้ สิ่งสำคัญในการอภิปรายก็คือ การให้ผู้เรียนแสดงบทบาทสมมติก็เพื่อวัตถุประสงค์ที่ใช้บทบาทเป็นเครื่องมือในการดึงความรู้สึกนึกคิด การรับรู้เจตคติหรืออคติต่างๆ ในส่วนลึกของผู้แสดงออกมา

ไพเราะ พุ่มมั้น (2551, หน้า 24-25)

1. การแสดงบทบาทสมมติควรใช้ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ไม่ควรใช้เพื่อการบันเทิงเพียงอย่างเดียว
2. ในการแสดงบทบาทสมมติไม่ควรกำหนดเวลาแน่นอนตายตัว
3. เรื่องที่นำมาใช้แสดงไม่ควรเป็นเรื่องที่กระตุ้นให้เกิดกบฏอภิปรายเมื่อแสดงจบแล้ว

4. การแสดงบทบาทสมมติจะได้ผลเต็มที่เมื่อนำมาใช้ติดต่อกันสมควร ไม่ใช่เป็นเพียงการเรียนรู้เพียงครั้งเดียวหรือสองครั้ง เพื่อแก้ความเบื่อหน่ายของเด็กเท่านั้น

5. ควรใช้การแสดงบทบาทสมมติ เมื่อต้องการให้เด็กเกิดความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ อย่างลึกซึ้ง และฝึกปฏิบัติในเรื่องความสัมพันธ์ของมนุษย์

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2551, หน้า 54–57) ได้ให้เทคนิคและข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

เทคนิคการจัดกิจกรรมบทบาทสมมติ

1. ขั้นเตรียมการ ผู้สอนควรกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน สร้างสถานการณ์และกำหนดบทบาทสมมติ ซึ่งบทบาทสมมติที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนอยู่ในปัจจุบันแยกออกเป็น 3 วิธี ดังนี้

1.1 การแสดงบทบาทสมมติแบบไม่มีบทเตรียมไว้ ซึ่งผู้แสดงไม่จำเป็นต้องฝึกซ้อมก่อนแสดง เมื่อเรียนถึงเรื่องใดตอนใดก็แสดงได้ทันที โดยแสดงไปตามความรู้สึกนึกคิดของตนเอง

1.2 การแสดงบทบาทสมมติแบบเตรียมบทไว้แล้ว ผู้สอนจะเตรียมบทไว้ล่วงหน้าบอกความคิดรวบยอดและบทบาทให้ผู้แสดงทราบ ซึ่งผู้แสดงอาจแสดงตามบทที่กำหนดบ้าง หรืออาจคิดบทบาทขึ้นเองตามความคิด ความพอใจของตน แต่ต้องตรงกับเนื้อหาที่กำหนดให้

1.3 การแสดงบทบาทสมมติแบบแสดงละคร ผู้สอนกำหนดบทบาทไว้แล้วผู้แสดงจะต้องฝึกซ้อมแสดง และพูดตามบทที่ผู้สอนกำหนดขึ้น

2. ขั้นเริ่มบทเรียน ควรกระตุ้นความสนใจผู้เรียนให้คิด และอยากติดตามเรื่องราวต่างๆ ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี เช่น

2.1 การเชื่อมโยงประสบการณ์ใกล้ตัวผู้เรียน

2.2 การเชื่อมโยงประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับในอดีต

2.3 การเล่าเรื่องราว หรือสถานการณ์สมมติที่เตรียมมาแล้ว

ทั้งทำด้วยปัญหา

2.4 การชี้แจงให้เห็นประโยชน์จากการเข้าร่วมแสดงและ

ร่วมกันคิดแก้ปัญหา

2.5 การใช้คำถามซึ่งเป็นคำถามหลักในประเด็นที่ต้องการ

กระตุ้นให้เกิดการคิด

3. ชั้นเลือกผู้แสดง การเลือกผู้แสดงขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนและควรให้โอกาสผู้เรียนอาสาสมัครแสดงบทบาทด้วยความเต็มใจ เมื่อเลือกแสดงครบถ้วนโดยวิธีการใดวิธีการหนึ่งแล้ว ควรให้เวลาในการเตรียมการแสดง และการฝึกซ้อมพอสมควร เช่น

3.1 เลือกผู้แสดงที่มีลักษณะเหมาะสมกับบทบาท เพื่อให้การแสดงเป็นไปอย่างราบรื่นตามวัตถุประสงค์

3.2 เลือกผู้แสดงที่มีลักษณะตรงข้ามกับบทบาทที่กำหนด เพื่อให้ให้ผู้เรียนคนนั้นได้รับประสบการณ์ใหม่ เกิดความเข้าใจในความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้ที่มีลักษณะแตกต่างไปจากตน

3.3 เลือกผู้แสดงจากอาสาสมัคร หรือความสมัครใจที่ผู้แสดงแต่ละคนสนใจ

3.4 เลือกผู้แสดงแบบเจาะจงเฉพาะเจาะจง เพื่อให้บุคคลนั้นเกิดการเรียนรู้ได้ชัดจากบทบาทที่ได้รับ

4. ชั้นกำหนดตัวผู้สังเกตการณ์หรือผู้ชม ผู้สอนควรซ้อมความเข้าใจกับผู้ชม หรือผู้สังเกตการณ์ว่า การแสดงบทบาทสมมติที่จัดขึ้นนี้มีได้มุ่งนำเสนอเพื่อความสนุกสนาน ความบันเทิงแต่ที่จริงแล้วจุดประสงค์ที่สำคัญมุ่งให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้แสดงและผู้ชมหรือ ผู้สังเกตการณ์ ดังนั้นผู้ชมควรสังเกต และมีแบบบันทึกการสังเกตเพื่อสะดวกในการเก็บข้อมูลต่างๆ ได้อย่างครบถ้วน

5. ชั้นแสดง การใช้วัสดุอุปกรณ์ประกอบการแสดงควรใช้เศษวัสดุ โดยการใช้ซ้ำ (Reuse) การหมุนเวียนนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) หรือซ่อมแซมใช้ (Repair) เพื่อเป็นการประหยัดและปลูกจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า จัดเป็นฉากการแสดงให้ดูสมจริง สมจริง เมื่อทุกฝ่ายพร้อมแล้วให้เริ่มการแสดงตามเวลาที่กำหนด

6. **ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดง** ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้เทคนิคที่จำเป็น คือ การสัมภาษณ์ความรู้สึกของผู้แสดงและการจัดบันทึกต่อจากนั้นจึงสัมภาษณ์ผู้ชม/ผู้สังเกตการณ์ต่างๆ จากข้อมูลที่บ้านทักไว้เพื่อนำข้อมูลเหล่านี้มาเป็นประเด็นในการอภิปรายสะท้อนความคิดเห็น และสรุปประเด็นสำคัญในการเรียนรู้

7. **ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุป** เมื่อได้วิเคราะห์และอภิปรายผลของการแสดง ผู้สอนจะเป็นผู้ริเริ่มและจูงใจให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่างๆ เพื่อให้เกิดแนวคิดกว้างขวางโดยให้ข้อคิดว่าสิ่งที่ได้เรียนรู้ หรือพบเห็นมานั้น เป็นสิ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพื้นฐานความเป็นจริงในวิถีชีวิตทั้งนั้น แล้วให้ผู้เรียนช่วยกันกำหนดกรอบแนวคิดของเรื่อง สรุปประเด็นให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการแสดงที่กำหนดไว้จากขั้นตอนวิธีสอนโดยใช้บทบาทสมมติให้มีประสิทธิภาพสรุปได้ว่าผู้ศึกษาค้นคว้า ต้องกำหนดขั้นตอนและเตรียมการ พร้อมกับกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน สร้างสถานการณ์และกำหนดบทบาทสมมติ ซึ่งการแสดงบทบาทสมมติผู้ศึกษาค้นคว้าใช้แบบไม่มีบทเตรียมไว้ผู้แสดงไม่จำเป็นต้องฝึกซ้อมก่อนแสดง เมื่อเรียนถึงเรื่องใดตอนใดก็แสดงได้ทันที โดยแสดงไปตามความรู้สึกนึกคิดของตนเอง

ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมบทบาทสมมติ

1. บรรยายภาคการเรียนรู้ การเสริมสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่เป็นอิสระสนุกสนาน มีชีวิตชีวาโดยเริ่มจาก

1.1 ความสมัครใจของผู้แสดง โดยคัดเลือกจากอาสาสมัครมากกว่าการบังคับ

1.2 การแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบ เช่น ผู้ชม ผู้วิจารณ์ ผู้แสดง ผู้คุมเวลา ผู้ทำหน้าที่สรุปผล

1.3 การร่วมมือกันทำงานเป็นทีม เช่น การตกแต่งฉาก เครื่องแต่งกาย การเตรียมสถานที่การช่วยกันซ้อมบทบาท

1.4 การให้อิสระทางความคิด ผู้สอนเป็นผู้ให้คำปรึกษาและผู้สนับสนุนการทำงานของนักเรียน

2. ข้อตกลงเบื้องต้น ผู้สอนควรสร้างข้อตกลงเบื้องต้น หรือสร้างพันธะสัญญา (Commitment) ร่วมกันก่อน

2.1 ชี้แจงจุดประสงค์ในการแสดงบทบาทสมมติ และสิ่งที่ต้องการให้เกิดการเรียนรู้

2.2 กำหนดกติกาต่างๆ เช่น ขอบเขตของการวิพากษ์วิจารณ์ ความสมจริงสมจังของการแสดงในแต่ละบทบาทของผู้แสดง

2.3 กำหนดระยะเวลาของการทำงานให้พอเหมาะ เช่น การซ้อมบทบาทการเตรียมการการแสดงแต่ละบทบาท การสรุปประเด็น

3. ประเมินผล ผู้สอนควรประเมินผลจากการสังเกต ผลจากการสรุปข้อคิดเห็นของผู้เรียน การสอบถาม ฯลฯ ทุกครั้ง และนำผลการประเมินไปใช้เพื่อปรับปรุงในการแสดงครั้งต่อไป

จากเทคนิคและข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ ที่กล่าวมาพอจะสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติควรจัดให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ใช้เวลาในการจัดกิจกรรมอย่างเหมาะสม มีความยืดหยุ่น เพื่อให้การจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติบรรลุตามวัตถุประสงค์ ควรจัดเป็นประจำ และในการแสดงบทบาทสมมติในแต่ละครั้งเด็กต้องรู้ เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตัวเองละครแต่ละตัวเสียก่อน

แนวทางในการพัฒนาความสามารถด้านภาษาด้วยนิทาน

1. นิทาน

1.1 ความหมายของนิทานและการเล่านิทาน

นิทานเป็นเรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมา จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งมีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของนิทานไว้หลายท่าน ดังนี้

สมศักดิ์ ปริบูรณ์ (2542, หน้า 48) ได้สรุปความหมายของนิทานไว้ดังนี้

1. เป็นเรื่องที่ผูกขึ้น
2. เป็นเรื่องเล่าที่ใช้วาจาเป็นสื่อในการถ่ายทอด หรือเขียนทำนองการเล่าด้วยปากเปล่า

3. เป็นทำนองการเล่าแบบเป็นกันเองทำนองการเล่าด้วยวาจา

4. เป็นเรื่องเล่าที่มีจุดประสงค์หลักเพื่อความบันเทิงใจและมีสิ่งสอนใจเป็นจุดประสงค์รอง

เกริก ยุ้นพันธ์ (2545, หน้า 37-40) ได้ให้ความหมายของนิทานไว้ว่า นิทาน คือ เรื่องราวที่เล่าสู่กันมาหรือมีผู้แต่งขึ้นเพื่อความสนุกสนานและเนื้อเรื่องนิทานอาจเป็นเรื่องที่มุ่งให้เกิดความเพลิดเพลินเป็นส่วนใหญ่

ปรีดา ปัญญาจันทร์ (2548, หน้า 60) กล่าวว่า นิทานเป็นเรื่องที่เล่าสืบทอดกันมาที่มีได้เจาะจงแสดงประวัติความเป็นมาของเรื่อง จุดใหญ่ก็เล่าเพื่อความสนุกสนานและความพอใจ ทั้งของผู้เล่าและผู้ฟัง มุ่งที่จะสนองความต้องการทางด้านจิตใจของผู้ฟังในบางครั้งก็สอดแทรกคติสอนใจเอาไว้ด้วย นอกจากนี้นิทานยังหมายถึง เรื่องที่เล่าสืบทอดกันมาเป็นเวลานานแล้ว แต่ไม่ทราบแน่ชัดว่าเริ่มมาตั้งแต่เมื่อไร การเล่านิทานก็เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินและให้ความรู้เพื่อให้เป็นคนดีอยู่ในสังคมไทยอย่างมีความสุข

ไพเราะ พุ่มม้น (2551, หน้า 25) กล่าวว่า กิจกรรมการเล่านิทาน หมายถึง การเล่าเรื่องให้เด็กฟัง ครูอาจเล่าปากเปล่าหรือใช้สื่อประกอบ โดยมีการสนทนาอภิปราย ชักถาม แสดงความคิดเห็น และแสดงท่าทางประกอบเรื่องราว ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการเล่า

จากความหมายของนิทานที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปได้ดังนี้ นิทานเป็นเรื่องราวที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินโดยในนิทานจะสอดแทรกหลักธรรม คติเตือนใจ และแนวทางปฏิบัติที่สามารถใช้ในชีวิตประจำวันรวมทั้งการอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขได้

1.2 จุดประสงค์ของการเล่านิทาน

การเล่านิทานให้เด็กฟังเป็นการส่งเสริมพัฒนาการอย่างหนึ่ง เพราะนิทานเป็นกิจกรรมที่คอยกระตุ้นให้เด็กอยากรู้ อยากรู เห็น คิดตามเนื้อเรื่องในนิทาน ดังที่

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551, หน้า 218-219) กล่าวไว้ว่า การเล่านิทานสำหรับเด็กปฐมวัยเป็นความคิด เป็นความรู้ เด็กปฐมวัยไม่ต้องการเรื่องตลกขบขัน แต่เด็กต้องการความน่าสนใจของเรื่อง นิทานที่จูงใจเด็กปฐมวัยไม่ใช่นิทานที่น่ากลัว นิทานหวาดเสียวหรือนิทานผี แต่นิทานที่ดีที่สุดสำหรับเด็กคือนิทานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่อยู่ในความสนใจของเด็ก เช่น สิ่งแวดล้อม สัตว์ ต้นไม้ และปรากฏการณ์รอบตัว จุดประสงค์ของการเล่านิทานมี 3 ประการ คือ

1. ต้องการให้เด็กได้พัฒนาภาษาและความคิด การเล่านิทาน

จึงไม่ควรให้ครูเป็นผู้เล่าคนเดียว ควรให้เด็กเป็นผู้เล่านิทานเองหรือเล่าร่วมกับครู การให้เด็กเล่านิทานช่วยให้เด็กได้แสดงออกถึงความรู้สึก ได้ขยายความคิดของตนให้กระจ่างและพัฒนาทางภาษา การเริ่มต้นให้เด็กเล่านิทานอาจเป็นคำถามนำ ใช้ภาพหรือเริ่มต้นเรื่องให้ก็ได้ Hendrick (1991, pp. 295–296) แต่ถ้าเป็นนิทานที่ครูเล่าเองควรมีการตอบโต้ให้เด็กคิดระหว่างการเล่านิทานด้วย

2. สร้างความรักการอ่านและหนังสือให้กับเด็ก เวลาเล่านิทาน

เป็นเวลาสร้างเสริมความสนใจในการอ่านหนังสือให้กับเด็กมากครูควรเตรียมให้พร้อมโดยการอ่านนิทานเล่มที่เล่าให้เข้าใจ จำได้ เวลาอ่านให้เปิดหน้าหนังสือเสมอตาเด็ก ตาครูจับที่เด็กคอยสังเกต เวลาเล่านิทานควรจัดเป็นกลุ่ม 4–5 คน ถ้าทำไม่ได้ก็ให้เด็กนั่งเป็นวงกลมเห็นหน้าครูชัดเจนและครูเห็นหน้าเด็กชัดเจน (Gilley and Gilley, 1980, pp. 258–259) ถ้าเด็กรู้สึกเพลิดเพลินกับนิทานจากหนังสือที่ครูเล่า เด็กจะชอบและสนใจที่จะหาอ่านด้วยตนเอง สิ่งนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างนิสัยรักการอ่านและรักหนังสือที่ดี

3. การสร้างการเรียนรู้อย่างมีจุดประสงค์ ดังกล่าวแล้วว่าเนื้อหา

นิทานและเรื่องราวต่างๆ ของนิทาน ครูสามารถบูรณาการข้อความรู้ไปในนิทานเพื่อให้เด็กเรียนรู้ได้ เช่น การสร้างนิสัยเด็กด้วยนิทาน (น้ำฝน ปิยะ, 2541) การสอนคณิตศาสตร์ด้วยนิทาน ขวัญนุช บุญอยู่สง (2548, หน้า 20–24)

ไพเราะ พุ่มมณี (2551, หน้า 25) ได้กำหนดจุดประสงค์ของการเล่านิทานไว้ดังนี้

1. เพื่อสนองความต้องการของเด็ก เพราะโดยธรรมชาติของเด็กชอบฟังนิทานมาก
2. เพื่อให้เด็กเกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน มีความสุข ผ่อนคลายความตึงเครียด
3. เพื่อฝึกด้านการฟัง ฝึกสมาธิ เป็นการยืดช่วงความสนใจให้ยาวขึ้น
4. เพื่อให้เด็กมีคุณธรรม จริยธรรมและมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์
5. เพื่อให้เกิดการเรียนรู้คำใหม่และใช้ภาษาได้อย่างถูกต้อง
6. เพื่อเสริมทักษะการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัวที่เหมาะสมกับวัย

7. เพื่อให้เด็กรู้จักเลียนแบบในสิ่งที่ดีและหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ดี
 8. เพื่อให้เด็กกล้าแสดงออก กล้าซักถาม และแสดงความคิดเห็น
 9. เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการที่ดี
 10. เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา และรู้จักเรียงเรียงการใช้ภาษาอย่างเป็นระบบ
 11. เพื่อให้เด็กเกิดความอยากอ่านหนังสือและคุ้นเคยกับหนังสือ (กรณีครูใช้หนังสือประกอบการเล่านิทาน)
 12. เพื่อให้ครูและเด็กมีความใกล้ชิด และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน
 13. เพื่อเป็นการปูพื้นฐานความพร้อมด้านการอ่านแก่เด็ก
- จากจุดประสงค์ดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่า การเล่านิทานสำหรับเด็ก มีจุดประสงค์ เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน ผูกการมีสมาธิในการฟัง การพูด ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ รวมทั้งการกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมตามวัย มีความคุ้นเคยกับหนังสือจะทำให้เกิดความรักการอ่านตามมา

1.3 วิธีการเล่านิทาน

นิทานสำหรับเด็กปฐมวัยมีหลากหลายเรื่องราว หลากหลายประเภท ในแต่ละเรื่องราวแต่ละประเภทย่อมมีวิธีการเล่าที่แตกต่างกันออกไปเพื่อเป็นการเพิ่มอรรถรสในการฟัง ซึ่ง กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551, หน้า 219-220) ได้กล่าวถึงการเล่านิทานไว้ดังนี้

นิทานเป็นสื่อการสอนที่สำคัญสำหรับการศึกษาปฐมวัยเพราะ การเล่านิทานเป็นวิธีการให้ความรู้วิธีหนึ่งที่เด็กให้ความสนใจ อยากรู้ อยากรู้อยากทำตาม และมีแรงจูงใจที่จะเปิดรับพฤติกรรมที่พึงปรารถนา นิทานสามารถทำให้เด็กคล้อยตามเนื้อหาที่ครูเล่า การได้มีปฏิสัมพันธ์ทางภาษาจากการให้ฟัง ได้ตอบโต้ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ช่วยให้เด็กสามารถพัฒนาทางภาษาได้อย่างดี นอกจากอายุและเพศแล้ว โอกาสและสิ่งแวดล้อมยังเป็นส่วนรวมด้วย Rich and Liebert (1991, p. 298) เด็กชอบฟังนิทานมาก เพราะไม่เพียงแต่จะได้ฟังเรื่องราวสร้างจินตนาการด้วยความสุข สนุก ตื่นเต้นแล้วยังได้อยู่ใกล้ชิดกับผู้ใหญ่ที่เล่านิทานด้วย ในการเล่านิทานเพื่อการสอนอยู่ที่ครูต้องกำหนดจุดประสงค์ของการเล่านิทานให้ชัดเจนว่าต้องการให้เด็กเรียนรู้เรื่องใด จากนั้นจึงเลือกนิทานมาแล้ว วิธีการเล่านิทานครูอาจใช้วิธีใดวิธีหนึ่งต่อไปนี้หรือหลายวิธีรวมกันก็ได้

1. การเล่านิทานปากเปล่า เป็นการเล่านิทานที่อาศัยเพียงคำพูด และน้ำเสียงของผู้เล่า ไม่มีการใช้สื่อประกอบการเล่า นอกจากน้ำเสียงและจังหวะที่สูงต่ำ รัวใจผู้ฟังตามเนื้อเรื่องที่น่าเสนอ การเล่านิทานวิธีนี้ต้องใช้ศิลปะการพูดและการเล่า ที่จูงใจมาก ส่วนใหญ่มักใช้เป็นการเล่านิทานก่อนนอน เด็กจะฟังแต่น้ำเสียงและเรื่องราว ซึ่งเป็นลักษณะของการฟังแบบรับที่จูงใจให้หลับเป็นหลัก การเล่าตามรูปแบบนี้อาจใช้กับการเล่าที่ต้องจูงใจให้เด็กทำกิจกรรมบางอย่างได้อย่างหนึ่งอย่างมีสมาธิก็ได้ เช่น การเล่านิทาน ขณะที่เด็กฝึกคิดเลข หรือทำสิ่งที่เด็กเบื่อหน่ายเพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน เล่นไปทำไป เป็นต้น การเล่านิทานปากเปล่าอาจให้เด็กเล่าเอง ผู้ใหญ่เล่าบ้าง หรือช่วยกันเล่า การเล่า นิทานปากเปล่าไม่ควรเล่านานเกิน 15 นาที เด็กจะไม่สนุกนักถ้าต้องนั่งฟังนานๆ นอนฟัง จะดีกว่า เพราะถ้าเบื่อก็สามารถหลับได้เลย

2. การเล่านิทานประกอบท่าทาง การเล่านิทานแบบนี้เป็นการเล่า ที่มีชีวิตชีวามากกว่าการเล่าปากเปล่า เพราะเด็กสามารถติดตามเรื่องที่เล่าได้และจินตนาการ เป็นรูปธรรมมากขึ้นตามท่าทางผู้เล่า และสนุกสนานขึ้นเพราะเห็นภาพพจน์ของเรื่องที่เล่า ท่าทางที่ใช้ประกอบการเล่านิทานอาจเป็นท่าทางของผู้เล่า ท่าทางแสดงร่วมของเด็ก ได้แก่ การทำหน้าตา การแสดงท่าทางกายหรือการเล่นนิ้วมือประกอบการเล่า

3. การเล่านิทานประกอบภาพ ภาพที่ใช้ประกอบการเล่านิทาน มีหลายชนิด มีทั้งภาพถ่าย ภาพโปสเตอร์ ภาพจากหนังสือ ภาพวาด ภาพสไลด์ ภาพเคลื่อนไหว หรือภาพยนตร์ การมีภาพสวยๆ มาประกอบการเล่านิทานจะจูงใจเด็ก และสร้างสรรค์จินตนาการอันบรรเจิดให้กับเด็กมาก โดยเฉพาะภาพการ์ตูนที่เคลื่อนไหวไป แต่ละลำดับภาพจะจูงใจ ทำให้เด็กติดตามเรื่องราวด้วยความอยากรู้ เด็กจะสนุกมากขึ้น ถ้าในขณะที่ฟังเรื่องและดูภาพนั้นผู้เล่ากระตุ้นให้เด็กแสดงความคิดเห็นและร่วมสร้าง จินตนาการให้กับนิทานที่เล่า

4. การเล่านิทานประกอบเสียง ได้แก่ เสียงเพลง เสียงดนตรี แถบบันทึกเสียงต่างๆ สามารถนำมาประกอบการเล่านิทานได้ จุดประสงค์เพื่อสร้าง บรรยากาศที่กระตุ้นเร้าให้เกิดความตื่นเต้น อยากรติดตามการนำเสียงมาประกอบการเล่า นิทานจะมีลักษณะเช่นเดียวกับละครวิทยุที่ใช้เสียงประกอบ เพื่อให้เกิดการฟังที่มีจินตนาการ และอารมณ์ นอกจากเสียงเพลง เสียงดนตรีในการเล่านิทาน เราอาจใช้เสียงเด็กมา ประกอบการเล่าได้ ตัวอย่างเช่น เมื่อเล่าถึงรถไฟวิ่ง ผู้เล่าอาจชักชวนให้เด็กที่ฟังร่วมทำ

เสียงรถไฟวิ่ง ฉีกฉีก ปู๊นๆ ประกอบการเล่า ซึ่งจะทำให้บรรยากาศการฟังนิทานสนุกไปด้วยอีกแบบหนึ่ง

5. การเล่านิทานประกอบอุปกรณ์ หรือสิ่งประดิษฐ์ที่มีอยู่ หรือผู้เล่าจัดทำขึ้น เช่น หน้ากากตัวแสดงในนิทาน หุ่นมือ หุ่นเชิด ตุ๊กตา เป็นต้น ล้วนแล้วแต่เป็นสื่อประกอบการเล่านิทานที่สำคัญ อุปกรณ์สามารถทำให้เด็กสนุกสนานและตื่นตาไปกับนิทานที่เล่าได้เป็นอย่างดี สร้างความสนใจในการฟังนิทานให้แก่เด็กมากกว่ารูปแบบอื่นๆ

6. การเล่านิทานประกอบการวาดภาพ บางครั้งนิทานไม่จำเป็นต้องอาศัยภาพหนึ่ง การสร้างบรรยากาศที่น่าสนใจให้กับเด็กติดตามและคิด คือ การเล่านิทานประกอบการวาดภาพ ผู้เล่าต้องสามารถวาดภาพได้ ซึ่งไม่จำเป็นต้องสวย แต่ต้องสื่อความเข้าใจ มีจินตนาการ เป็นการเล่าไป วาดไป สนทนาไป เด็กจะสนุกมาก และจินตนาการตามมือของผู้เล่า เช่น นกตัวหนึ่ง ผู้เล่าวาดนกตัวหนึ่งเกาะอยู่บนต้นไม้ ผู้เล่าวาดภาพต้นไม้ขณะวาดก็สนทนากับเด็กว่าจะวาดต้นอะไร ทำไมต้องวาดต้นไม้ นั้น เพราะอะไร ข้อมูลสนทนาที่ให้นี้คือองค์ความรู้ที่เด็กจะได้รับไปพร้อมกันด้วย

7. การเล่านิทานไม่จบเรื่อง เป็นการเล่าที่เจตนาให้เด็กคิด แล้วผูกเรื่องต่อโยงมาเล่าต่อจากครู ซึ่งนอกจากพัฒนาภาษา ยังพัฒนาความคิดให้กับเด็ก เช่นกันกับการเล่าต่อเรื่องราว อาจเล่าต่อจากครู ครูเล่าต่อจากเด็กหรือเพื่อนๆ เล่าต่อกัน

จากการจำแนกวิธีการเล่านิทานที่กล่าวมาข้างต้นนั้น พอจะสรุปได้ว่าในการเล่านิทานต้องมีวิธีการเล่าตามเทคนิควิธีการต่างๆ คือ 1) การเล่าปากเปล่าโดยใช้แต่น้ำเสียงของผู้เล่าด้วยน้ำเสียงสูง ต่ำ เป็นต้น 2) การเล่านิทานประกอบสื่อ คือการใช้สื่ออุปกรณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ใกล้มือ หรือจะสื่อที่เราผลิตขึ้นมาใหม่ 3) การเล่านิทานพร้อมกับการสร้างสรรค์ชิ้นงาน คือ การเล่านิทานไปด้วยและสร้างสรรค์ชิ้นงานไปด้วย อาทิเช่น การเล่าพร้อมการวาดภาพ การเล่าพร้อมกับการพับ การเล่าพร้อมกับการปั้น เป็นต้น

2. ประเภทของนิทาน

นิทานที่เล่ามีหลายประเภทแต่ละประเภทก็แตกต่างกันไป ซึ่งมีนักวิชาการได้แยกประเภทของนิทานไว้ดังนี้

วรรณิ ศิริสุนทร (2532, หน้า 13-18) ได้แบ่งประเภทของนิทาน สำหรับเด็กปฐมวัยเป็นการแบ่งออกตามชนิดของนิทาน ออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. นิทานพื้นบ้าน (Folk tales) นิทานพื้นบ้านสามารถแบ่งออกเป็นแต่
ละชนิดใหญ่ๆ ดังนี้

1.1 นิทานเกี่ยวกับสัตว์พูดได้
1.2 นิทานไม่รู้จบ เป็นนิทานที่มีการกระทำต่อเนื่องไปเรื่อยๆ
และซ้ำๆ กัน

1.3 นิทานตลกขบขัน

1.4 นิทานอธิบายเหตุ

1.5 นิทานเทพนิยาย เป็นนิทานเกี่ยวกับเวทมนต์คาถา

2. นิทานสอนคติธรรม (Fables) มีลักษณะเป็นนิทานสั้นๆ ตัวละคร
มีทั้งคนและสัตว์ สัตว์มีบทบาทเหมือนคน มีแกนเรื่องแกนเดียว มีโครงเรื่องง่ายและสั้น
และต้องให้บทเรียนที่สอนใจเป็นข้อสรุปที่ชัดเจน

3. เทพปกรณัม (Myth) เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงเหตุการณ์และ
เรื่องราวในบรรพกาลเกี่ยวกับพื้นโลก ท้องฟ้า และพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ มีเทพเจ้า
เป็นผู้ควบคุมปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ รูปลักษณะของเทพเจ้าเหมือนมนุษย์ทั่วๆ ไป
แต่เป็นมนุษย์ที่เป็นอมตะ

4. มหาकाพย์และนิทานวีรบุรุษ (Epic and hero tales) เป็นนิทาน
ที่มีลักษณะคล้ายกับเทพปกรณัม ต่างกันแต่ว่าตัวละครของนิทานประเภทนี้ไม่ใช่เทพเจ้า
มีการกระทำที่กล้าหาญฟันฝ่าอุปสรรคและประสบความสำเร็จในที่สุด

5. หนังสือภาพเป็นเรื่องอ่านเล่นสมัยใหม่สำหรับเด็กที่มีตัวเอก
เป็นสัตว์ (Animal Stories) นิทานสมัยเก่าที่มีตัวละครเป็นสัตว์เราจะพบมากในบทกลอน
กล่อมเด็ก นิทานพื้นบ้าน และนิทานสอนคติธรรม แต่ในปัจจุบันนี้ได้มีผู้แต่งนิทานสำหรับเด็ก
เด็กที่มีตัวละครเป็นสัตว์ โดยแบ่งเป็น 3 ชนิด ได้แก่ สัตว์ที่มีบทบาทการกระทำอย่างคน
สัตว์ที่มีความเป็นอยู่อย่างสัตว์แต่พูดได้อย่างคน และสัตว์ที่มีความเป็นอยู่และความนึกคิด
ตามธรรมชาติของสัตว์

ไพเราะ พุ่มม่น (2551, หน้า 26) ได้กำหนดประเภทของนิทานไว้ดังนี้

1. นิทานปรัมปรา เป็นนิทานเก่าแก่ที่เล่าต่อๆ กันมา
2. นิทานท้องถิ่น เป็นนิทานเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ
ประวัติของท้องถิ่น

3. นิทานตลกขบขัน เป็นเรื่องที่แสดงปฏิภาณ ไหวพริบ ทำให้เกิดความขบขัน
4. นิทานคติธรรม เป็นเรื่องที่สอนให้เห็นถึงความดี ความชั่ว
5. เทพนิยาย เป็นเรื่องสมมติเกี่ยวกับเทพเจ้า นางฟ้า
6. นิทานทั่วไป เป็นนิทานเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม สัตว์ ฯลฯ
- จากการแบ่งประเภทของนิทานที่กล่าวมา พอจะสรุปได้ว่า การแบ่งประเภทของนิทานนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 3 หมวดใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ
1. นิทานทั่วไปคือ นิทานที่มีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในความเป็นจริง
 2. นิทานที่เป็นเทพนิยาย คือ จะมีนางฟ้า เทวดา เทพเจ้า และ
 3. นิทานที่เกิดจากจินตนาการ เช่น ม้ามีปีก ไก่มีมือ สัตว์และต้นไม้พูดได้ เหมือนมนุษย์

3. ประโยชน์ของการเล่านิทานที่มีต่อการสอนภาษา

นิทานมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาเด็กปฐมวัยโดยเฉพาะด้านภาษา ซึ่ง ไพพวรรณ อินทนิล (2534, หน้า 48–49) การเล่านิทานให้เด็กๆ ฟัง ถ้าผู้เล่าเล่าด้วยความเต็มใจ เล่าอย่างสนุกสนานมีชีวิตชีวา สร้างบรรยากาศให้เป็นธรรมชาติมากที่สุดจะได้ผลด้านพัฒนาการทางอารมณ์กับเด็ก การถ่ายทอดเรื่องราวที่เด็กสนใจให้เขาฟังในบรรยากาศสบายๆ เป็นกันเอง เช่น ในห้องสมุดเด็กมีหมอนวางไว้ให้หนุน ให้ฟังขณะที่นั่งฟัง การเล่านิทานให้เด็กๆ ฟังอย่างสม่ำเสมอจะเห็นพัฒนาการด้านอารมณ์ของเด็กได้อย่างชัดเจน นิทานจะช่วยเสริมพัฒนาการด้านนี้ คือ

1. นิทานเป็นสื่อเชื่อมโยงความรักใคร่ ความใกล้ชิดระหว่าง พ่อแม่ลูก ครูกับศิษย์ บรรณารักษ์กับเด็กๆ ที่มาใช้ห้องสมุด ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกอบอุ่น เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง รู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม
2. สนองตอบต่อความต้องการของเด็กๆ ที่อยู่ในวัยอยากรู้อยากเห็น อยากรับประสบการณ์ ซึ่งส่วนหนึ่งก็ได้มาจากการฟังนิทาน
3. ฝึกให้เด็กเป็นผู้รู้จักฟัง มีสมาธิ รู้จักสำรวจมอริยาบถของตนเอง (วรรณิ ศิริสมุทร, 2532, หน้า 31)
4. เป็นการสร้างสรรค์ในด้านภาษาให้แก่เด็ก ทำให้เด็กใช้ภาษาได้ถูกต้อง รู้จักคำศัพท์ต่างๆ ถ้าผู้เล่านิทานระมัดระวัง รู้จักเลือกใช้ถ้อยคำ จะทำให้เด็กเกิดสุนทรีย์ในภาษา เพราะมีแบบอย่างที่ดี การออกเสียงตัว ร, ล, ตัวควบกล้ำได้ถูกต้อง

5. ให้ความบันเทิงใจกับเด็กๆ ทำให้เด็กได้ผ่อนคลายอารมณ์ ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน ทำให้เด็กๆ ร่าเริงแจ่มใสสมวัย

6. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก นิทานก่อให้เกิดจินตนาการ เด็กอาจจะเกิดความคิดสร้างสรรค์ในการแต่งนิทานขึ้นเอง หรือวาดรูปตามจินตนาการจากนิทานที่ได้ฟัง ทำให้เด็กๆ คิดว่าเขามีโลกส่วนตัวที่เขาจะสร้างสรรค์อะไรก็ได้ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเองตามมา

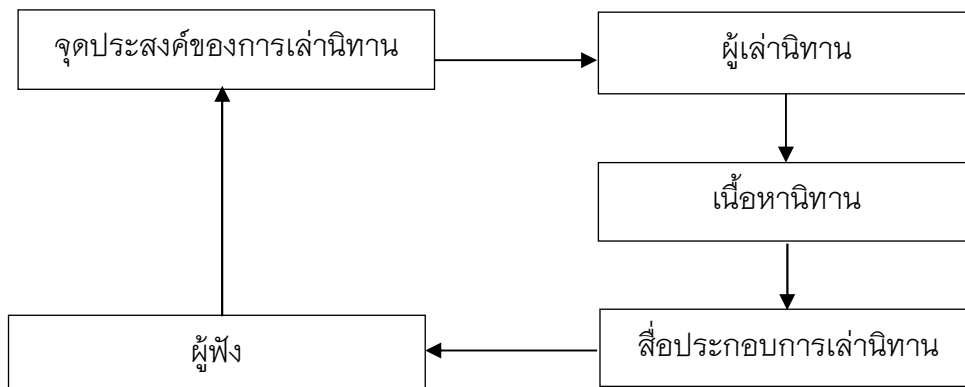
7. เพิ่มพูนความรู้ลึกซึ้งๆ น้อยๆ ให้กับเด็ก เช่น ด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิศาสตร์ของประเทศต่างๆ ฯลฯ ทำให้เด็กสามารถตัดสินใจในด้านการแสดงออกและสนองตอบเหตุการณ์ต่างๆ ได้ถูกต้อง

8. ผู้เล่ามีโอกาสที่จะแทรกคำสั่งสอนไปในนิทานเท่าที่เด็กจะได้รับไว้ได้ เช่น ปลูกฝังคุณธรรมด้านต่างๆ สอนให้รักเมตตาต่อสัตว์ ไม่พูดเท็จ มีความซื่อสัตย์ มีใจโอบอ้อมอารี ไม่อิจฉาริษยากัน ฯลฯ เป็นการกล่อมเกลานิรันดร์เด็กให้น่ารัก อ่อนโยน ไม่เอาเปรียบ เป็นที่รักของทุกคน

ประโยชน์ของการเล่านิทานที่กล่าวมาข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า นิทานมีประโยชน์ช่วยในการเชื่อมสัมพันธ์อันดีต่อกันของคนในครอบครัว ระหว่างครูกับเด็กนักเรียน หรือระหว่างเพื่อนกับเพื่อน ฝึกให้เด็กมีสมาธิ ขยายเวลาของความสนใจเด็กให้ยาวนานขึ้น ส่งเสริมพัฒนาการทางด้านภาษา การฟัง การพูด เกิดจินตนาการ การกล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

4. การเล่านิทานบูรณาการเพื่อการเรียนรู้ภาษา

ในการบูรณาการเรียนการสอนโดยนิทานนั้นเป็นการพัฒนาทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัยได้เป็นอย่างดีดังที่ กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551, หน้า 221-223) ได้กล่าวถึงการบูรณาการการเล่านิทานเพื่อการศึกษาไว้ว่า การเล่านิทานเป็นกระบวนการสื่อสารทางภาษาที่เป็นได้ทั้งแบบภาษาท่าทางในการเล่านิทานแต่ละครั้ง แต่ละอย่าง ยังจำเป็นต้องใช้องค์ประกอบหลักของการเล่านิทาน คือผู้เล่านิทาน เนื้อหานิทาน และสื่อประกอบการเล่านิทานร่วมกันเสมอ เพื่อให้การสื่อสารเรื่องราวของนิทานสู่ผู้ฟังเกิดผลตามจุดประสงค์ที่ต้องการสร้างสรรค์ความประทับใจและช่วยให้ผู้ฟังติดตาม

ภาพประกอบ 2 ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบการเล่านิทานเพื่อการเรียนรู้

ที่มา : กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551, หน้า 221)

จุดประสงค์ของการเล่านิทานคือการสร้างการเรียนรู้ทั้งทางด้านสังคม อารมณ์ คุณธรรม จริยธรรมหรือแม้แต่การพัฒนาทางสติปัญญาก็สามารถใช้นิทานเป็นสื่อของการเรียนรู้ได้ จุดสำคัญที่จะนำไปสู่จุดประสงค์ของการเรียนรู้้นั้นนอกจากมีเนื้อหาของนิทานตรงประเด็นแล้ว บรรยากาศในการเล่ามีความสำคัญมาก ผู้เล่าที่ดีต้องสนุกกับการเล่านิทานและสามารถสื่อสารเรื่องราวให้เด็กเกิดความกระตือรือร้นที่จะฟัง (Gordon and Browne, 1985, p. 325) ในขณะเดียวกันผู้เล่าต้องหยุดถามเด็กเป็นระยะๆ หรือให้เด็กมีส่วนร่วมในการเล่านิทาน โดยเฉพาะในประเด็นที่ต้องการให้เกิดผลตามจุดประสงค์ การเล่านิทานอาจเล่าซ้ำได้ ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้ถ้อยข้อมูลใหม่เปรียบเทียบเพื่อหาข้อสรุป ที่ถูกต้องตามหลักการทฤษฎีของเพียเจต์ ว่าด้วยการคิดเพื่อพัฒนาความรู้

การเล่านิทานจะมีความหมายมากหากครูสามารถใช้วิธีการเล่าที่สอดคล้องกับความสนใจของเด็ก ซึ่งนอกจากเด็กจะได้เรียนรู้จากเนื้อหาบทนิทานอย่างแท้จริงแล้ว เด็กยังสนุกกับการฟังนิทานที่มีความหมายด้วยในการเล่านิทานจะมีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ

1. ตัวผู้เล่า ต้องทราบจุดประสงค์ของนิทาน มีการเตรียมกิจกรรมและความพร้อมของผู้เรียน ผู้เล่าอาจเป็นครูผู้สอนหรือบุคคลอื่น เช่น ผู้ปกครอง การเล่านิทานมีขั้นตอน มีลำดับการเตรียมที่เหมาะสมจะทำให้การเล่านิทานมีความหมาย ประทับใจผู้ฟัง โดยเฉพาะผู้เล่าต้องรู้จักการใช้เสียงและภาษาที่สอดคล้องกับเด็ก ซึ่งในการดำเนินเรื่องนี้ ผู้เล่าต้องใช้ภาษาที่เด็กเข้าใจง่าย ถูกหลักไวยากรณ์ บทสนทนาอาจใช้ภาษาถิ่นหรือคำคุ้นเคยที่เด็กเคยชิน จะช่วยให้การเล่านิทานมีประสิทธิภาพและมีความหมายตรงจุดประสงค์ของผู้เล่ามากขึ้น

2. เนื้อหานิทาน นิทานมีหลากหลายชนิด หากครูจะนำมาเล่าจำเป็นต้องเลือกเนื้อเรื่องที่ตรงกับจุดประสงค์มาเล่าให้เด็กฟัง ถ้าไม่มีครูอาจแต่งเรื่องใหม่ที่บูรณาการสิ่งที่ต้องการลงไปด้วยมาเล่าก็ได้

3. สื่อประกอบการเล่านิทาน หมายถึง ส่วนประกอบที่เป็นตัวขยายความรู้นิทานให้ชัดเจนขึ้น เพิ่มรายละเอียดของนิทาน ทำให้เด็กมีจินตนาการ สามารถติดตามเรื่องราวได้อย่างแจ่มชัด อีกทั้งสนุกตื่นเต้นด้วย สื่อในการเล่านิทานมีทั้งผู้เล่าสร้างเองและสื่อสำเร็จรูป ในการเล่านิทานแต่ละครั้งการใช้สื่อประกอบการเล่าจะช่วยให้การเล่านิทานนั้น ดำเนินไปอย่างสนุกสนาน

5. หลักเกณฑ์ในการเลือกนิทาน

การจัดการเรียนการสอนเด็กปฐมวัยโดยใช้นิทาน สิ่งสำคัญที่สุด คือ ผู้สอนหรือผู้เล่านิทานต้องตระหนัก ได้แก่ การเลือกนิทานให้เหมาะสมกับอายุ ความสนใจของผู้เรียนผู้ฟัง และเนื้อหาของการเรียนการสอน รวมทั้งลักษณะที่เหมาะสมแก่การเล่า

โชติ ศรีสวรรณ (2556, หน้า 50-52) ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการเลือกนิทานสำหรับเด็กปฐมวัย กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

1. เลือกเรื่องง่ายๆ แต่สมบูรณ์เน้นเหตุการณ์อย่างเดียวให้เด็กพอคาดคะเนเรื่องได้
2. มีการเดินเรื่องได้อย่างรวดเร็ว
3. ตัวละครน้อย มีลักษณะเด่นที่จำได้ง่าย เด็กอาจสมมติตัวแทนได้
4. มีบทสนทนาหลายๆ เพราะเด็กส่วนมากไม่สามารถฟังเรื่องที่เป็นความเรียงได้ง่ายและรวดเร็ว
5. ใช้ภาษาง่ายๆ ประโยคสั้น การกล่าวซ้ำหรือคำสัมผัสจะช่วยให้เด็กจดจำได้ง่ายและรวดเร็ว
6. สร้างความรู้สึก ความพอใจให้กับผู้ฟัง
7. เป็นเรื่องที่ใกล้ตัวเด็ก เช่น ครอบครัว สัตว์เลี้ยง หรือเรื่องที่เด็กจะจินตนาการ ความยาวไม่เกิน 15 นาที

Huck (1999, p. 16) ได้กล่าวถึงขั้นตอนและเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

1. เป็นเรื่องที่เหมาะสมสำหรับเด็ก
2. มีการดำเนินเรื่องเป็นตามลำดับขั้นตอน
3. ฉากของเรื่อง เวลา และสถานที่จะต้องมีความสอดคล้องกัน

4. แกนของเรื่องมีจุดเน้นให้เด็กคิด
5. ตัวละครของเรื่องมีพฤติกรรมที่อยู่ในวัยใกล้เคียงกับเด็ก
6. ภาษาและเรื่องจะต้องเข้าใจง่าย
7. ลักษณะอื่นๆ เช่น การให้ความรัก ความสดชื่น ตรงกับความสนใจ

และความต้องการของเด็ก เกณฑ์การคัดเลือกนิทานที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ คือ

- 7.1 ตัวละครของเรื่องจะต้องมีพฤติกรรมที่มีความคิดอย่างสร้างสรรค์
- 7.2 เนื้อเรื่องเน้นให้เด็กมีจินตนาการให้มากที่สุด
- 7.3 เนื้อเรื่องเน้นให้เด็กมีการตอบสนองในการคิดแก้ปัญหา
- 7.4 เป็นนิทานที่มีความยืดหยุ่นในเรื่อง เพื่อให้เกิดการตอบสนองในการแก้ปัญหาได้หลายๆ ลักษณะ
- 7.5 เป็นนิทานที่มีเรื่องราวที่น่าตื่นเต้น เร้าใจ และสนุกสนาน เพื่อเป็นการเร้าใจให้เด็กเกิดความอยากรู้อยากเห็น การคาดคะเนเหตุการณ์ต่างๆ ของเรื่องที่จะเกิดขึ้น

จากหลักเกณฑ์การเลือกนิทานสำหรับเด็กปฐมวัยที่กล่าวมาแล้วนั้น พอจะสรุปได้ว่า การแบ่งหลักเกณฑ์นิทานสำหรับเด็กปฐมวัยสามารถแบ่งออกได้ ดังนี้

1. เหมาะสมกับวัย
2. เป็นเรื่องราวที่ใกล้ตัว หรือชีวิตประจำวัน
3. มีเนื้อเรื่องที่สั้น กระชับรัด
4. มีภาษาที่เข้าใจง่าย
5. มีเนื้อเรื่องที่น่าตื่นเต้น เร้าใจ และสนุกสนาน
6. เป็นเรื่อง que เด็กสามารถคาดคะเนเรื่องราวได้

6. กิจกรรมการเล่านิทาน

การเล่านิทานนั้นมีวิธีการเล่าหลายวิธี ผู้เล่าต้องคำนึงถึงความเหมาะสมตามวัยของผู้ฟัง และสถานการณ์หรือบริบทนั้นๆ ซึ่ง Wright (1995, pp. 28–71 อ้างถึงใน นิภาพร บุญกุศล, 2556, หน้า 47–48) ได้แบ่งขั้นตอนของการเล่านิทานออกเป็น 3 ขั้นตอน และให้ข้อเสนอแนะและเทคนิคในกิจกรรมการเล่านิทาน ดังนี้

1. กิจกรรมก่อนการเล่านิทาน ประกอบด้วยวัตถุประสงค์และเทคนิคในการนำไปปฏิบัติ ดังนี้

1.1 ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องราวที่จะฟัง โดยผู้เล่าอาจเลือกคำสำคัญมาอธิบายหรือปรับภาษาให้ง่ายขึ้นตามความเหมาะสม

1.2 นำเสนอคำใหม่ ซึ่งอาจทำได้โดยการใช้รูปภาพหลายๆ ประเภท แสดงท่าทาง แปลเป็นภาษาแม่ของผู้เรียน ใช้สิ่งของให้ผู้เรียนได้เห็นและสัมผัส

1.3 ช่วยให้ผู้เรียนสามารถใช้คำใหม่ได้ เช่น ให้ผู้เรียนจับคู่ภาพกับคำใหม่ แล้วอ่านออกเสียง ให้เรียนเกมบิงโก โดยผู้สอนเขียนคำลงบนกระดานไว้ แล้วให้ผู้เรียนเลือกคำที่เห็นลงในกระดาษของตนเอง เมื่อผู้สอนอ่านคำที่ผู้เรียนเลือกไว้ ให้ผู้เรียนร้องคำว่า “บิงโก” หรืออาจให้ผู้เรียนกล่าวคำตามผู้สอนในขณะที่เป็นความหมายของคำนั้น

1.4 ช่วยให้ผู้เรียนมุ่งความสนใจไปที่นิทานและคาดเดาเรื่องที่จะได้ฟัง โดยผู้สอนอาจทำได้โดยจัดให้มีการอภิปรายเรื่องก่อนการเล่านิทานให้ผู้เรียนดูรูปที่เกี่ยวข้องกับนิทานแล้วเดาเรื่องหรืออาจจะเล่าเรื่องเป็นภาษาแรกของผู้เรียนสั้นๆ ก่อนเล่าจริง

1.5 ให้ผู้เรียนเดาเรื่องพร้อมกับกำหนดงานให้ทำโดยนำรูปภาพที่เกี่ยวข้องกับนิทานมาให้ผู้เรียนเรียงตามลำดับในขณะที่ฟังเรื่อง

2. กิจกรรมระหว่างการเล่านิทานโดยก่อนที่จะทำกิจกรรมดังที่กล่าวต่อไปนี้ ผู้สอนควรพิจารณาให้ดีก่อนว่าจะทำหลังการเล่านิทานไปแล้วกี่ครั้ง

2.1 ผู้สอนเล่านิทานให้จบไปในคราวเดียว โดยจัดกิจกรรมแทรก

2.2 ช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจนิทานที่เล่าโดยใช้สื่อต่างๆ เช่น ภาพ เสียง หน้ากาก หุ่นมือ ท่าทาง (ของผู้เล่าและผู้ฟัง) หรือแปลคำสำคัญในขณะที่เล่า

2.3 กระตุ้นให้ผู้เรียนเดาว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นต่อไป ทั้งนี้ ทำได้โดยการหยุดและถามในระหว่างที่เล่าอย่างเหมาะสม

2.4 ผู้เรียนแสดงความเข้าใจเรื่องและมีส่วนร่วมโดยอาจให้

2.4.1 ผู้เรียนฟังนิทานสองครั้ง และแต่ละครั้งให้ทำท่าทางประกอบตามผู้สอน

2.4.2 ผู้เรียนฟังอีกครั้งแต่ทำท่าทางประกอบการฟังเอง

2.5 ให้ผู้เรียนฟังนิทานไปพร้อมกับเรียงลำดับภาพไปตามเรื่องที่ได้ฟัง โดยอาจทำให้เป็นการตรวจสอบการคาดเดาเรื่องของตนที่ทำไว้ก่อนการฟังนิทาน

2.6 ผู้เรียนกระโดดหรือยืนขึ้นเมื่อได้ยินคำสำคัญที่ได้มีการเตรียมไว้ล่วงหน้า โดยผู้สอนอาจแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่ม แต่ละกลุ่มมีคำที่จะต้องรับผิดชอบในการทำท่าทาง หรืออาจให้ผู้เรียนเลือกคำที่ตนชอบที่สุดหรือเกียตที่สุดไว้เมื่อได้ยินแล้วก็ให้กระโดดแล้วให้เพื่อนทายว่าคำนั้นเป็นคำอะไร

2.7 ให้ผู้เรียนแสดงรูปภาพเมื่อได้ยินคำที่ตรงกับภาพที่ตนเองถืออยู่

2.8 ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมโดยการใช้เสียง กล่าวคือ ให้ผู้เรียนออกเสียงคำสำคัญตามผู้สอน เมื่อได้ยินคำนั้นในนิทานโดยผู้สอนต้องเตรียมผู้เรียนไว้ก่อน

3. กิจกรรมหลังการเล่านิทานสามารถทำกิจกรรมได้ดังนี้

3.1 กิจกรรมแสดงความเข้าใจ

3.2 ผู้สอนอาจให้ผู้เรียนเรียงลำดับบัตรคำหรือแถบประโยคแล้วเล่าให้เพื่อนๆ ฟัง หรืออาจเรียงรูปภาพตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

3.3 ให้ผู้เรียนเรียงคำ หรือประโยคหรือรูปภาพตามลำดับของเรื่องบนราวตากผ้าตามลำดับ

3.4 ให้ผู้เรียนเล่านิทานซ้ำ หรือบรรยายโดยผู้สอนวางภาพบนผนังแล้วให้ผู้เรียนบรรยายภาพทั้งหมดหรือบางส่วนของนิทาน หรือให้ผู้เรียนแข่งกันบอกว่ารูปภาพใดแสดงเนื้อเรื่องส่วนใดของนิทาน

3.5 ให้ผู้เรียนกระโดดลงบนรูปแล้วพูด 1-2 คำ หรือวลี หรือประโยคที่เกี่ยวข้องกับรูปนั้น

3.6 ให้ผู้เรียนส่งลูกบอลหรือรูปแล้วเล่านิทานต่อๆ กันไป

4. กิจกรรมช่วยให้ผู้เรียนแสดงความเข้าใจเรื่องที่ได้ฟัง

4.1 แสดงการสนทนาจากบางตอนที่ได้ฟังในนิทาน

4.2 ให้ผู้เรียนเล่าประสบการณ์ตรงของตนเองที่อาจคล้ายกับในนิทาน ทั้งนี้อาจใช้ภาษาแรกของผู้เรียนก็ได้

4.3 ให้ผู้เรียนเลือกตัวละครที่ชอบที่สุดและเล่าเกี่ยวกับตัวละครนั้นๆ หรืออาจให้เพื่อนๆ ทายว่า ตัวละครที่ตนเองชอบนั้นเป็นใคร โดยผู้เล่าบรรยายลักษณะของตัวละครนั้นให้ฟัง

ในกิจกรรมการเล่านิทานที่กล่าวมาข้างต้นนั้น พอจะสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมโดยใช้นิทานมีขั้นตอนหลักๆ อยู่ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนกิจกรรมก่อนการเล่านิทาน ขั้นตอนกิจกรรมระหว่างการเล่านิทาน และขั้นตอนกิจกรรมหลังการเล่านิทาน สิ่งสำคัญในกิจกรรมการเล่านิทานนั้น ครูผู้สอนต้องมีเทคนิคและวิธีที่ดีในการเล่านิทาน จึงจะทำให้กิจกรรมการเล่านิทานมีอรรถรสและเด็กสามารถจดจำได้นาน

ความสามารถและพัฒนาการด้านภาษา การฟัง การพูด

1. ความหมายของภาษา

นักการศึกษาได้กล่าวถึงความสามารถด้านภาษาไว้หลายทัศนะ ดังนี้
กระทรวงศึกษาธิการ (2552, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของภาษา คือ ระบบที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการคิดและการติดต่อสื่อสาร ประกอบด้วย สัญลักษณ์ที่อยู่รวมกันอย่างมีแบบแผนหรือกฎเกณฑ์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) ถ้อยคำที่ใช้พูดหรือเขียนเพื่อสื่อความของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น ภาษาไทย ภาษาจีน หรือเพื่อสื่อความเฉพาะวงการ เช่น ภาษาราชการ ภาษากฎหมาย ภาษาธรรม; เสียง ตัวหนังสือ หรือกิริยาอาการที่สื่อความได้ เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาท่าทาง ภาษามือ; (โป) คนหรือชาติที่พูดภาษานั้นๆ เช่น มอญ ลาว ทewa ย ่ม่งห่มและแต่งตัวตามภาษา (พงศ. ร. 3); (คอม) กลุ่มของชุดอักขระ สัญลักษณ์ และกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นเพื่อส่งงานคอมพิวเตอร์ เช่น ภาษาซี ภาษาจาวา; โดยปริยายหมายความว่าสาระ, เรื่องราว, เนื้อความที่เข้าใจกัน, เช่น ตกใจจนพูดไม่เป็นภาษา เขียนไม่เป็นภาษา ทำงานไม่เป็นภาษา

วัชรพล วิบูลยศรีน (2559, หน้า 84) กล่าวถึงความหมายของภาษาว่า ภาษา หมายถึง เสียงหรือกิริยา ถ้อยคำที่ใช้พูดหรือเขียนเพื่อสื่อความหมายของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งภาษาเป็นเครื่องมือที่มนุษย์กำหนดขึ้นเพื่อใช้ติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น อาจแสดงออกมาในรูปสัญลักษณ์ เสียง ท่าทาง หรือกิริยาต่างๆ เพื่อถ่ายทอดความรู้สึก ความต้องการ เพื่อบอกจุดประสงค์นั้นๆ ให้กับผู้รับสารทราบ โดยภาษามีระบบระเบียบและมีความหมาย เช่น การเรียงลำดับเสียง หรือการเรียงลำดับคำในประโยค ดังนั้น การใช้ภาษาให้ถูกต้อง จึงต้องเรียนรู้ระเบียบและกฎของภาษานั้นๆ

สรุป ภาษา คือ ถ้อยคำพูด ตัวหนังสือ เสียง กิริยาท่าทางต่างๆ ที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารให้เข้าใจตรงกัน และยังใช้ในการสร้างกฎระเบียบ แนวทางการประพฤติ ปฏิบัติของคนในสังคมให้มีความสงบเรียบร้อย

2. ความสำคัญของภาษา

นักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของภาษาไว้หลายทัศนะ ดังนี้

เยวพา เดเซคูปต์ (2542, หน้า 60) กล่าวว่า ทุกสังคมมีภาษาถิ่นของตน คนทุกคนที่เกิดมาจะต้องรู้จักคำพูดจาเพื่อสื่อความหมายและใช้ภาษาของตนให้ถูกต้องในการเรียนรู้ภาษา เด็กจะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับระบบของเสียงเป็นสำคัญ การสอนศิลปะภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย ควรเป็นการเตรียมความพร้อมในการสื่อสารให้กับเด็ก โดยเด็กจะเรียนรู้พื้นฐานของภาษาได้อย่างรวดเร็ว จากการจัดกิจกรรมอย่างไม่เป็นทางการ

มุทิตา ทาคำแสน และนิศารัตน์ อิศระมโนรส (2558, หน้า 5) ได้ให้ความหมายของความสำคัญ ไว้ดังนี้

1. ภาษาเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารของมนุษย์ มนุษย์ติดต่อกันได้ เข้าใจกันได้ก็ด้วยอาศัยภาษาเป็นเครื่องช่วยที่ดีที่สุด
2. ภาษาเป็นสิ่งที่ช่วยยึดให้มนุษย์มีความผูกพันกัน เนื่องจากแต่ละภาษาต่างก็มีระเบียบแบบแผนของตน ซึ่งเป็นที่ตกลงกันในแต่ละชาติแต่ละชน ภาษาเดียวกันจึงเป็นสิ่งที่ทำให้คนรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน มีความผูกพันต่อกันในฐานะที่เป็นชาติเดียวกัน
3. ภาษาเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ และเป็นเครื่องแสดงให้เห็นวัฒนธรรมส่วนอื่นๆ ของมนุษย์ด้วย เราจึงสามารถศึกษาวัฒนธรรมตลอดจนเอกลักษณ์ของชนชาติต่างๆ ได้จากศึกษาภาษาของชาตินั้นๆ
4. ภาษาศาสตร์มีกฎเกณฑ์ ผู้ใช้ภาษาต้องรักษากฎเกณฑ์ในภาษาไว้ด้วย อย่างไรก็ตาม กฎเกณฑ์ในภาษานั้นไม่ตายตัวเหมือนกฎวิทยาศาสตร์ แต่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติของภาษา เพราะเป็นสิ่งที่มนุษย์ตั้งขึ้น จึงเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยตามความเห็นชอบของส่วนรวม
5. ภาษาเป็นศิลปะ มีความงดงามในกระบวนการใช้ภาษา กระบวนการใช้ภาษานั้นมีระดับและลีลา ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ หลายด้าน เช่น บุคคล กาลเทศะ ประเภทของเรื่อง ฯลฯ การที่จะเข้าใจภาษา และใช้ภาษาได้ดีจะต้องมีความสนใจศึกษาสังเกตให้เข้าถึงรสของภาษาด้วย

วัชรพล วิบูลยศริน (2559, หน้า 88-89) ภาษาเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุดของชาติ ที่ช่วยสร้างให้วัฒนธรรมอื่นๆ เจริญขึ้น ภาษานั้นมีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ในทุกเรื่อง และมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของทุกคน มนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตได้โดยปราศจากภาษา เพราะมนุษย์ต้องใช้ในการติดต่อสื่อสาร เพื่อถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความรู้สึก และความต้องการให้เกิดการรับรู้ร่วมกันตลอดเวลาที่มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นทั้งใกล้และไกล มีการใช้ถ้อยคำได้เหมาะสมกับฐานะของบุคคล ตั้งแต่เครือญาติในครอบครัว ผู้น้อยควรพูดอย่างไรกับผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ควรพูดอย่างไรกับผู้น้อย การใช้ราชาศัพท์ การใช้คำแทนชื่อ เป็นต้น นอกจากการติดต่อสื่อสารแล้ว มนุษย์ยังใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ และแสวงหาความรู้เพื่อสืบค้นข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อติดตามความเจริญก้าวหน้า และรู้ทันการเปลี่ยนแปลงของโลก นอกจากนี้ภาษายังเป็นเครื่องมือในการคิดของมนุษย์ เมื่อมนุษย์ต้องคิดเป็นภาษา และคิดเป็นระบบภาษาจึงมีอิทธิพลต่อความคิดในเรื่องต่างๆ ในขณะที่เดียวกันมนุษย์ก็ใช้ภาษาสะท้อนความคิดของตนให้ผู้อื่นได้รับทราบ กล่าวได้ว่าภาษาทำให้มนุษย์รู้จักคิด ช่วยให้รู้จักแสดงความคิด และบางครั้งก็ช่วยแสดงความเป็นปัจเจกบุคคล คือ แสดงลักษณะของคนคนหนึ่งที่แตกต่างกันจากคนอื่น เพราะเอกลักษณ์ของแต่ละคนแสดงให้ผู้อื่นรับรู้ได้ด้วยการใช้ภาษาที่แตกต่างกันออกไป ทั้ง วัจนภาษา และอวัจนภาษาจนเป็นลักษณะประจำตัวของแต่ละคน อีกประการหนึ่งที่สำคัญ ภาษายังช่วยธำรงสังคมให้มนุษย์ใช้ภาษาในการกำหนดกฎระเบียบวินัยของกลุ่มสังคมของตนให้เป็นบรรทัดฐาน เพื่อเป็นหลักปกครองของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข และยังเป็นเครื่องผูกพันให้มนุษย์มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน มีความรู้สึกว่าเป็นพวกพ้องกัน เพราะใช้ภาษาเดียวกัน ซึ่งเป็นพลังในการรวมกันสร้างความรักความสามัคคี และสร้างความเข้าใจของคนในชาติ นอกจากนี้ภาษายังเป็นวัฒนธรรมของชาติ เป็นมรดกทางสังคมที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ขึ้นเช่นเดียวกับวัฒนธรรมในสาขาอื่นๆ มีความเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงความโดดเด่นทางวัฒนธรรมของตนอย่างเคร่งครัด และยังมีการสะสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งต่อเนื่องกันมาโดยตลอด

สรุป ความสำคัญของภาษา คือ ในการสื่อสารที่มีความหมายย่อมมีกฎระเบียบของภาษา และในแต่ละชนชาติก็มีกฎ ระเบียบของภาษาไม่เหมือนกัน การจะสื่อความหมายให้มีประสิทธิภาพก็ต้องเรียนรู้กฎ ระเบียบภาษานั้นเสียก่อน

3. องค์ประกอบของภาษา

นักการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของภาษาไว้หลายทัศนะ ดังนี้

ประชิด สกฤษณ์พัฒน์ (2546 อ้างถึงใน รัชลพล วิบูลยคริน, 2559, หน้า 89) ได้บอกถึงองค์ประกอบของภาษา ดังนี้

1. เสียง ภาษาพูดทุกภาษาประกอบด้วยเสียงพยัญชนะกับเสียงสระ ยกเว้นเสียงวรรณยุกต์ เสียงเน้น ทำนองเสียงและน้ำเสียง เสียงเหล่านี้จะไม่เหมือนกัน ในภาษาแต่ละภาษาจะมีอยู่และประกอบกันอย่างเป็นระบบเฉพาะภาษานั้นๆ
2. คำ ในภาษาประกอบขึ้นจากเสียงต่างๆ ที่มีอยู่ในภาษานั้น รวมกัน และเรียงกันอย่างเป็นระบบ เมื่อผลมเป็นคำแล้วความหมายจะเกิดขึ้น ส่วนคำแต่ละคำ จะมีความหมายอย่างไรก็ต้องขึ้นอยู่กับรูปของประโยคและข้อความเข้ามาประกอบกัน
3. ประโยค ประโยคเกิดขึ้นโดยการนำคำมาเรียงต่อกันอย่างมีระเบียบ มีระบบ ทำให้เกิดใจความและความหมายที่สมบูรณ์ ใช้สื่อความหมายได้อย่างครบถ้วน ถูกต้อง ประโยคโดยทั่วไปมีการเรียงคำจากประธาน กริยา กรรม เช่น รถชนสุนัข ในบาง ประโยคมักจะมีส่วนขยายเข้ามาทำให้ประโยคมีใจความชัดเจนและทำให้เข้าใจดียิ่งขึ้น เช่น รถยนต์สีขาวชนสุนัขสีดำที่วิ่งข้ามถนนตาย

4. ความหมาย ในแต่ละท้องถิ่นจะใช้ภาษาให้มีความหมาย ซึ่งคน ในท้องถิ่นนั้นๆ จะเข้าใจกันเอง เป็นการแสดงถึงวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น เช่น เมื่อฤดู เก็บเกี่ยว ชาวนาต่างช่วยกันลงแขกเกี่ยวข้าว

มุกิตา ทาคาแสน และนิศารัตน์ อิศระมโนรส (2558, หน้า 4) กล่าวว่า ภาษาทุกภาษาย่อมมีองค์ประกอบของภาษา โดยทั่วไปจะมีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

1. เสียง นักภาษาศาสตร์ให้ความสำคัญของเสียงพูดมากกว่าตัวเขียน ที่เป็นลายลักษณ์อักษร เพราะภาษาย่อมเกิดจากเสียงที่ใช้พูดกัน ส่วนภาษาเขียนเป็น ลัญลักษณ์ที่ใช้แทนเสียงพูด คำที่ใช้พูดจากันจะประกอบด้วยเสียงสระ เสียงพยัญชนะและ เสียงวรรณยุกต์ แต่บางภาษาก็ไม่มีเสียงวรรณยุกต์ เช่น บาลี สันสกฤต เขมร อังกฤษ
2. พยางค์และคำ พยางค์เป็นกลุ่มเสียงที่เปล่งออกมาแต่ละครั้ง จะประกอบด้วย เสียงพยัญชนะ เสียงสระและเสียงวรรณยุกต์ จะมีความหมายหรือไม่มี ความหมายก็ได้ พยางค์แต่ละพยางค์จะมีเสียงพยัญชนะต้น ซึ่งเป็นเสียงที่อยู่หน้าเสียงสระ พยางค์ทุกพยางค์จะต้องมีเสียงพยัญชนะต้น เสียงสระ และเสียงวรรณยุกต์ บางพยางค์ ก็อาจมีเสียงพยัญชนะสะกดประกอบอยู่ด้วย เช่น

“ปา” พยัญชนะต้น ได้แก่ เสียงพยัญชนะ/ป/

เสียงสระ ได้แก่ เสียงสระ/อา/

เสียงวรรณยุกต์ ได้แก่ เสียง/สามัญ/

ส่วนคำนั้นจะเป็นการนำเสียงพยัญชนะ เสียงสระ และเสียงวรรณยุกต์มาประกอบกัน ทำให้เกิดเสียงและมีความหมาย คำจะประกอบด้วยคำพยางค์เดียวหรือหลายพยางค์ก็ได้

3. ประโยค เป็นการนำคำมาเรียงกันตามลักษณะของโครงสร้างของภาษาที่กำหนดเป็นกฎเกณฑ์ หรือระบบตามระบบทางไวยากรณ์ของแต่ละภาษา และทำให้ทราบหน้าที่ของคำ

4. ความหมาย ความหมายของคำมี 2 อย่าง คือ

4.1 ความหมายตายตัวหรือความหมายนัยตรง เป็นความหมายตรงของคำนั้นๆ เป็นคำที่ถูกกำหนดและผู้ใช้ภาษามีความเข้าใจตรงกัน เช่น

“กิน” หมายถึง นำอาหารเข้าปากเคี้ยวและกลืนลงไปในคอ

4.2 ความหมายในประวิติหรือความหมายเชิงอุปมา

เป็นความหมายเพิ่มจากความหมายนัยตรง เช่น

“กินใจ” หมายถึง รู้สึกแทงใจ

“กินแรง” หมายถึง เอาเปรียบผู้อื่นในการทำงาน

สรุป โดยรวมองค์ประกอบของภาษา มี 4 ประการ ประกอบด้วย 1) เสียง คือ เสียงที่เปล่งออกจะมีความหมายหรือไม่มีความหมายก็ได้ 2) คำ คือ เสียงที่เปล่งออกมาในเสียงหนึ่งเสียงนั้นจะประกอบด้วยเสียงวรรณยุกต์ เสียงพยัญชนะ และเสียงสระ 3) ประโยค คือ การนำคำมาเรียงต่อกันตามโครงสร้าง หรือกฎเกณฑ์ของภาษานั้นๆ และ 4) ความหมาย คือ ความหมายของเสียง คำ และประโยคนั้นจะขึ้นอยู่กับท้องถิ่น ชนชาติ ในแต่ละท้องถิ่น ชนชาติจะแปลความหมายตามกฎ ระเบียบของไวยากรณ์ของตนเอง

4. พัฒนาการทางภาษา

นักการศึกษาได้กล่าวถึงพัฒนาการทางภาษาไว้หลายทัศนะ ดังนี้

วาโร เฟ็งสวัสดี (2544, หน้า 75) ได้อธิบายถึงพัฒนาการทางด้านภาษาของเด็กปฐมวัยโดยแบ่งออกเป็น 7 ชั้น ดังนี้

1. ระยะปะปะ (Random Stage) อายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 เดือน
ในระยะนี้พบว่า เด็กทารกมีการเปล่งเสียงอย่างไม่มีมีความหมาย

2. ระยะแยกแยะ (Jargon Stage) อายุ 6 เดือน ถึง 1 ปี ในระยะนี้เด็กจะเริ่มแยกแยะเสียงที่เขาได้ยินในสิ่งแวดล้อมและแสดงอาการจดจำเสียงที่ได้ยินได้ เด็กจะรู้สึกพอใจถ้าหากเปล่งเสียงแล้วได้รับการตอบสนองทางบวก

3. ระยะเลียนแบบ (Imitation Stage) อายุ 1 ถึง 2 ปี เด็กวัยนี้เริ่มสนใจและเริ่มเลียนแบบ เสียงของเด็กที่เปล่งจะเริ่มมีความหมายและแสดงกิริยาตอบสนองของการได้ยินเสียงของผู้อื่น

4. ระยะขยาย (The Stage of Expansion) อายุ 2 ถึง 4 ปี เด็กวัยนี้จะเริ่มหัดพูดเป็นคำๆ ระยะแรกจะเป็นการพูดโดยเรียกชื่อคำนาม ออกชื่อคนที่อยู่รอบข้าง สิ่งของต่างๆ ที่อยู่ใกล้ตัว รวมทั้งคำคุณศัพท์ที่เด็กได้ยินผู้ใหญ่พูดกัน

5. ระยะโครงสร้าง (Structure Stage) อายุ 4 ถึง 5 ปี การรับรู้และการสังเกตของเด็กวัยนี้ดีขึ้นมาก ทำให้เด็กได้สังเกตการใช้ภาษาของบุคคลที่อยู่รอบข้าง และนำมาทดลองใช้ประสบการณ์ที่เด็กได้รับ เช่น การฟังนิทาน การดูรายการโทรทัศน์ เป็นต้น

6. ระยะตอบสนอง (Responding Stage) อายุ 5 ถึง 6 ปี พัฒนาการทางภาษาของเด็กวัยนี้จะเริ่มสูงขึ้นเพราะเด็กจะเข้าเรียนในโรงเรียนอนุบาล เด็กได้พัฒนาคำศัพท์เพิ่มขึ้น รู้จักการใช้ประโยคอย่างเป็นระบบตามหลักไวยากรณ์ การใช้ภาษามีแบบแผนมากขึ้น

7. ระยะสร้างสรรค์ (Creative Stage) อายุตั้งแต่ 6 ปี ขึ้นไป เด็กจะพัฒนาความสามารถทางภาษาได้สูงขึ้น สามารถจดจำสัญลักษณ์ทางภาษาได้มากขึ้น สำหรับด้านการพูดสามารถใช้ถ้อยคำที่เป็นสำนวนหรือคำที่มีความหมายลึกซึ้งได้

เบญจมาศ พระธานี (2554, หน้า 90-91) กล่าวถึง ขั้นตอนการพัฒนาภาษาพูดของมนุษย์ ได้ 6 ขั้น ดังนี้

1. เสียงแสดงปฏิกิริยาสะท้อน (reflex sounds) อายุ 0-2 เดือน เป็นขั้นแรกของการเรียนรู้ภาษาและการพูด เริ่มตั้งแต่เด็กร้องไห้ในตอนแรกคลอด ซึ่งเป็นการแสดงถึงการพัฒนาการทำงานของอวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงและหายใจที่จะเป็นพื้นฐานของการพูดต่อไป การร้องไห้เป็นกลไกที่สำคัญในการสื่อความหมายของเด็กต่อผู้อื่นหรือโลกภายนอก การร้องไห้ในระยะนี้สื่อถึงความต้องการของเด็กได้หลายอย่าง ได้แก่ การร้องไห้ทั่วไป (basic cry) การร้องไห้ด้วยความโกรธ (angry cry) การร้องไห้ด้วยความเจ็บปวด (pain cry)

2. เสียงอ้อแอ้ (babbling) อายุ 2 เดือน - 2½ ปี เป็นขั้นที่เด็กส่งเสียงด้วยความพอใจที่ได้เคลื่อนไหวอวัยวะที่ใช้ในการพูด โดยจะส่งเสียงที่ไม่มี ความหมาย ซึ่งเกิดขึ้น โดยสัญชาตญาณของความเป็นมนุษย์ แต่การส่งเสียงอ้อแอ้ในเด็กเหล่านี้จะไม่พัฒนาต่อไป เพราะไม่ได้ยินเสียงของตัวเอง การส่งเสียงอ้อแอ้นี้จะไปเรื่อยๆ แม้ว่าเด็กจะพูดเป็นคำที่มีความหมายแล้วก็ตาม

3. การส่งเสียงเพื่อสื่อความหมาย (socialized vocal play) อายุ 3-6 เดือน เป็นขั้นที่เด็กเริ่มส่งเสียงเพื่อการสื่อสารกับผู้อื่น โดยเด็กจะฟังเสียงผู้อื่นและส่งเสียงโต้ตอบเป็นครั้งคราว ซึ่งบางครั้งเด็กจะส่งเสียงอ้อแอ้เล่นคนเดียวบางครั้งส่งเสียงเพื่อโต้ตอบคนรอบข้าง

4. คำแรกที่มีความหมาย (the first meaningful word) อายุ 10-18 เดือน เป็นขั้นที่เด็กเริ่มเข้าใจคำพูดที่เคยได้ยินจากการเชื่อมโยงคำพูดกับเหตุการณ์ต่างๆ แล้วสะสมเป็นความรู้ภายใน เมื่อเด็กมีวุฒิภาวะเด็กจะสามารถพูดออกเสียงคำคำนั้นได้ถูกต้องในเวลาต่อมา

5. วลี ประโยค และภาษาเด็ก (phrases, sentences, and jargon) อายุ 12-14 เดือน เป็นขั้นที่เด็กเริ่มพูดเป็นคำที่ยาว 2 พยางค์ หรือคำ 2 คำรวมกันเป็นวลีและประโยค ซึ่งมีความซับซ้อนมากขึ้นตามอายุ โดยเฉพาะเด็กอายุ 1 ปี จะพูดวลีหรือประโยคที่ยาว 1 คำ เมื่ออายุประมาณ 2 ปี ทารกจะพูดเป็นวลีหรือประโยคที่ยาว 4 คำ แต่ในบางครั้งเด็กจะมีการทดลองใช้คำศัพท์ใหม่ๆ ซึ่งอาจมีลักษณะของการหยุดคิด (pause) พูดซ้ำๆ ใช้คำอ้อ อ้า บ่อยๆ คล้ายคนพูดติดอ่าง (normal disfluency) ลักษณะการพูดเช่นนี้ เกิดขึ้นได้ในช่วงที่เด็กอายุ 2-6 ปี ซึ่งจะค่อยๆ หายไปเมื่อเด็กเรียนรู้การพูดคำศัพท์ต่างๆ มากขึ้น หรือในบางครั้งเด็กเองอยากพูดอธิบายบางสิ่งบางอย่างแต่ไม่ทราบว่าจะใช้คำศัพท์อะไร เด็กจะใช้พยางค์ที่ไม่มี ความหมายปนกับพยางค์ที่มีความหมาย (jargon) ในลักษณะการพูดเช่นนี้ควรจะหายไปเมื่อเด็กอายุ 2 ปีครึ่ง เพราะเด็กมีการขยายคำศัพท์มากขึ้นแล้ว

6. พัฒนาการแปรเสียง เสียง จังหวะ และภาพ (articulation, voice, rhythm, and Language development) อายุ 5-7 ปี เป็นขั้นที่เด็กมีการเรียนรู้การใช้เสียงพูดให้ถูกต้องและมีการขยายคำศัพท์โครงสร้าง และความซับซ้อนของประโยคมากขึ้นเด็กจะพัฒนาสิ่งเหล่านี้ได้ค่อนข้างสมบูรณ์ใกล้เคียงผู้ใหญ่ราวอายุ 7-8 ปี

กมลลา ลำพูน และพรรณนัย โกวิทยากร (2559, หน้า 125) กล่าวว่า การพูดของเด็กจะพัฒนาจากพูดอ้อแอ้ในช่วงวัยทารกเป็นการพูดโดยเลียนเสียงตนเองและผู้อื่นจาก 2-3 คำ ต่อมา เด็กจะค่อยๆ พูดเป็นประโยคยาวๆ ที่มีคำศัพท์และโครงสร้างไวยากรณ์คล้ายคำพูดของผู้ใหญ่ ในขณะที่เด็กใช้ภาษาพูดได้แล้ว แต่ยังไม่ถูกต้องสมบูรณ์ดีเท่าผู้ใหญ่ เด็กจะพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาจนใช้งานได้ดีในช่วงระยะวัยเด็กตอนต้น เด็กจะเรียนรู้คำศัพท์หลายคำและใช้คำเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสมก่อนเข้าเรียนในโรงเรียนระดับอนุบาล มีความสามารถในการใช้ภาษาพูดเล่าเรื่องหรือเหตุการณ์ที่เขาได้ยินมา เรื่องที่พูดกันในระหว่างผู้เพื่อนมักมีลักษณะต่างคนต่างพูดในสิ่งที่ตนสนใจมากกว่าจะพูดในเรื่องเดียวกันแต่ก็คุยกันได้ดี

สรุป พัฒนาการทางภาษาของเด็กพอจะสรุปได้ว่า เด็กในช่วงอายุ 0-3 เดือน จะใช้เสียงร้องไห้ในการสื่อสาร บอกถึงความต้องการเพื่อให้ได้รับการตอบสนองจากผู้เลี้ยงดู ช่วงอายุ 3-6 เดือน จะเริ่มใช้เสียง อ้อ แอ้ แต่ยังไม่มีความหมายจนกว่าจะเข้าสู่ช่วงอายุ 10-12 เดือน เด็กถึงจะสื่อสารด้วยถ้อยคำที่มีความหมาย ดังนั้นผู้ปกครองและผู้เลี้ยงดูควรใช้คำพูด หรือคำศัพท์ที่เหมาะสมกับวัยในการพูดจากับเด็ก

5. หลักการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา

นักการศึกษาได้กล่าวถึงหลักการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาไว้หลายท่าน ดังนี้

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551, หน้า 149) กล่าวว่า ภาษาเป็นการใช้ศัพท์และไวยากรณ์เพื่อการสื่อความหมายในรูปแบบการพูดการเขียนหรือภาษาสัญลักษณ์ การใช้ภาษาของเด็กปฐมวัยเป็นการสื่อด้วยภาษาสัญลักษณ์มากกว่าการพูดและเขียน เด็กมีภาษาและวิธีการของเด็ก รูปแบบที่เด็กแสดงออกมากที่สุดคือ ศิลปะ การเคลื่อนไหวทางกาย ดนตรี การพูดและตามด้วยการเขียน การเรียนรู้ภาษาของเด็กเป็นแรงขับเคลื่อน (Drive) ภายในตนประสานกับปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กับบุคคลภายนอกและสิ่งแวดล้อมที่ต่อเนื่องกัน ดังนั้นในการสอนภาษาเด็กต้องเริ่มจากสิ่งที่เด็กสามารถสื่อได้มากที่สุดก่อน เด็กจึงจะสามารถพัฒนาทักษะภาษาได้ตามลำดับ

Goodman (1986 อ้างถึงใน กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2551, หน้า 150) กล่าวไว้ว่า ผู้พัฒนาการเรียนการสอนภาษาแบบเน้นประสบการณ์ (Whole language) มีความเห็นว่าเด็กเรียนรู้ภาษาจากผู้ใหญ่ จากประสบการณ์จริงที่พบเห็น โดยเรียนรู้เป็นภาพรวมจากการสื่อสาร ทั้งการพูด การฟัง และการเขียนไปพร้อมกัน ไม่ได้แยกการอ่าน

การเขียน หรือการฟังออกจกกัน กูดแมนจึงใช้คำว่า องค์รวม หรือ Whole ซึ่งหมายความว่า เด็กเรียนภาษาจากการริเริ่มด้วยการพูดของตนเอง ถ่ายทอดไปสู่ภาษาสัญลักษณ์ ซึ่งอาจเป็นภาพ เสียง ท่าทาง ตามไปด้วยภาษาสัญลักษณ์ที่เป็นตัวหนังสือที่เด็กสำเนา (Copy) มาจากคำคั่นที่เด็กเห็น จากสิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งเป็นการเลือกรู้ เลือกเรียน เลือกเขียนอย่างอิสระ อารี สันทรวี (2535) ได้สรุป การเรียนการสอนแบบเน้นประสบการณ์ ของกูดแมนไว้ว่า การสอนภาษาเด็กต้องมีการจัดสิ่งแวดล้อมของการใช้หนังสืออย่าง กว้างขวาง และจัดโอกาสให้เด็กมีกิจกรรมภาษา มีการสื่อสารอย่างมีความหมายจากพื้นฐาน ประสบการณ์ของเด็กด้วยการพูดคุยสนทนา ในขณะที่มีครูเป็นตัวอย่าง สร้างบรรยากาศ ของการยอมรับการใช้ภาษาในกลุ่มเพื่อนและครู รวมทั้งวิธีการส่งเสริมที่สร้างความเชื่อมั่น ให้กับเด็กจะช่วยให้เด็กเรียนภาษาแบบองค์รวมได้ดี

สิ่งสำคัญที่ต้องนำมาใช้เป็นหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนา ภาษาให้กับเด็ก คือ พัฒนาการของเด็ก ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ภาษาของเด็กทั้งนั้น

1. พัฒนาการทางด้านร่างกาย ได้แก่ ความสามารถในการพูด การฟัง ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการได้ยิน การบอกซ้าย ขวา การให้เด็กแสดงออก ของท่าทางตามศัพท์ เป็นต้น
2. พัฒนาการทางด้านสังคม คือ การให้เด็กพูด เด็กเล่าหรือตอบคำถาม เป็นการสร้างความกล้าของเด็กในการมีปฏิสัมพันธ์ แต่ถ้าเด็กพูดน้อยจะมีปัญหา
3. พัฒนาการทางด้านอารมณ์ มีผลต่อเด็กทั้งทางด้านบวกและด้านลบ โดยเฉพาะเด็กขี้อาย ขาดความมั่นใจ เด็กควรได้แสดงความสามารถทางภาษาที่เด็กอิสระ ที่สุด คือ การวาดภาพ ดนตรี
4. พัฒนาการทางด้านสติปัญญา สมองเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ทางภาษาและปัญญา การได้พูดได้แสดงออกเป็นการฝึกการรับรู้และพัฒนาภาษา กิจกรรม ภาษาที่จัดให้กับเด็กต้องเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดมโนทัศน์ของคำ ฝึกการใช้เสียง การพูด การแต่งประโยค การตอบคำถาม และการเล่าเรื่อง

กิจกรรมการเรียนรู้ภาษาของเด็กจะต้องมีความหลากหลายและกระตุ้นให้ เด็กได้เรียนรู้และพัฒนาภาษาได้ โดยตรง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. กิจกรรมรักการอ่าน สร้างเสริมนิสัยรักการอ่านหนังสือและการใช้ หนังสือ
2. กิจกรรมเล่าเรื่อง

3. กิจกรรมวาดภาพเป็นเรื่อง
4. กิจกรรมนิทานบทบาทสมมติ
5. กิจกรรมละคร
6. กิจกรรมการฟัง เช่น ปฏิบัติตามคำสั่ง ซ้าย-ขวา
7. กิจกรรมสนทนา
8. กิจกรรมการเขียน
9. กิจกรรมบอกชื่อ
10. กิจกรรมเรียงตัวพยัญชนะ

สรุป การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัยนั้น ครูมีส่วนสำคัญยิ่งที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา ด้วยการทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี สร้างบรรยากาศที่อบอุ่น เป็นที่ไว้วางใจของเด็กในการสนทนาพูดคุย เพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจในตนเอง รวมทั้งครูควรจัดบรรยากาศในห้องเรียนให้มีหนังสือที่หลากหลาย จะเป็นการกระตุ้นพัฒนาการทางภาษาของเด็กได้อีกทางหนึ่ง

6. พัฒนาการทางด้านการฟัง

6.1 ความหมายของการฟัง

มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการฟังไว้ดังนี้

กุสุมา รัศมี และคณะ (2536 อ้างถึงใน วัชพล วิบูลยคริน, 2559, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของการฟังไว้ว่า “การฟังเป็นการรับรู้ความหมายจากการได้ยินและเกิดความเข้าใจ การฟังจะต้องได้ยินเรื่องราว และต้องรู้เรื่อง และเข้าใจเรื่องราว”

นิตยา คชภักดี (2544, หน้า 44) ได้กล่าวว่า การฟัง คือ การฝึกฟังเสียงธรรมชาติจังหวะดนตรี เพื่อเตรียมให้พร้อมในการฟังเรื่องราวต่างๆ และสามารถถ่ายทอดเป็นประโยคที่เหมาะสมมีมารยาทในการฟังและมีสมาธิในการฟัง

การฟังตามความหมายดังกล่าวนี้ต้องอาศัยกระบวนการที่สำคัญ

3 ประการ คือ

1. การได้ยิน (Hearing) การได้ยินเป็นกระบวนการรับรู้ทางโสตขั้นแรกของการฟัง
2. การฟัง (Listening) เมื่อหูรับสัญญาณเสียงเข้าไปแล้ว จะส่งไปยังสมองตามลำดับเพื่อแปลความหมายของเสียงที่ได้ยิน ในขั้นนี้ต้องใช้สมาธิและความตั้งใจอย่างจริงจัง

3. การรับรู้ความหมาย (Auding) เป็นกระบวนการขั้นสูงของการฟัง นอกจากจะรู้ความหมายของเสียงที่ได้ยินแล้วยังต้องทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและประเมินว่าควรเชื่อถือเพียงใด แล้วจึงแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบไปตามที่ต้องการ

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2547, หน้า 147) กล่าวว่า การฟัง หมายถึง การรับรู้เรื่องราวด้วยประสาทสัมผัสทางหู ที่ได้กสสะสมแล้วนำไปสร้างเสริมพัฒนาการทางภาษามากกว่าการใช้เพื่อพัฒนาสติปัญญา เด็กจะเก็บคำพูด จังหวะเรื่องราว จากสิ่งที่ได้ยินมาสานต่อเป็นคำศัพท์ เป็นประโยค ที่จะถ่ายทอดไปสู่การพูด ถ้าเรื่องราวที่เด็กได้ฟังมีความชัดเจน ง่ายต่อการเข้าใจ เด็กจะได้คำศัพท์และมีความสามารถมากขึ้น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554 (2556, หน้า 858) ให้ความหมายของการฟัง ว่า หมายถึง ตั้งใจระดับ คอยรับเสียงด้วยหู ได้ยิน และเชื่อ ทำตามถ้อยคำ เช่น การฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชา เป็นต้น

Wilson (1999, pp. 4–10) ได้กล่าวถึงการฟังว่า เป็นกิจกรรมที่เกิดความพยายาม และความตั้งใจของผู้ฟังเพื่อให้เข้าใจสิ่งที่ได้ยิน ในการฟังเพื่อให้ประสบผลสำเร็จนั้น ผู้ฟังจะต้องค้นพบให้ได้ว่าผู้พูดต้องการใช้คำนั้นเพื่อสื่อความหมายอะไร โดยดูจากวิธีการสื่อและโอกาสที่ใช้จากความหมายของการฟังดังกล่าวจะเห็นว่า การฟังเป็นการได้ยินอย่างรู้เรื่อง สามารถสื่อความหมายในสิ่งที่ฟังได้ เนื่องจากมีความตั้งใจและเข้าใจในสิ่งที่ได้ยิน และสามารถแสดงปฏิกิริยาตอบโต้ในสิ่งที่ฟังได้

สรุป การฟัง คือ การฟังเสียงด้วยความตั้งใจ คิดตามเสียงที่ได้ยินแล้ว เกิดเข้าใจในความหมายของเสียง หรือคำพูดนั้นและปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง

6.2 ความสำคัญของการฟัง

มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของความสำคัญของการฟังไว้ดังนี้

พะอบ โปษะกฤษณะ (2526 อ้างถึงใน วัชพล วิบูลยศรีน, 2559, หน้า 3) ได้ให้ความสำคัญของการฟังว่า “การฟังเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดปัญญา เกิดความรอบรู้ เฉลียวฉลาด ในสมัยโบราณเมื่อยังไม่มีการพิมพ์หนังสือ การฟังเป็นจุดเริ่มต้นที่จะก่อให้เกิดปัญญา และหัวใจนักปราชญ์ข้อแรกคือการฟัง”

สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2547, หน้า 89) กล่าวถึงความสำคัญของการฟังไว้ดังนี้

1. การฟังเป็นทักษะทางภาษาที่ใช้มากที่สุด
2. การฟังช่วยให้เกิดปัญญาและความรู้

3. การฟังเป็นส่วนสำคัญของการพูด การอ่าน และการเขียน
4. การฟังช่วยให้เกิดความสุขสนทนานเพลิดเพลิน
5. การฟังช่วยขยายความรู้ ความคิดและประสบการณ์
6. การฟังช่วยในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ของสังคม
7. การฟังช่วยในการเลือกประเมินและตัดสินใจสิ่งต่างๆ ได้ถูกต้อง

ยิ่งขึ้น

พงศกร ศรเพชร (2556, หน้า 67) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภาษา ว่า การฟังเป็นทักษะทางภาษาที่สำคัญและเป็นพื้นฐานของทักษะทางด้านการพูด การอ่าน และการเขียน การฝึกให้เด็กรู้จักฟังเสียงต่างๆ เป็นการกระตุ้นเร้าให้สมองของเด็กทำงาน เมื่อเด็กฟังเสียงต่างๆ เด็กจะรู้จักใช้ความคิด รู้จักแยกแยะประเภทสิ่งที่ได้รับรู้ได้ดี และแม่นยำขึ้นเรื่อยๆ ฉะนั้นการฝึกให้เด็กรู้จักฟังตั้งแต่เด็ก จึงเป็นพื้นฐานในการพัฒนาทักษะการฟังให้แก่เด็กปฐมวัยเป็นอย่างดี

Machado (1995, p. 71) กล่าวว่า การฟังเป็นทักษะทางภาษา ที่เด็กปฐมวัยเรียนรู้ได้ดีกว่าทักษะด้านอื่น ครูจึงควรให้ความสำคัญกับการสอนฟังในฐานะที่เป็นทักษะที่เด็กปฐมวัยเรียนรู้ได้ก่อนการพูด

Rynders and Other (1999, pp. 7-14) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการฟังว่าพัฒนาการทางการฟัง และความสามารถทางการฟังของเด็กปฐมวัยจะเป็นทักษะทางภาษาที่เด็กได้เรียนรู้ได้ดีกว่าด้านอื่นๆ ครูจึงควรให้ความสำคัญกับการสอนฟังในฐานะที่เป็นทักษะทางภาษาที่เด็กปฐมวัย เรียนรู้ได้ก่อนการพูด

สรุป กล่าวโดยรวมความสำคัญของการฟัง คือ การฟังเป็นจุดเริ่มต้นของการพูด การอ่านและการเขียนที่ดี มีสมาธิ ก่อให้เกิดปัญญาสามารถแยกแยะความถูกต้องของสถานการณ์ต่างๆ ได้แม่นยำ และยังได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ จากการฟังที่ดีอีกด้วย

6.3 จุดมุ่งหมายของการฟัง

การฟังที่มีประสิทธิภาพ ผู้ฟังต้องมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนก่อนว่าต้องการสิ่งใดจากการฟังเพื่อให้ได้รับสาระสำคัญจากการฟังอย่างถูกต้องครบถ้วน มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี (2557) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการฟังไว้ดังนี้

1. การฟังเพื่อความรู้ความเข้าใจ การฟังประเภทนี้เป็นการฟังเพื่อจับใจความสำคัญและทำความเข้าใจกับสิ่งที่ได้ฟังให้ถ่องแท้ การฝึกทักษะการฟังประเภทนี้ต้องตั้งใจฟังโดยตลอดตั้งแต่ต้นจนจบ พยายามตั้งคำถามถามตัวเองเกี่ยวกับเรื่องนั้นพร้อมทั้งคิดตอบได้ชัดเจน

2. การฟังเพื่อความบันเทิงและความซาบซึ้ง การฟังประเภทนี้ผู้ฟังจะต้องมีพื้นฐานความรู้ไว้ในใจในเรื่องที่ฟังเป็นอย่างดีก่อนจึงจะก่อให้เกิดอารมณ์คล้อยตามและมีความบันเทิง หรือความซาบซึ้งได้ อาจประมวลข้อเสนอแนะสำหรับการฟังประเภทนี้ได้ดังนี้

2.1 หาความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะฟังมาก่อนเพื่อประกอบความเข้าใจ เช่น จะฟังเพลงพื้นเมือง ก็ควรจะมีความรู้เรื่องประวัติ ความเป็นมา และธรรมเนียมนิยมในการเล่นเพลงพื้นเมืองชนิดนั้นๆ มาก่อน

2.2 ทำจิตใจให้ปลอดโปร่งพร้อมที่จะรับสารที่ผู้ฟังต้องการสื่อ

2.3 ขณะฟังเรื่องประเภทนี้ ก็ควรฟังอย่างตั้งใจและพิจารณาตามไปด้วย

2.4 สร้างความคุ้นเคยกับสิ่งที่ต้องการฟังเพื่อให้เกิดความซาบซึ้ง ทั้งนี้เพราะความซาบซึ้งในบางกรณีอาจมิได้เกิดขึ้นในทันทีที่ได้ฟัง แต่การฟังซ้ำๆ จนคุ้นเคยและซึมซาบเนื้อความ อารมณ์และความรู้สึกจาก “สาร” นั้นอย่างถ่องแท้ จะช่วยให้เกิดความซาบซึ้งขึ้นได้ในที่สุด เช่น การฟังเพลง

3. การฟังอย่างมีวิจารณ์ญาณ การฟังอย่างมีวิจารณ์ญาณเป็นการใช้สติปัญญาพิจารณาเหตุผล เลือกคิดเลือกเชื่อ โดยใช้ความรู้ ประสบการณ์ ประกอบกับความคิดของตนเองไตร่ตรอง กลับกรองเรื่องที่ได้รับฟังแล้วพิจารณาว่า

3.1 สิ่งใดเป็นข้อเท็จจริง

3.2 สิ่งใดเป็นข้อคิดเห็น

3.3 สิ่งใดเป็นเรื่องของอารมณ์ความรู้สึก

3.4 ส่วนที่เป็นข้อคิดเห็นและอารมณ์ความรู้สึกนั้นน่าเชื่อถือเพียงใด มีเหตุผลเป็นไปได้อย่างไร

ที่สำคัญ คือ ผู้ฟังจะต้องมีความเป็นกลาง พิจารณาเรื่องที่ฟังอย่างยุติธรรมด้วยปัญญาและเหตุผลดังกล่าวแล้ว การฟังลักษณะนี้จะเป็นข้อมูลสำหรับผู้ที่จะนำไปวิพากษ์วิจารณ์ต่อไป

จากที่กล่าวมาพอจะสรุปได้ว่า การฟังมีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ 3 ประการด้วยกัน คือ 1) การฟังเพื่อความรู้ความเข้าใจ เป็นการทำความเข้าใจกับสิ่งที่ได้ฟังให้ถ่องแท้ 2) การฟังเพื่อความบันเทิงและความซาบซึ้ง ในการฟังประเภทนี้ผู้ฟังจะต้องมีพื้นฐานความรู้ไว้ในใจในเรื่องที่ฟังเป็นอย่างดีก่อน และ 3) การฟังอย่างมีวิจารณญาณ เป็นการใช้สติปัญญาพิจารณาเหตุผล เลือกรับเลือกเชื่อ

6.4 องค์ประกอบของการฟัง

สนิท ตั้งทวี (2538 อ้างถึงใน วัชรพล วิบูลยคริน, 2559, หน้า 6) ได้แบ่งองค์ประกอบของการฟัง ไว้ดังนี้

1. การได้ยิน (Hearing) เป็นขั้นแรกที่มนุษย์สามารถทำได้ง่าย แม้ไม่เคยยินมาก่อนก็สามารถรับฟังได้
2. การฟังด้วยความสนใจ (Concentration) เมื่อผู้พูดฟังความสนใจไปยังเสียงที่ได้ยินนั้น
3. การเข้าใจ (Comprehension) ในขั้นนี้ผู้ฟังต้องใช้ประสบการณ์ในการใช้ภาษาที่สามารถสื่อความหมายกันได้
4. การตีความ (Interpretation) เป็นขั้นตอนทางการทำความเข้าใจกับความหมายของสารเพื่อพิจารณาว่าผู้ส่งมีเจตนาอันแท้จริงอย่างไร
5. การตอบสนอง (Reaction) เมื่อผู้ฟังตีความข่าวสารได้แล้ว ก็จะตอบสนองกลับ (Feedback) เช่น หัวเราะ ยิ้ม น่าน้ำ หรืออาจตอบสนองการพูดได้ตอบกลับไปหาผู้พูด

จากที่กล่าวมาพอจะสรุปได้ว่า องค์ประกอบของการฟัง คือ จากการที่เราได้ยินเสียงแล้วเราตั้งใจฟังเสียงนั้น ทำความเข้าใจกับเสียงที่ได้ยินทำการตีความหมายออกมา และสามารถตอบสนองเสียงๆ นั้น

6.5 ประเภทของการฟัง

มีนักการศึกษาได้แบ่งประเภทของการฟังไว้หลายท่าน ดังนี้

คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2540 อ้างถึงใน วัชรพล วิบูลยคริน, 2559, หน้า 9) ได้แบ่งประเภทของการฟังตามความหมายของการฟัง คือ

1. การฟังประเภทความรู้ สารที่ให้ความรู้ ได้แก่ เรื่องเกี่ยวกับวิชาการ ข่าวสารต่างๆ การฟังประเภทนี้ควรฟังอย่างตั้งใจเพื่อให้เข้าใจเนื้อหาของสาร และสามารถจับประเด็นของเรื่องได้ ที่สำคัญคือต้องใช้ในการวินิจฉัยสารในการฟัง ได้แก่

การวิเคราะห์ข้อความ การจับใจความและการตีความ ซึ่งอาจใช้วิธีใดวิธีหนึ่งหรือทั้ง 2-3 วิธีก็ได้ แล้วแต่ลักษณะของข้อความเมื่อฟังแล้วต้องบันทึกประเด็นที่สำคัญ รวมทั้งต้องบันทึกคำถามและประเด็นที่ควรอภิปรายไว้ด้วย เพื่อเตือนความทรงจำหรือนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

2. การฟังประเภทโน้มน้าวใจ ในชีวิตประจำวัน เราจะได้ฟังสารโน้มน้าวใจในลักษณะของการโฆษณา เช่น โฆษณาสินค้า โฆษณาหาเสียง นอกจากนี้ยังมีการโต้แย้งแบบต่างๆ เช่น การโต้เถียง การวิจารณ์ รวมทั้งการพูดโน้มน้าวใจด้วยการพูดขอร้องวิงวอน การโน้มน้าวใจดังกล่าว ล้วนแต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สารโน้มน้าวใจนั้นมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้ฟังจนผู้ฟังมีพฤติกรรมตามที่ต้องการ ดังนั้นในการฟังประเภทโน้มน้าวใจ ก่อนอื่นผู้ฟังจะต้องแยกแยะสารให้ได้ว่าผู้พูดมีจุดมุ่งหมายที่จะโน้มน้าวใจไปในทางดีหรือไม่ดี แล้วใช้วิจารณญาณในการฟัง เพื่อให้เกิดความเข้าใจและตัดสินใจได้ว่าควรเชื่อถือเรื่องที่ฟังหรือไม่

3. การฟังสารประเภทจรรโลงใจ สารประเภทจรรโลงใจ คือ สารประเภทคลายทุกข์ เพิ่มสุขและให้คติข้อคิดแก่ผู้ฟัง ก่อให้เกิดความรู้สึกละมุนคลาย เกิดสติปัญญาที่จะต่อสู้กับอุปสรรคหรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้ลุล่วงไป บางครั้งผู้ฟังจะเกิดความรู้สึกละมุนใจ ได้รับความสุขใจ เกิดจินตนาการและความซาบซึ้งใจ การฟังสารประเภทจรรโลงใจเป็นสิ่งที่สามารถแยกกระตือรือร้นของผู้ฟังให้สูงขึ้น เกิดความรู้สึกละมุนใจที่มีอุดมคติและมองเห็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ในการฟังสารประเภทจรรโลงใจควรทำให้สบายไม่เคร่งเครียดเอาจริงจัง ฟังอย่างเข้าใจและจับสาระสำคัญได้ สร้างจินตนาการให้ตรงตามลักษณะสาร เช่น การฟังกวีนิพนธ์ ต้องฟังให้ได้รับรสไพเราะ ใช้จินตนาการในการสร้างภาพตามที่มีผู้แต่งถ่ายทอดไว้ในถ้อยคำ

เขาวพา เดชะคุปต์ (2542, หน้า 79) กล่าวว่า การฟังมีหลายประเภท ดังนี้

1. การฟังอย่างสงบ
 2. การฟังอย่างตั้งใจ ได้แก่ การฟังคำสั่ง การฟังประกาศ
- เพื่อปฏิบัติตาม
3. การฟังอย่างชื่นชม เช่น การฟังดนตรี
 4. การฟังอย่างวิเคราะห์ สามารถแยกแยะสิ่งต่างๆ ได้

สุภาวดี ศรีวรรณะ (2542, หน้า 60) ได้แบ่งประเภทของการฟัง ที่ควรส่งเสริมให้กับเด็กปฐมวัยไว้ดังนี้

1. การฟังเพื่อจำแนกความแตกต่างของเสียง คือ สามารถเข้าใจความแตกต่างของเสียงที่ฟังได้
2. การฟังเพื่อปฏิบัติตามคำสั่ง คือ การฟังคำสั่งและสามารถปฏิบัติตามได้ถูกต้อง
3. การฟังเพื่อเข้าใจความหมายของคำศัพท์ คือ สามารถเข้าใจคำศัพท์ได้ถูกต้องว่าหมายถึงอะไร
4. การฟังเพื่อเข้าใจเรื่องราว คือ การฟังเรื่องราวต่างๆ อย่างตั้งใจ และสนใจจนเกิดความสำคัญของเรื่องที่ฟังได้

กล่าวโดยสรุปแล้ว ประเภทของการฟังประกอบด้วย 1) การฟังเพื่อจำแนกความแตกต่างของเสียงที่ได้ยิน 2) การฟังเพื่อปฏิบัติตามหรือตอบสนองสิ่งที่ฟัง และ 3) การฟังเพื่อเข้าใจความหมายและเรื่องราวที่ฟัง

6.6 การสอนทักษะการฟัง

การสอนทักษะการฟัง เป็นกระบวนการฝึกให้ผู้เรียน ได้ฟังเสียงและสำเนียงที่ถูกต้องตามหลักของภาษา การสอนการฟังประกอบด้วยขั้นตอนและรายละเอียดดังต่อไปนี้

ทิพพดี อ่องแสงคุณ (2535, หน้า 32 อ้างถึงใน นิภาพร บุญกุลศ, 2554, หน้า 22-23)

ขั้นแรก ผู้สอนออกเสียงนำเป็นตัวอย่าง 2-3 ครั้ง

ขั้นที่สอง ผู้เรียนออกเสียงตาม

ขั้นที่สาม ผู้สอนแก้ไขผู้ที่ออกเสียงไม่ถูกต้อง

ขั้นที่สี่ ผู้เรียนฝึกออกเสียงจนคล่องแคล่วชัดเจน

จากขั้นตอนการสอนดังกล่าว จำเป็นต้องมีการฝึกฝนทักษะการฟังเพิ่ม เพื่อให้ผู้เรียนจดจำและแยกแยะเสียงได้ถูกต้อง วิธีการและการจัดกิจกรรมการสอนทักษะการฟังควรปฏิบัติตามลำดับจากง่ายไปหายาก ดังนี้

1. การฟังเสียงพยัญชนะ คำเดี่ยว วลี และประโยคทำได้โดยให้แสดงออกในลักษณะต่างๆ กัน เช่น ปฏิบัติตามคำสั่ง วาดรูป เล่นเกม โดยให้สังเกตการเน้นเสียงหนักเบาในคำเสียงพยัญชนะต้น กลาง หรือท้ายคำและระดับเสียงสูงต่ำในประโยค

2. การฟังโดยพยายามเชื่อมโยงคำต่างๆ ที่ได้ยินเป็นกลุ่มคำที่มีความหมายเพื่อให้จำง่ายเช่น พยายามสร้างจินตนาการจากคำเป็นภาพ ซึ่งจะเป็นภาพที่สวยงาม หรือตลกก็ได้เพื่อให้จำสิ่งที่ได้ฟังได้นานขึ้นและเกิดความสนใจที่จะฟังต่อไป

3. การฟังเนื้อเรื่องสั้นๆ ควรวิเคราะห์โครงสร้างคำศัพท์ที่นักเรียนรู้จัก โดยให้ผู้ฟังสรุปว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร ใครทำอะไร มีเนื้อหาสำคัญอย่างไร

4. การฟังบทสนทนาหรือข้อความต่างๆ ควรเป็นข้อความที่อยู่ในชีวิตประจำวัน

สำหรับลำดับขั้นในการสอนฟังนั้น คล้ายคลึงกับลำดับขั้นการสอนทักษะทุกทักษะ

1. ตั้งจุดประสงค์ ซึ่งประกอบด้วยจุดประสงค์ปลายทางและจุดประสงค์นำทาง

2. ขั้นตอนการสอน โดยการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับจุดประสงค์นำทาง

3. การฝึกฟังและพูด ผู้สอนดำเนินการฝึกโดยการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ปลายทาง

4. การถ่ายโอน เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนนำบทเรียนนั้นมาฝึกเพลงหรือเปลี่ยนใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ปรับเปลี่ยนบทสนทนาใหม่ได้

จากข้อความดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่า การสอนทักษะการฟังสำหรับเด็กปฐมวัยควรสอนจากสิ่งที่ย่อยๆ ไปหาสิ่งที่ยากขึ้นตามลำดับ เป็นสิ่งที่ใกล้ตัวและใช้ในชีวิตประจำวัน โดยให้ฟังเสียงที่สั้นๆ เป็นคำๆ แล้วเชื่อมโยงคำเหล่านั้นเข้ากับกลุ่มคำที่มีความหมาย

7. พัฒนาการทางการพูด

7.1 ความหมายของการพูด

มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการพูดไว้หลายท่าน ดังนี้ ศรียา นิยมธรรม และประภัสสรนิยมธรรม (2541, หน้า 49) ได้ให้ความหมายของการพูดไว้ดังนี้

1. ด้านภาษาศาสตร์ (Linguistic Level) หมายถึง กระบวนการที่ผู้พูดสรรหาถ้อยคำเสียงที่ต้องการใช้มารวมกัน เปล่งออกมาเป็นประโยคที่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

2. ด้านสรีรวิทยา (Physiologic Level) เป็นระบบการทำงานของ เซลล์ประสาท เช่น จัดสรรให้อวัยวะต่างๆ ของผู้พูดเคลื่อนไหว เพื่อการเปล่งเสียงกระตุ้น การทำงานของอวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงและอวัยวะที่ใช้ในการรับฟังเสียงของผู้พูด

3. ด้านความรู้ในเรื่องเสียง (Acoustic Level) คือ การที่คลื่นเสียง เดินทางผ่านอากาศระหว่างผู้พูดมายังผู้ฟังพร้อมๆ กับที่จะสะท้อนไปเข้าหูผู้พูดเองด้วย

4. ด้านจิตวิทยา (Psychological Level) หมายถึง ความรู้สึก จากการฟังที่ได้ยินได้ฟังจากผู้พูด ทำให้เกิดความสัมพันธ์กันทั้งผู้พูดและผู้ฟัง โดยที่มึการ คาดหวังกันทั้งสองฝั่ง

สุภาวดี ศรีวรรณะ (2542, หน้า 86) ได้ให้ความหมายของการพูดไว้ว่า การพูด หมายถึง พฤติกรรมการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลด้วยการใช้ถ้อยคำ น้ำเสียง ภาษา อากัปกริยา ท่าทาง สีหน้า แววตา เพื่อถ่ายทอดความรู้สึก ความคิด ความต้องการของผู้พูดไปสู่ผู้ฟัง เกิดความเข้าใจและตอบสนอง

วัชพล วิบูลยคริน (2559, หน้า 25) ได้ให้ความหมายของการพูดไว้ ดังนี้ การพูด หมายถึง พฤติกรรมการสื่อสารของมนุษย์โดยอาศัยภาษา ถ้อยคำ น้ำเสียง ตลอดจนจนกริยาท่าทางและสัญลักษณ์ต่างๆ เพื่อถ่ายทอดความรู้สึก ความรู้ ประสบการณ์ ความคิดเห็น รวมถึงความต้องการของผู้พูดไปสู่ผู้ฟัง

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปได้ดังนี้ การพูด หมายถึง การที่ผู้ส่งสารกระทำการเปล่งเสียง แสดงสีหน้า ท่าทางและกริยาต่างๆ ที่มีความหมาย ส่งไปยังผู้รับสาร ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และตอบสนองความต้องการของผู้พูดหรือผู้ส่งสาร

7.2 ความสำคัญของการพูด

มีนักการศึกษาได้ให้ความสำคัญของการพูดไว้หลายท่าน ดังนี้

สุภาวดี ศรีวรรณะ (2545, หน้า 63-64) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการพูดว่าการพูดเป็นเครื่องมือที่สำคัญของการติดต่อสื่อสารอันนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิต และเป็นพื้นฐานที่จะช่วยฝึกทักษะทางภาษาเป็นอย่างดี ซึ่งจุดประสงค์ของการพูดมีดังนี้

1. เพื่อให้เด็กพัฒนาการพูดได้คล่องเป็นธรรมชาติ ได้เรียนรู้ คำศัพท์ใหม่ๆ

2. เพื่อพัฒนาความสามารถในการพูดได้ชัดเจน ได้ฝึกเสียงที่เป็นปัญหาสำหรับเด็ก เช่น เสียง “ล” นอกจากนี้ยังควรพูดด้วยเสียงที่น่าฟัง รื่นหู ไม่ดัง ไม่ค่อยจนเกินไป มีความมั่นใจในการพูด

3. พูดถูกต้องจนเป็นนิสัย เช่น เด็กๆ มักจะพูดประโยคปฏิเสธว่า “ผมเปล่าทำ” ต้องแก้เป็น “ผมไม่ได้ทำครับ”

4. เพื่อใช้ภาษาเป็นเครื่องมือติดต่อกับเพื่อนๆ และบุคคลอื่น การที่เด็กจะนำคบหาสมาคมด้วยย่อมต้องมีภาษาที่สุภาพ ดังนั้นการให้การศึกษาแก่เด็กวัยนี้ย่อมจะต้องฝึกการใช้คำสุภาพทั้งหลาย เช่น คำว่าขอโทษ ขอขอบคุณ ขอใจ โดยต้องเป็นแบบให้เด็กและต้องให้เด็กใช้อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้จะต้องใช้ถูกกาลเทศะด้วย เสียงที่พูดในห้องเรียนต้องไม่ดังเหมือนเสียงที่ใช้ในสนาม

5. เพื่อพัฒนาความสามารถในการติดต่อกับผู้อื่น คือ ไม่เพียงแต่แสดงความคิดเห็นของตนเท่านั้น แต่ยังสามารถเข้าใจในสิ่งที่คนอื่นพูด สามารถพูดสิ่งที่มีผู้กล่าวไว้ได้

6. การฝึกเลียนเสียงคำพูดก่อนที่จะบรรยายเรื่องราวต่างๆ หากไม่ฝึกในเรื่องนี้ได้กับบางคนจะเล่าเรื่องไม่ตรงจุด

7. เรียนรู้เกี่ยวกับภาษา เช่น หลักของการออกเสียง เสียงวรรณยุกต์ การเว้นวรรค การเรียบเรียงให้เป็นประโยค และคำบางคำมีความหมายได้หลายอย่าง

สมาพร สามเตี้ย (2545, หน้า 19) กล่าวว่า การพูดมีความสำคัญสำหรับมนุษย์เป็นอันมาก เนื่องจากเป็นเครื่องมือในการสื่อความหมายที่ดีที่สุดระหว่างผู้พูดและผู้ฟังได้รวดเร็วกว่าการสื่อความหมายด้วยวิธีอื่นๆ การพูดเป็นการได้เห็นได้ทราบถึงความต้องการของผู้พูดต่อผู้ฟังได้เป็นดี ทั้งยังช่วยสร้างความเข้าใจต่อมนุษย์ด้วยกัน เนื่องจากการพูดต้องใช้ระดับเสียงตามสถานการณ์ต่างๆ ที่เหมาะสมและได้เห็นท่าทางในการพูด

วัชลพล วิบูลยศรีน (2559, หน้า 26-28) กล่าวว่า การพูดเป็นความสำคัญที่สมองจำเฉพาะจากถ้อยคำที่เกี่ยวข้องกับการพูด แต่ถ้าพิจารณาถึงความสำคัญของการพูดในภาพรวมแล้วจะเห็นได้ว่าการพูดนั้นมีความสำคัญโดยตรง

ต่อตัวผู้พูด ต่อผู้ฟังและเกี่ยวข้องกับต่อการประกอบอาชีพ ต่อสังคม และต่อประเทศชาติ เป็นเครื่องมือในการสมาคม เป็นการสื่อสารที่รวดเร็วและเข้าใจง่าย ซึ่งอาจกล่าวให้เห็นความสำคัญได้ดังนี้

1. การพูดมีความสำคัญต่อตนเอง
2. การพูดมีความสำคัญต่อผู้ฟังหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง
3. การพูดมีความสำคัญต่อการประกอบอาชีพ
4. การพูดมีความสำคัญต่อสังคม
5. การพูดมีความสำคัญต่อประเทศชาติ
6. การพูดเป็นเครื่องมือในการสมาคม
7. การพูดทำให้เกิดความเข้าใจได้ง่าย

7.3 จุดมุ่งหมายของการพูด

การพูดแต่ละครั้งควรคำนึงถึงสิ่งที่จะพูด สถานที่ กาลเทศะ และต้องมีจุดมุ่งหมายในการพูดจึงจะทำให้การพูดนั้นมีประสิทธิภาพ ดังที่

วัชลพล วิบูลยคริน (2559, หน้า 35-42) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการพูดไว้ว่า ความสำเร็จในการพูดจะเกิดขึ้นได้นั้น ปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง คือ ผู้พูดจะต้องกำหนดจุดมุ่งหมายของการพูดให้ชัดเจน จุดมุ่งหมายของการพูดแบ่งได้ 2 ประการ คือ

1. จุดมุ่งหมายทั่วไป จุดมุ่งหมายทั่วไปของการพูดนั้น หมายรวมถึงการพูดเพื่อให้ความรู้ ชักจูงใจ ให้ทราบข้อเท็จจริง กระตุ้นหรือสร้างความประทับใจ ตักเตือนหรือให้โอวาท หรือการพูดเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เป็นต้น
2. แบ่งตามวิธีการพูด การพูดแบ่งตามวิธีพูดมี 4 วิธี ได้แก่ การพูดแบบกะทันหัน การพูดแบบท่องจำ การพูดแบบอ่านจากร่างต้นฉบับ และการพูดจากความเข้าใจหรือจดเฉพาะหัวข้อ

กล่าวโดยสรุปแล้ว จุดมุ่งหมายของการพูดมีอยู่ 2 แนวทางใหญ่ๆ คือ การพูดโดยทั่วไป คือ การพูดในแนวทางที่ดีก็จะเกิดความสุซสงบ ความเจริญแก่ตนเอง และสังคม และการพูดในแนวทางที่ไม่ดีไม่เหมาะสมจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเอง และสังคมเช่นกัน

7.4 องค์ประกอบของการพูด

การพูดถือเป็นกระบวนการสื่อสารที่สำคัญ ของการทำให้ผู้พูดและผู้ฟัง เข้าใจตรงกัน ดังที่ นันทา ชุนภักดี (2529 อ้างถึงใน วัชพล วิบูลยคริน, 2559, หน้า 29–31) กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญของการพูดว่ามีส่วนประกอบ ดังนี้

1. ผู้พูด หมายถึง ผู้ถ่ายทอดความคิด ความรู้ ความรู้สึกและ ความต้องการต่างๆ ไปยังผู้ฟังทำให้ผู้ฟังเกิดปฏิกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่งตามจุดประสงค์ ของตน
2. สาร หมายถึง ถ้อยคำหรือเรื่องราวที่เป็นสาระรวมทั้งน้ำเสียงและ กิริยาท่าทางต่างๆ ของผู้พูดที่แสดงออกควบคู่กันไปเพื่อให้เป็นสื่อหรือเครื่องมือถ่ายทอด สู่ผู้ฟังตามความประสงค์ของตน
3. สื่อหรือเครื่องมือที่ใช้พูด หมายถึง สิ่งที่จะช่วยให้การถ่ายทอด ความรู้สึกนึกคิดหรือความต้องการของผู้พูดไปยังผู้ฟังเป็นไปอย่างสะดวก รวดเร็วและ แจ่มแจ้งมากยิ่งขึ้น ได้แก่ น้ำเสียง การแสดงสีหน้า แววตา กิริยาท่าทางของผู้พูด รวมไปถึง โสตทัศนูปกรณ์ต่างๆ เช่น รูปภาพของจริง หรือเครื่องเสียง
4. ผู้ฟัง หมายถึง ผู้ได้ยินหรือได้ฟังสารจากผู้พูดแล้วมีการแสดงออก ตอบโต้ซึ่งกันและกันสอดคล้องกับเรื่องที่กำลังพูดอยู่
5. ผลการพูด หมายถึง การกระทำตอบโต้ของผู้ฟังที่แสดงให้ผู้พูด ทราบระหว่างพูดหรือเมื่อพูดจบแล้วว่าผลการพูดครั้งนั้นเป็นอย่างไร เป็นต้นว่าไม่เข้าใจ หรือน่าเบื่อหน่าย

กล่าวโดยสรุป องค์ประกอบของการพูดนั้นต้อง ประกอบด้วย ผู้พูด สาร สื่อหรือเครื่องมือที่ใช้พูด ผู้ผลและยังรวมถึงผลของการพูดนั้นด้วย

7.5 ประเภทของการพูด

การเป็นผู้พูดที่ดี จะต้องคำนึงถึงสถานที่ สถานการณ์ กาลเวลา รวมถึง ความรู้พื้นฐานของผู้ฟังด้วย สามารถที่จะกำหนดจุดมุ่งหมาย และเลือกวิธีการพูดที่เหมาะสม ด้วย นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต (2542 อ้างถึงใน วัชพล วิบูลยคริน, 2559, หน้า 32–42) แบ่งประเภทของการพูดออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. แบ่งตามลักษณะการพูด มี 2 ลักษณะ คือ

1.1 การพูดเดี่ยว หมายถึง การพูดที่คนพูดคนเดียว อาจพูดในห้องเรียน ในที่ประชุมหรือในที่ชุมนุมก็ได้ ในการพูดเดี่ยวมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ฟังได้รับความรู้ความเพลิดเพลิน หรือเผยแพร่วิทยาการณใหม่ ๆ ที่ก้าวหน้า

1.2 การพูดกลุ่ม หมายถึง การพูดที่มีผู้พูดหลายๆ คนสามารถรวมกันแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่พูด ในการพูดกลุ่มผู้พูดส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญในการพูด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพูดร่วมกับผู้อื่นหรือการพูดเป็นทีม ซึ่งต้องอาศัยหลักจิตวิทยาและมนุษยสัมพันธ์เป็นส่วนประกอบ การพูดกลุ่มซึ่งเป็นที่นิยมกันในปัจจุบัน ได้แก่ การสนทนา การสัมภาษณ์ การอภิปราย การโต้วาที การประชุม ในการพูดกลุ่มมีจุดมุ่งหมายเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นเพื่อร่วมกันแก้ปัญหา หรือแนวทางปฏิบัติ

2. แบ่งตามโอกาสที่พูด การพูดมีหลายโอกาส แต่สามารถจัดโอกาสของการพูดได้ 2 ประเภท ดังนี้

2.1 การพูดอย่างเป็นทางการ หมายถึง การพูดที่เป็นกิจลักษณะ และเป็นพิธีการ ผู้พูดต้องยึดถือและปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การพูด เช่น ปาฐกถา การบรรยาย การอภิปราย การสัมภาษณ์ หรือการประชุม การพูดอย่างเป็นทางการ อาจมีทั้งพูดเดี่ยวหรือพูดกลุ่ม ซึ่งมีจำนวนผู้ฟังตั้งแต่กลุ่มย่อยๆ ไปจนถึงการพูดในที่ประชุม ดังนั้น การพูดในลักษณะนี้ผู้พูดจึงต้องมีหลักการในการพูดเพื่อการแสดงออกอย่างเหมาะสม

2.2 การพูดอย่างไม่เป็นทางการ หมายถึง การพูดที่ไม่มีพิธีรีตอง เนื่องจากผู้พูดกับผู้ฟังมีความคุ้นเคยต่อกัน จึงไม่พิธีพิถันกับรูปแบบของการพูดมากนัก เช่น การสนทนา การทักทายปราศรัย การปรึกษาหารือ ในระหว่างเพื่อนฝูง

3. แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการพูด

3.1 จุดมุ่งหมายทั่วไป จุดมุ่งหมายทั่วไปของการพูดนั้น หมายรวมถึง การพูดเพื่อให้ความรู้ ชักจูงใจ ให้ทราบข้อเท็จจริง กระตุ้นหรือสร้างความประทับใจ ตักเตือนหรือให้โอวาท หรือการพูดเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เป็นต้น จุดมุ่งหมายทั่วไปของการพูดสามารถแบ่งได้ 5 ประเภท ดังนี้

3.1.1 การพูดเพื่อให้ความรู้ คือ การแสดงความรู้หรือข้อเท็จจริง ให้เห็นชัดเจนเป็นลำดับขั้น เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจและได้รับประโยชน์จากเนื้อหาสาระ เรื่องราวหรือข่าวสารต่างๆ ที่ได้พูดออกไป การพูดประเภทนี้ผู้พูดไม่มีเจตนาที่จะเปลี่ยนแปลง

ทัศนคติของผู้ฟัง และมีได้มุ่งหวังจะให้เชื่อถือหรือทำตาม แต่พูดเพื่อให้ผู้ฟังนำไปคิดและพิจารณาเหตุผลด้วยตนเอง

3.1.2 การพูดเพื่อเกลี้ยกล่อมหรือจูงใจ คือ การพูดที่มุ่งโน้มน้าวจิตใจผู้ฟังให้คล้อยตามหรือเชื่อถือศรัทธาแล้วนำไปปฏิบัติ เนื่องจากการพูดในลักษณะนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อโน้มน้าวให้ผู้ฟังเห็นด้วยกับเรื่องที่พูด การพูดจึงต้องใช้กลอุบายต่างๆ ที่จะทำให้ผู้ฟังคล้อยตาม เช่น การใช้จินตนาการ การยกตัวอย่างเปรียบเทียบให้เห็นจริง หรือการพูดภาพลพในสิ่งที่เราไม่ต้องการและพูดยกย่องที่เราปรารถนา ตัวอย่างการพูดเพื่อจูงใจ ได้แก่ การพูดที่มุ่งให้เกิดความสามัคคี ให้เสียสละ จูงใจให้ซื้อสินค้า ให้บริจาคโลหิต หรือชักจูงให้ไปลงคะแนนเสียง การพูดเพื่อจูงใจหากใช้ไปในทางที่ไม่ถูกต้อง อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในกลุ่ม ในองค์กร หรือก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคมได้

3.1.3 การพูดเพื่อกระตุ้นหรือสร้างความประทับใจ คือ การพูดให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งหรือเกิดความรู้สึกร่วมกัน เช่น การพูดกระตุ้นเพื่อให้เกิดความสามัคคีในการทำงาน พูดกระตุ้นให้ขยันขันแข็งมากขึ้น ในส่วนของความประทับใจมักใช้พูดในโอกาสที่ได้รับตำแหน่งใหม่ การปราศรัยหาเสียง การกล่าวในงานเลี้ยงฉลองต่างๆ หรือเข้าพบเพื่อรับโอวาทหรืองานเลี้ยงอำลา

3.1.4 การพูดเพื่อเรียกร้องความสนใจ คือ การพูดที่ต้องการให้ผู้ฟังสนใจในตัวผู้พูดหรือเกิดความสนใจในสิ่งที่ผู้พูดกล่าวถึง เช่น การพูดแนะนำวิทยากร การพูดของประธานเพื่อแนะนำแขกผู้มีเกียรติ การประกาศรายชื่อของผู้ได้รับรางวัล หรือชนะการแข่งขัน การเล่าเรื่องการท่องเที่ยว

3.1.5 การพูดเพื่อให้เกิดความบันเทิง คือ การพูดซึ่งมีความสนุกสนาน ฟังแล้วเพลิดเพลินไม่น่าเบื่อหน่าย ในขณะเดียวกันก็ได้สาระไปด้วย นิยมพูดกันในงานรื่นเริงสังสรรค์ งานมงคลสมรสต่างๆ รวมถึงการพูดในชีวิตประจำวัน เช่น การสนทนา การเล่าเรื่อง การพูดหยอกล้อหัวกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง และมีความสนุกสนานร่วมกัน การพูดในลักษณะนี้ผู้พูดจะต้องระมัดระวังในเรื่องเนื้อหาที่พูด ถ้อยคำที่นำมาใช้ ซึ่งจะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับผู้ฟัง เหมาะกับบรรยากาศและเวลาที่พูด

3.2 แบ่งตามวิธีการพูด การพูดแบ่งตามวิธีพูดมี 4 วิธี ดังนี้

3.2.1 การพูดแบบกะทันหัน เป็นการพูดที่ผู้พูดไม่ได้เตรียมตัวล่วงหน้ามาก่อนหรืออาจจะรู้ล่วงหน้าบ้าง ในบางกรณี แต่ก็เป็นการรู้ตัวในช่วงเวลาสั้นๆ

ไม่มีเวลามากพอที่จะเตรียมข้อมูลต่างๆ ให้พร้อมได้ การพูดในลักษณะนี้ส่วนใหญ่ผู้พูดมักจะได้รับเชิญให้พูดในทันทีทันใด จึงมีผู้พูดไม่มากนักที่จะสามารถพูดด้วยวิธีนี้ได้ โดยไม่เคยอะเขิน

3.2.2 การพูดแบบท่องจำ เป็นการพูดเนื้อหาจากที่ท่องจำมา โดยที่ผู้พูดต้องเตรียมเขียนต้นฉบับและท่องทุกคำจากต้นฉบับที่เตรียมไว้ เหมาะสำหรับผู้ฝึกพูดใหม่ๆ เพราะกลัวจะลืมในสิ่งที่จะพูด การพูดตามวิธีนี้ผู้พูดต้องมีความมั่นใจว่าความจำดี เพราะถ้าเกิดหลงลืมเนื้อหาตอนใดตอนหนึ่งตกหล่นไป จะทำให้เสียอรรถรสและเสียเวลาที่เตรียมท่องมา

3.2.3 การพูดแบบการอ่านจากต้นฉบับ เป็นการพูดโดยอ่านจากต้นร่างที่ได้เขียนไว้แล้วสมบูรณ์ นิยมใช้ในโอกาสที่เป็นพิธีการและไม่ต้องการให้เกิดความคิดพลาดขึ้น เช่น การกล่าวรายงาน แลกเปลี่ยน เป็นต้น

3.2.4 การพูดจากความเข้าใจหรือจดเฉพาะหัวข้อ เป็นการพูดที่ผู้พูดมีความรู้ความชำนาญและมีประสบการณ์ในเรื่องที่จะพูด ดังนั้น การเตรียมการพูดผู้พูดจึงจดเฉพาะหัวข้อสำคัญๆ เพื่อช่วยเตือนความจำเท่านั้น การพูดโดยวิธีนี้เป็นที่นิยมมาก เพราะสามารถพูดได้ครอบคลุมเนื้อหา ประเด็น รวมทั้งสามารถยืดหยุ่นการพูดให้เหมาะสมกับเวลาและสถานการณ์

กล่าวโดยสรุปแล้วประเภทของการพูด มีด้วยกัน 3 ประเภท คือ แบ่งตามลักษณะการพูด แบ่งตามวิธีการพูด และแบ่งตามจุดมุ่งหมายของการพูด

7.6 การสอนทักษะการพูด

ในการสอนทักษะทางการพูดในเด็กปฐมวัยนั้น ครูอาจสอดแทรกเข้าไปในกิจกรรมประจำวันทั้ง 6 กิจกรรม และกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะทางด้านนี้ได้ดี คือ กิจกรรมเสริมประสบการณ์ โดยใช้นิทาน ดังที่ นิรมล ชวงวัฒน์ชัย (2541, หน้า 26) ได้แนะนำตัวอย่างกิจกรรมที่ส่งเสริมการพูดไว้ ดังนี้

1. กิจกรรมการอธิบายหรือเล่าถึงภาพที่เห็น
2. ทำท่าประกอบการพูด
3. เล่านิทาน
4. ลำดับเรื่องตามนิทาน
5. เรียกชื่อและอธิบายลักษณะสิ่งของ
6. จำและอธิบายลักษณะสิ่งของ

กรมวิชาการ (2546, หน้า 36-37) กล่าวถึง กิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านการพูดไว้ดังนี้ กิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางการพูดให้กับเด็กนั้นมีกิจกรรมหลากหลายรูปแบบเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้พูดคุย ซักถาม และแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระเพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เกิดการเรียนรู้ได้พัฒนาครบทุกด้านตามแนวการจัดกิจกรรมส่งเสริมประสบการณ์ที่สามารถจัดได้หลากหลายวิธี เช่น

1. การสนทนา อภิปราย เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางการพูด การฟัง รู้จักแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งสื่อที่ใช้อาจเป็นของจริง อาจของจำลอง รูปภาพ สถานการณ์จำลอง ฯลฯ
2. การเล่านิทาน เป็นการเล่าเรื่องต่างๆ ส่วนมากเป็นเรื่องที่เน้นการปลูกฝังให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม วิธีการนี้จะช่วยให้เด็กเข้าใจได้ดีขึ้น ในการเล่านิทานสื่อที่ใช้อาจเป็นรูปภาพ หนังสือนิทาน หุ่นแสดงท่าทางประกอบการเล่าเรื่อง
3. การสาธิต เป็นการจัดกิจกรรมที่ต้องการให้เด็กได้สังเกตและเรียนรู้ตามขั้นตอนของกิจกรรมนั้นๆ ในบางครั้งครูอาจให้เด็กอาสาสมัครเป็นผู้สาธิตร่วมกับครูและเพื่อน นำไปสู่การปฏิบัติจริง เช่น การเพาะเมล็ด เป่าลูกโป่ง การเล่นเกมการศึกษา
4. การทดลอง/ปฏิบัติการ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เพราะได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ได้สังเกตการเปลี่ยนแปลง ฝึกการสังเกตการณ์ คิดแก้ปัญหาและส่งเสริมให้เด็กมีความอยากรู้อยากเห็นและค้นพบด้วยตนเอง ได้แก่ การประกอบอาหาร การทดลองทางด้านวิทยาศาสตร์ง่ายๆ การเลี้ยงหนอนผีเสื้อ การปลูกพืช ฯลฯ
5. การศึกษานอกสถานที่ เป็นการจัดกิจกรรมที่ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง อีกรูปแบบหนึ่งด้วยการพาเด็กไปทัศนศึกษาสิ่งต่างๆ รอบโรงเรียนหรือสถานที่นอกโรงเรียน เพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่เด็ก
6. การเล่นเกมบทบาทสมมติเป็นตัวละครต่างๆ ตามเนื้อเรื่องในนิทาน อาจใช้สื่อประกอบเล่นสมมติเพื่อสร้างความสนใจ และก่อให้เกิดความสนุกสนาน เช่น หุ่นสวมศีรษะ ที่คาดศีรษะรูปคน และรูปสัตว์ต่างๆ เครื่องแต่งกายตามความเหมาะสม และอุปกรณ์ชนิดต่างๆ ของจริงต่างๆ
7. การร้องเพลง เล่นเกม ท่องคำคล้องจอง เป็นการจัดให้เด็กได้แสดงออกเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน และเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและจังหวะ

กล่าวโดยสรุปแล้ว การสอนเด็กให้มีทักษะของการพูด คือ จัดกิจกรรมที่เน้นให้เด็กได้พูดอภิปราย สนทนาและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความคิดเห็นกันกับเพื่อนๆ และกระตุ้นให้เด็กตอบคำถามที่ครูถาม เล่นบทบาทสมมติ การร้องเพลง การท่องคำคล้องจอง เป็นต้น

การกล้าแสดงออก

นักการศึกษาได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการกล้าแสดงออก ไว้ดังนี้

1. ความหมายและความสำคัญของการกล้าแสดงออก

เยาเวพา เดชะคุปต์ (2544, หน้า 39) กล่าวว่า การกล้าแสดงออกนั้น มีความสำคัญต่อเด็กมาก เพราะเป็นพื้นฐานของความเป็นผู้นำ เป็นพื้นฐานของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ในการเรียน ส่งผลไปถึงความสำเร็จในการประกอบอาชีพเป็นพื้นฐานให้เด็กรู้จักการวางตัวที่เหมาะสม อันจะช่วยให้เด็กสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างปกติ การกล้าแสดงออกเป็นลักษณะหนึ่งของบุคลิกภาพที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำรงชีวิต การปูพื้นฐานการกล้าแสดงออก ให้กับเด็กจะช่วยให้เด็กกล้าคิดกล้ากระทำสิ่งต่างๆ ได้อย่างมีความสุข นอกจากนั้น การกล้าแสดงออกเป็นบุคลิกภาพที่สำคัญยิ่งในการดำรงชีวิตของบุคคลโดยทั่วไปตั้งแต่เด็กจนโตเป็นผู้ใหญ่ การที่บุคคลจะประสบความสำเร็จ ทั้งทางด้านการเรียน การทำงาน การใช้ชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่าเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมต้องอาศัยการกล้าแสดงออก และต้องเป็นการกล้าแสดงออกที่เป็นสัมมาธิฐิ คือ เปิดใจยอมรับฟังเหตุผลของผู้อื่นเสมอ

กรมวิชาการ (2546, หน้า 48) กล่าวว่า ความสามารถด้านการกล้าแสดงออกเป็นคุณลักษณะที่สำคัญยิ่งที่จะช่วยให้คนเราสามารถทำสิ่งต่างๆ ประสบความสำเร็จช่วยให้คนเรามีความเป็นตัวของตัวเอง กล้าคิด กล้าทำ เช่น กล้าถาม กล้าแสดงความคิดเห็น สนับสนุนหรือขัดแย้งอย่างมีเหตุผล กล้าวิพากษ์วิจารณ์ โดยใช้เหตุผลสนับสนุน และปฏิบัติกิจกรรมโดยไม่ลังเลหรือประหม่าอาย ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม ทำสิ่งต่างๆ ด้วยความมั่นใจยอมรับผลที่เกิดขึ้นด้วยความพอใจและภาคภูมิใจ สามารถเผชิญเหตุการณ์ต่างๆ และแก้ปัญหาด้วยความรู้สึกที่มั่นคงอันเป็นคุณลักษณะของผู้ที่มีสุขภาพจิตดี มีความสุขในการดำรงชีวิต

Kearney, Betty and McCroskey (1984 อ้างถึงใน ภารดี ศิริสุทธิพัฒนา, 2550, หน้า 20–21) กล่าวว่า การกล้าแสดงออก คือ ความสามารถของบุคคลในการร้องขอ การแสดงความคิดเห็นด้วย สามารถแสดงสิทธิและความรู้สึกของตนออกมาได้อย่างชัดเจน สามารถรักษาการสื่อสารของตนกับผู้อื่นให้เป็นไปได้ด้วยดี และสามารถยืนอยู่บน ความเป็นตัวตนได้อย่างเหมาะสม

Bower and Bower (1991, p. 4) กล่าวว่า การกล้าแสดงออกเป็น ความสามารถที่จะแสดงความรู้สึกต่างๆ การเลือกว่าจะทำอย่างไร การแสดงสิทธิของตน อย่างเหมาะสม การเพิ่มความภาคภูมิใจให้แก่ตนเอง การแสดงความคิดเห็นด้วย และไม่เห็นด้วย การสร้างความมั่นใจให้กับตนเอง

จากความหมายและความสำคัญของการกล้าแสดงออกดังที่กล่าวมา ข้างต้น พอจะสรุปได้ดังนี้ การกล้าแสดงออกคือพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความรู้สึก ของตนเอง อย่างเหมาะสม เช่น กล้าคิด กล้าทำสิ่งใหม่ๆ กล้าแสดงความคิดเห็นของตนเอง ต่อผู้อื่น ชี้แจงเสนอแนะในเรื่องต่างๆ ภายใต้การมีเหตุผลร่วมกัน รวมถึงยอมรับความคิดเห็น ของผู้อื่น

2. ประเภทของการกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม

การกล้าแสดงออกถือเป็นเรื่องดี เพราะการกล้าแสดงออกเป็นจุดเริ่มต้น ของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้สิ่งใหม่ การกล้าแสดงออกนั้น มีหลายลักษณะ ดังที่ Bower and Bower (1976, อ้างถึงใน ภารดี ศิริสุทธิพัฒนา, 2550, หน้า 21–22) ได้อธิบายลักษณะของการกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมออกเป็น 12 ลักษณะ ดังนี้

1. การพูดแสดงความรู้สึก (Use feeling-talk) บุคคลสามารถแสดง ความชอบและความสนใจออกมาได้ว่าตนรู้สึกอย่างไร มีความคิดเช่นไร โดยสามารถแสดง ความรู้สึกแท้จริงออกมาได้อย่างตรงไปตรงมาได้อย่างเหมาะสม

2. การพูดเกี่ยวกับตนเอง (Talking about yourself) เมื่อบุคคลแสดง พฤติกรรมหรือกระทำสิ่งที่มีคุณค่า บุคคลจะสามารถบอกเล่าเรื่องราวของตนเองกับบุคคล รอบข้าง โดยไม่ผูกขาดการสนทนาไว้แต่เพียงผู้เดียว ไม่พูดจาโอ้อวดและสามารถพูดถึง ความสำเร็จของตนได้อย่างเหมาะสม

3. การพูดจาทักทายปราศรัย (Make greeting-talk) บุคคลสามารถแสดงความเป็นมิตรและสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลที่ต้องการทำความรู้จักได้ ยิ้มแย้มแจ่มใสและกล่าวแสดงความยินดีที่ได้พบด้วยน้ำเสียงที่แสดงความยินดี สามารถสร้างการสนทนาที่ดีต่อไปได้
4. การยอมรับคำชมเชย (Accept compliment) บุคคลสามารถยอมรับคำชมเชยได้อย่างจริงใจ และไม่ปฏิเสธคำชมเชยที่ได้รับ
5. การแสดงสีหน้าอย่างเหมาะสม (Use appropriate facial talk) บุคคลจะสามารถแสดงออกทางสีหน้าและน้ำเสียงได้ตรงตามความรู้สึกแท้จริง สามารถสบตาคู่สนทนาได้อย่างเหมาะสม
6. การแสดงความไม่เห็นด้วยอย่างสุภาพ (Disagree mildly) บุคคลจะสามารถแสดงออกอย่างสุภาพโดยไม่เสแสร้ง เมื่อมีความรู้สึกไม่เห็นด้วยกับข้อความในการสนทนา ซึ่งอาจแสดงออกด้วยการเลิกคิ้ว หรือตา สายศีรษะ หรือทำการเปลี่ยนหัวข้อในการสนทนา โดยสามารถแสดงออกมาได้อย่างเหมาะสมและสุภาพ
7. การร้องขอให้แสดงความกระจ่างชัด (Ask for clarification) เมื่อมีผู้ให้คำแนะนำ คำสั่งสอน หรือคำอธิบายที่กำกวมไม่ชัดเจน บุคคลสามารถซักถามเพื่อให้เข้าใจในความหมายของคำแนะนำสั่งสอนได้อย่างชัดเจน หรือขอร้องให้มีการอธิบายใหม่ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นได้
8. การถามเหตุผล (Ask why) เมื่อมีผู้มาร้องขอให้ทำสิ่งที่ไม่สมเหตุผล บุคคลสามารถถามเหตุผลที่ชัดเจนของสิ่งที่ทำได้อย่างตรงไปตรงมา เช่น อาจถามว่า ทำไมถึงต้องทำสิ่งนั้นด้วย
9. การแสดงออกซึ่งความไม่เห็นด้วยอย่างชัดเจน (Express active disagreement) เมื่อบุคคลเกิดความคิดเห็นที่ไม่ตรงกับผู้อื่น บุคคลสามารถแสดงความเห็นด้วย โดยสามารถแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างออกไป สามารถบอกความคิดและความรู้สึกของตนได้
10. การพูดเพื่อรักษาสិทธิของตน (Speak up for your right) บุคคลสามารถเรียกร้องสิทธิของตนเองได้เมื่อรู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมจะไม่ยอมให้ใครมาเอาเปรียบตนเอง เมื่อรู้สึกว่าตนถูกเอารัดเอาเปรียบในการทำงานก็สามารถปฏิเสธได้โดยไม่เก็บมาคิดว่าเป็นความผิดของตน สามารถเรียกร้องสิทธิอันชอบธรรมของตน และขอร้องให้ผู้อื่นแสดงต่อตนเองอย่างยุติธรรมด้วย

11. การยืนกราน (Be persist) เมื่อรู้สึกว่าคุณไม่ได้รับความเป็นธรรม บุคคลสามารถทำการร้องทุกข์และยืนหยัดในวัตถุประสงค์ของตนเอง จนกว่าจะได้รับ ความพอใจ แม้มีผู้ใดคัดค้านก็จะไม่เลิกล้มความตั้งใจนั้น

12. การเลี่ยงการให้คำอธิบายกับทุกๆ ความคิดเห็น (Avoid justifying every opinion) บุคคลสามารถยุติการโต้เถียงในการสนทนา โดยการยุติการวิจารณ์ เช่น เมื่อมีบุคคลหนึ่งถามเหตุผลว่าทำไมๆ ตลอดเวลา บุคคลจะสามารถหยุดคำถาม โดยการปฏิเสธที่จะให้ความเห็นใดๆ เพิ่มเติมหรือการถามคำถามนั้นกลับไปแก่ผู้ถาม โดยบุคคลอาจมีเหตุผลของตนเองโดยไม่จำเป็นต้องบอกว่าตนมีความคิดเห็นต่อเรื่องนั้น อย่างไร

กล่าวโดยสรุป ประเภทของการแสดงออกอย่างเหมาะสมนั้นสามารถ แบ่งตามสถานการณ์หรือเหตุการณ์นั้นๆ ตามความรู้สึกของตนเอง และตามมารยาท ทางสังคม ถือเป็นหลักการหลีกเลี่ยงการเกิดความขุ่นข้องใจหรือความรุนแรง และเพื่อความ สุข ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

3. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการกล้าแสดงออก

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการกล้าแสดงออก มีนักการศึกษาหลายท่าน ดังนี้

3.1 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ (Freud, 1939 อ้างถึงใน สุรางค์ ใต้วตระกูล, 2546, หน้า 38-40) ฟรอยด์เชื่อว่าพัฒนาการทางบุคลิกภาพเป็นขบวนการ ต่อเนื่องกัน โดยมีระยะสำคัญที่สุด คือ ระยะตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 5 ปีแรกของชีวิต เพราะ ระยะนี้เป็นระยะที่คุณลักษณะของบุคลิกภาพ เริ่มวางรากฐานโดยถาวร ประสบการณ์ ในวัยเด็กมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กมาก ความสำคัญของการตอบสนอง ความต้องการของร่างกายจะแสดงออกทางอวัยวะต่างๆ ซึ่งพัฒนาการ ทางเพศของฟรอยด์ แบ่งออกเป็น 5 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 ชั้นความพอใจอยู่ที่บริเวณปาก เป็นช่วงที่เด็กอายุแรกเกิด ถึง 1 ปี เด็กจะมีความสนใจที่บริเวณปาก ปากจะนำความสุขมาให้ทารกมากที่สุด เมื่อได้ดูดอาหารสนองความต้องการของการหิว เด็กก็คลายความตึงเครียดทางร่างกาย และมีความสุข ถ้าไม่ได้รับการตอบสนองก็อาจจะทำให้เกิดความคับข้องใจ

ขั้นที่ 2 ขั้นความพอใจอยู่บริเวณทวารหนัก เป็นช่วงอายุ 1-2 ปี เป็นระยะที่เกี่ยวข้องกับการขับถ่าย เด็กจะเกิดการเรียนรู้เรื่องการขับถ่าย ถ้าเด็กไม่ได้ถูกบังคับเด็กก็จะเกิดความพอใจ ไม่เกิดความรู้สึกขัดแย้งและไม่เกิดความตึงเครียดทางอารมณ์

ขั้นที่ 3 ขั้นความพอใจอยู่บริเวณอวัยวะเพศ เป็นช่วงอายุ 3-5 ปี เป็นช่วงที่เกี่ยวข้องกับอวัยวะเพศสืบพันธุ์คือ เด็กจะเกิดความสนใจและความอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับสภาพทางร่างกายซึ่งแตกต่างกันไปตามเพศ เด็กจะเรียนรู้ถึงบทบาททางเพศของตนโดยเลียนแบบบทบาทของพ่อแม่ของตน ดังนั้นช่วงอายุในตอนนี้เด็กจะต้องการความรักและความอบอุ่นจากพ่อแม่มาก

ขั้นที่ 4 ขั้นก่อนวัยรุ่น เป็นช่วงอายุ 6-12 ปี เป็นระยะที่ เด็กเริ่มสนใจสังคมเพื่อนฝูง ระยะนี้มีพลังต่างๆ ในขั้นทั้ง 3 ยังแฝงอยู่ไม่แสดงปรากฏออกมาชัดเจน เด็กจะพยายามปรับตัวให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น

ขั้นที่ 5 ขั้นวัยรุ่น เป็นช่วงอายุ 13-18 ปี เป็นขั้นที่เด็กมีความสนใจในเพศตรงกันข้ามมากขึ้น เป็นการเริ่มต้นของความรักระหว่างเพศ

ฟรอยด์ ได้เน้นถึงพัฒนาการในวัยเด็กว่า สิ่งที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็ก คือครอบครัวเด็กจะมีพัฒนาการในขั้นต่างๆ ตามความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับพ่อแม่และอาจจะติดอยู่ที่พัฒนาการขั้นใดขั้นหนึ่งซึ่งจะมีผลต่อบุคลิกภาพในวัยต่อมาแตกต่างกันไปในแต่ละคน

3.2 ทฤษฎีพัฒนาการของอีริกสัน (Erikson n.d. อ้างถึงใน สุรงค์ ใต้ตระกูล, 2541, หน้า 40-44) อีริกสันมีความเห็นว่าพัฒนาการทางบุคลิกภาพเกิดขึ้นได้เนื่องจากการที่คนมีการติดต่อสัมพันธ์กับสังคมและแต่ละขั้นจะมีช่วงวิกฤตสำหรับที่จะพัฒนาการเรื่องนั้นๆ ในช่วงชีวิตใดพัฒนาการเป็นไปด้วยดีมีลักษณะทางบวกมากกว่าทางลบพัฒนาการบุคลิกภาพก็จะเป็นไปในทางที่ดี ผู้มีสุขภาพจิตดีย่อมสามารถเผชิญปัญหาหรือแก้ปัญหาและสามารถตัดสินใจได้ ในทางตรงกันข้ามในช่วงชีวิตใดพัฒนาการเป็นไปในทางลบมากกว่าผู้นั้นจะมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพไม่สมบูรณ์ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นผู้มีปัญหาในการปรับตัว ซึ่งอีริกสันได้แบ่งพัฒนาการ ทางบุคลิกภาพออกเป็น 8 ขั้น ในขั้นหลังจะได้รับอิทธิพลจากขั้นก่อนนั้น สำหรับเด็กปฐมวัยจะมีพัฒนาการอยู่ระหว่างขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 4 จึงขอกล่าวเฉพาะพัฒนาการ 4 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ความไว้วางใจ-ความไม่ไว้วางใจ ซึ่งเป็นวัยทารกอายุ 0-1 ปี อิริคสัน ถือว่าเป็นรากฐานที่สำคัญของพัฒนาการในวัยต่อไป เด็กทารกจำเป็นต้องมีผู้เลี้ยงดูเพราะช่วยตนเองไม่ได้ ผู้เลี้ยงดูจะต้องเอาใจใส่เด็กสนองความต้องการของเด็กอย่างสม่ำเสมอเพราะเด็กมีความหวังว่าพ่อแม่คนเลี้ยงจะมาช่วยสนองความต้องการของตนแล้วเด็กยังเชื่อในตนเองว่า มีความสามารถที่จะใช้อวัยวะของตนเองช่วยตนเอง เป็นต้นว่าสามารถหาหัวนมและคว่ำมาดูดได้ อิริคสันกล่าวว่าความไว้วางใจเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาบุคลิกภาพเด็กที่ขาดความไว้วางใจจะกลายเป็นคนที่ชอบก้าวร้าวตีตัวออกจากรูปลักษณ์

ขั้นที่ 2 ความเป็นตัวของตัวเองอย่างอิสระ ความสงสัยไม่แน่ใจ ตัวเอง อยู่ในช่วงอายุ 2-3 ปี วัยนี้เป็นวัยที่เริ่มเดินได้และมีความอยากรู้อยากเห็น อยากรับรู้สิ่งของต่างๆ เพื่อต้องการสำรวจว่าคืออะไร เด็กเริ่มที่อยากเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเอง ฉะนั้นเด็กในวัยนี้จะต้องเรียนรู้พฤติกรรมหลายอย่างที่กำหนดโดยสังคม พ่อแม่และผู้เลี้ยงดูจำเป็นต้องรักษาสมดุลช่วยเด็กให้เป็นอิสระพึ่งตนเอง โดยต้องเป็นผู้ที่รู้จักใช้คำพูดอธิบายให้เด็กเข้าใจว่าสิ่งไหนทำได้สิ่งไหนทำไม่ได้ พยายามเลี่ยงการดุเด็กเวลาที่ทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง แต่บางครั้งต้องปล่อยให้เด็กมีความอายและการสงสัยว่าตัวเองทำไม่ถูก ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา เพราะว่าทุกคนจะต้องมีความละเอียดใจ ไม่กล้าทำในสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับ อย่างไรก็ตามพ่อแม่ควรเน้นที่ การให้โอกาสเด็กพึ่งตนเอง ความเป็นอิสระทำอะไรด้วยตนเอง มากกว่าการมีความรู้สึกอายและสงสัยในตนเอง

ขั้นที่ 3 การเป็นผู้ที่คิดริเริ่มการรู้สึกผิด วัยเด็กอายุประมาณ 3-5 ปี เป็นวัยที่เด็กมีความคิดริเริ่มอยากทำอะไรด้วยตนเองจากจินตนาการของตนเอง การเล่นสำคัญมากสำหรับวัยนี้ เพราะเด็กได้ทดลองทำสิ่งต่างๆ และสนุกสนานจากการสมมติ สิ่งของต่างๆ เป็นของจริง เช่น อาจจะใช้ลังกระดาษเป็นรถยนต์ ขับรถยนต์เหมือนผู้ใหญ่ เด็กเป็นวัยที่จะเลียนแบบผู้ใหญ่ทั้งการพูดและการกระทำ เด็กชายในวัยนี้ต้องการทำอะไรเหมือนพ่อ เด็กหญิงจะทำอะไรเหมือนแม่ เด็กบางคนอาจทำงานซ้ำ เสร็จซ้ำแต่เมื่อเสร็จแล้วก็ เป็นสิ่งที่สมบูรณ์เรียบร้อยและถูกต้อง เด็กบางคนอาจจะเรียนไม่เก่งแต่เล่นกีฬาเก่ง เป็นต้น การช่วยเหลือแบบนี้จะทำให้เด็กไม่มีปมด้อยและมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ไม่เกียจคร้านและไม่มีความด้อย

ขั้นที่ 4 ความต้องการที่จะทำกิจกรรมอยู่เสมอ ความรู้สึกด้อยเด็ก อายุประมาณ 6-12 ปี เนื่องจากเด็กในวัยนี้มีพัฒนาการด้านสติปัญญาและทางด้านร่างกาย อยู่ในขั้นที่มีความต้องการที่จะทำอะไรอยู่เสมอ ไม่เคยว่างถ้าเด็กได้รับการกระตุ้นให้ทำสิ่งต่างๆ ให้กำลังใจทำจนสำเร็จและให้คำชมเชยในความหมายของเด็ก จะเป็นแรงกระตุ้นให้เด็กเกิดความมานะพยายาม มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง ภูมิใจในตนเอง

3.3 ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ แนวคิดของมาสโลว์ (Maslow, อ้างถึงใน สุรางค์ ไคว่ตะกุล, 2541, หน้า 161) เห็นว่ามนุษย์ทุกคนล้วนแต่มีความต้องการที่จะสนองความต้องการให้กับตนเองทั้งสิ้น มาสโลว์ จึงได้จัดความต้องการพื้นฐานของมนุษย์โดยเพิ่มจากความต้องการขั้นต่ำสุดขึ้นไปหาความต้องการขั้นสูงสุด คือ ความต้องการทางสรีระ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยหรือสวัสดิภาพ ความต้องการความรักและเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ความต้องการที่จะรู้สึกว่าตนเองมีค่าทั้งในสายตาตนเองและในสายตาผู้อื่นความต้องการนี้ประกอบด้วย ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จ มีความต้องการที่จะให้ผู้อื่นเห็นว่าตนมีความสามารถ มีคุณค่าและมีเกียรติ ต้องการได้รับความยกย่องจากผู้อื่น ผู้ที่มีความปรารถนาในความต้องการนี้ จะเป็นผู้ที่มีความมั่นใจในตนเอง เป็นคนมีประโยชน์และมีค่าตรงกันข้ามกับผู้ที่ขาดความต้องการ ประเภทนี้ จะรู้สึกว่าตนไม่มีความสามารถและมีปมด้อยมองโลกในแง่ร้ายและความต้องการที่จะรู้จักตนเองในความสามารถของตนเองตามสภาพที่แท้จริงและพัฒนาตามศักยภาพของตนเอง

จากทฤษฎีจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการกล้าแสดงออก ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า พฤติกรรมการกล้าแสดงออกในวัยผู้ใหญ่เริ่มต้นมาจากพัฒนาการในช่วงเด็กซึ่งอยู่สภาพแวดล้อม การอบรมเลี้ยงดู การตอบสนองความต้องการที่ดีและถูกวิธี โตขึ้นมาก็จะเป็นคนที่มีคุณภาพ แต่คนที่ได้รับการเลี้ยงดูมาในทางตรงข้าม จะส่งผลให้ตอนโตเป็นคนที่มีปมด้อยมองโลกในแง่ลบ คิดว่าตนเองทำไม่ได้ก็ไม่คิดที่จะลงมือทำ และเป็นการปิดกั้นความสามารถที่แท้จริงของตน

4. หลักการและแนวทางในการส่งเสริมการกล้าแสดงออก

นักการศึกษาได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการกล้าแสดงออก ดังนี้

เมทินี ด่านยังอยู่ (2544, หน้า 11) ได้แสดงความคิดเห็นว่า การจัดกิจกรรมเพื่อให้เด็กได้ฝึกฝนเพิ่มเติมเป็นพิเศษอยู่เสมอจนมีทักษะ และความสามารถสูงในที่สุดจะทำให้เด็กเกิดการกล้าแสดงออก มีความเชื่อมั่นในตนเอง ดังนั้นครูจึงเป็นบุคคลที่สำคัญรองลงมาจากพ่อแม่ ในการสร้างเสริมและพัฒนาการกล้าแสดงออกและ

มีความเชื่อมั่นในตนเองของเด็ก สิ่งที่คุณคิด พูดและสร้างบรรยากาศขึ้นในห้องเรียน ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการกล้าแสดงออก และเกิดความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กทั้งสิ้น ฉะนั้นในการส่งเสริมการกล้าแสดงออกให้กับเด็ก จึงควรเริ่มตั้งแต่เยาว์ เพราะผลที่ตามมาคือเด็กเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง สถาบันครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูให้ความรักและความอบอุ่น รวมทั้งให้โอกาสเด็กได้ทำสิ่งต่างๆ พ่อแม่ที่มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมีความเป็นตัวของตัวเองไม่ต้องคอยพึ่งพาผู้อื่น สามารถตัดสินใจได้อย่างเฉียบพลันจึงดึงดูดให้ลูกไว้วางใจและมีความเชื่อมั่นในพ่อแม่ ซึ่งจะนำไปสู่ความสามารถในการกล้าแสดงออกของเด็ก ส่วนสถาบันการศึกษามีส่วนสำคัญในการจัดบรรยากาศและกิจกรรมต่างๆ ให้เด็กได้ฝึกฝนให้ความเป็นกันเอง และความเป็นมิตร ยอมรับความสามารถของเด็กแต่ละคนโดยไม่เปรียบเทียบกับเด็กคนอื่น ก็ยังเป็นการส่งเสริมความสามารถให้เด็กได้กล้าแสดงออก มีความมั่นใจในตนเองมากยิ่งขึ้น

Alberti and Emmons (1986, อ้างถึงใน กัญญารัตน์ วงศ์เชษฐ, 2550, หน้า 14-15) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมพฤติกรรมกล้าแสดงออกไว้ว่า ในการส่งเสริมพฤติกรรมกล้าแสดงออกจะต้องได้รับการฝึกเป็นพิเศษในเรื่องต่อไปนี้

1. การประสานสายตา (Eye Contact) คือ การมองของบุคคลที่พูดอย่างตรงไปตรงมาและมองประสานตาอย่างสม่ำเสมอ
2. การวางตัว (Body Posture) เป็นลักษณะการเผชิญหน้า การยืนหรือนั่งที่เป็นไปอย่างเหมาะสม ซึ่งจะทำให้เรื่องราวที่พูดมีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น
3. การแสดงท่าทาง (Gesture) ที่เหมาะสม จะทำให้เรื่องราวที่พูดมีน้ำหนักมากขึ้น
4. การแสดงออกทางใบหน้า (Facial Expression) ได้สอดคล้องกับเรื่องที่จะพูดหรือเรื่องที่กำลังพูด ซึ่งเป็นการแสดงพฤติกรรมกล้าแสดงออกที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ
5. น้ำเสียง การเปลี่ยนถ้อยคำและระดับเสียง (Voice Tone Infection and Volume) การพูดเสียงเรียบ กระชับเบาๆ จะเป็นการยากในการชักจูงให้ผู้อื่นเชื่อถือได้โดยไม่ต้องบังคับ
6. จังหวะในการพูด (Timing) การเลือกจังหวะที่เหมาะสมในการพูดเป็นสิ่งจำเป็นซึ่งส่งผลทำให้ประสบความสำเร็จได้ในส่วนหนึ่ง

7. เนื้อหาที่จะพูด (Content) บุคคลมักมีความลังเลใจเนื่องจากไม่ว่าจะพูดอะไรจึงต้องมีการฝึกการพูดในบางสิ่งบางอย่าง เพื่อให้ทำให้ผู้ฟังได้รู้ถึงความรู้สึกแท้จริงของผู้พูดในขณะนั้นได้

8. การฟัง (Listening) การแสดงให้ผู้พูดทราบถึงความสนใจฟัง การสะท้อนความคิดเห็น การแสดงสีหน้า ท่าทางที่เหมาะสมในขณะนั้น

กล่าวโดยสรุปแล้ว ในการส่งเสริมให้เด็กมีความกล้าในการแสดงออกอย่างเหมาะสมตามวัย ครูผู้สอนต้องเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็น ความรู้สึก ความต้องการของตนเอง รวมถึงการสร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้มีความอบอุ่นเอื้อต่อการเรียนรู้ ครูผู้สอนแสดงออกด้วยท่าทางที่เป็นมิตรกับเด็ก เด็กจะเกิดความไว้วางใจในตัวครูผู้สอน แล้วพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ด้วยความมั่นใจ

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย กรมวิชาการ (2546, หน้า 3) เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา เด็กจะได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ตามวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล และได้กำหนด ปรัชญา หลักการ จุดมุ่งหมาย คุณลักษณะตามวัย สาระการเรียนรู้ และประสบการณ์สำคัญของการศึกษาปฐมวัยไว้ดังนี้

1. ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ได้กำหนดปรัชญาการศึกษาปฐมวัย ไว้ดังนี้ กรมวิชาการ (2546, หน้า 3)

การจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติ และพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพภายใต้บริบทสังคม-วัฒนธรรมที่เด็กอาศัย อยู่ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคนเพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิต ให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม

2. หลักการ

เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการ ตลอดจนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เด็กกับผู้เลี้ยงดูหรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษาเด็กปฐมวัย

เพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลและเต็มตามศักยภาพ

3. จุดมุ่งหมาย

เพื่อมุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานให้เด็กเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้ กรมวิชาการ (2546, หน้า 31)

3.1 ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี

3.2 กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรงใช้ได้อย่างคล่องแคล่ว

และประสานสัมพันธ์กัน

3.3 มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข

3.4 มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม

3.5 ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว

และรักการออกกำลังกาย

3.6 ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย

3.7 รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย

3.8 อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดี

ของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

3.9 ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย

3.10 มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย

3.11 มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

3.12 มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

4. คุณลักษณะตามวัย

คุณลักษณะตามวัยเป็นความสามารถตามวัยหรือพัฒนาการตามธรรมชาติ เมื่อเด็กมีอายุถึงวัยนั้นๆ ผู้สอนจำเป็นต้องทำความเข้าใจคุณลักษณะตามวัยของเด็ก เพื่อนำไปพิจารณาในการจัดประสบการณ์ให้เด็กแต่ละวัยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ขณะเดียวกันจะต้องสังเกตเด็กแต่ละคนซึ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อนำข้อมูลไปช่วยในการพัฒนาเด็กให้เต็มตามความสามารถและศักยภาพ พัฒนาการเด็กในแต่ละช่วงอายุอาจเร็วหรือช้ากว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้และการพัฒนาจะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ถ้าสังเกต

พบว่าเด็กไม่มีความก้าวหน้าอย่างชัดเจนต้องพาเด็กไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญหรือแพทย์ เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขได้ทันที่วงที่ คุณลักษณะตามวัยสำหรับเด็กปฐมวัย มีดังนี้

4.1 พัฒนาด้านร่างกาย

- 4.1.1 กระโดดขาเดียวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่องได้
- 4.1.2 รับลูกบอลที่กระดอนขึ้นจากพื้นได้ด้วยมือทั้งสอง
- 4.1.3 เดินขึ้น ลงบันไดสลับเท้าได้อย่างคล่องแคล่ว
- 4.1.4 เขียนรูปสามเหลี่ยมตามแบบได้
- 4.1.5 ตัดกระดาษตามแนวเส้นโค้งที่กำหนด
- 4.1.6 ใช้กล้ามเนื้อเล็กได้ดี เช่น ตัดกระดาษ ผูกเชือกกรองเท้า ฯลฯ
- 4.1.7 ยึดตัว คล่องแคล่ว

4.2 พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ

- 4.2.1 แสดงอารมณ์ได้สอดคล้องกับสถานการณ์อย่างเหมาะสม
- 4.2.2 ชื่นชมความสามารถและผลงานของตนเองและผู้อื่น
- 4.2.3 ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางน้อยลง

4.3 พัฒนาการด้านสังคม

- 4.3.1 ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง
- 4.3.2 เล่นหรือทำงานโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกับผู้อื่นได้
- 4.3.3 พบผู้ใหญ่ รู้จักไหว้ ทำความเคารพ
- 4.3.4 รู้จักขอบคุณ เมื่อรับของขวัญจากผู้ใหญ่
- 4.3.5 รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย

4.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา

4.4.1 บอกความแตกต่างของกลิ่น สี เสียง รส รูปร่าง จำแนก และจัดหมวดหมู่สิ่งของได้

- 4.4.2 บอกชื่อ นามสกุล และอายุของตนเองได้
- 4.4.3 พยายามหาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเอง
- 4.4.4 สนทนาโต้ตอบ / เล่าเป็นเรื่องราวได้
- 4.4.5 สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียด

เพิ่มขึ้นและแปลกใหม่

- 4.4.6 รู้จักใช้คำถาม “ทำไม” “อย่างไร”

4.4.7 เริ่มเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม

4.4.8 นับปากเปล่าได้ถึง 20

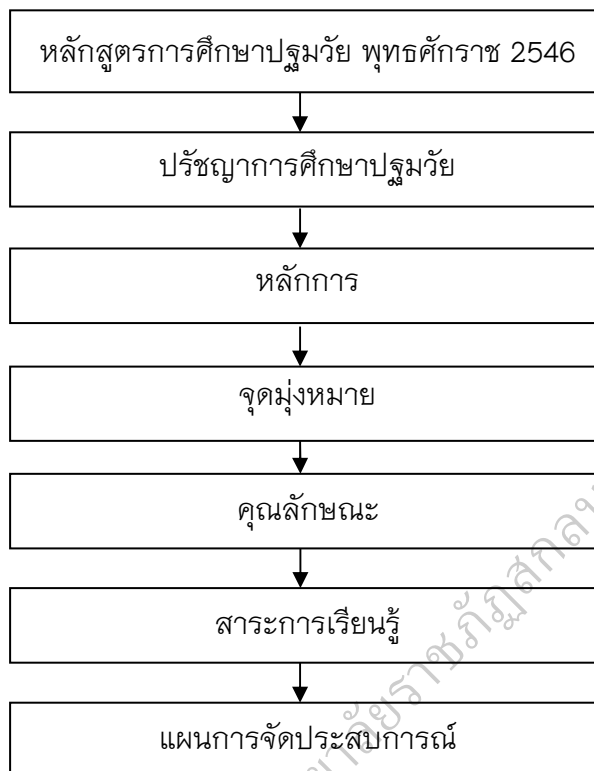
5. สารการเรียนรู้

สารการเรียนรู้ใช้เป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรมให้กับเด็กเพื่อส่งเสริมพัฒนาการ ทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ทั้งนี้สารการเรียนรู้ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมความรู้ สำหรับเด็กอายุ 3-5 ปีจะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็ก บุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัว และสิ่งต่างๆ รอบตัวเด็ก ที่เด็กมีโอกาสใกล้ชิดหรือมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันและเป็นสิ่งที่เด็กสนใจ จะไม่เน้นเนื้อหา การท่องจำ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทักษะหรือกระบวนการจำเป็นต้องบูรณาการทักษะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับเด็ก เช่น ทักษะการเคลื่อนไหว ทักษะทางสังคม ทักษะการคิด ทักษะการใช้ภาษา คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ขณะเดียวกันควรปลูกฝังให้เด็กเกิดเจตคติที่ดี มีค่านิยมที่พึงประสงค์ เช่น ความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น รักการเรียนรู้ รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมีคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมกับวัยโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 สรุปลงเป็นโครงสร้างหลักสูตรและแผนภูมิ ได้ดังนี้

ตาราง 2 โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546

โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546		
ช่วงอายุ	อายุต่ำกว่า 3 ปี	
	อายุ 3-5 ปี	
สารการเรียนรู้	ประสบการณ์สำคัญ	สาระที่ควรเรียนรู้
	<ul style="list-style-type: none"> - ด้านร่างกาย - ด้านอารมณ์ จิตใจ - ด้านสังคม - ด้านสติปัญญา 	<ul style="list-style-type: none"> - เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก - เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก - ธรรมชาติรอบตัวเด็ก - สิ่งต่างๆ รอบตัวเด็ก

ที่มา : กรมวิชาการ (2546, หน้า 16)

ภาพประกอบ 3 โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546
ที่มา : กรมวิชาการ (2546, หน้า 16)

สรุป หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยได้กำหนดปรัชญา หลักการ จุดมุ่งหมาย คุณลักษณะ สาระการเรียนรู้ ไปสู่แผนการจัดประสบการณ์ เพื่อมุ่งให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัยตามความสามารถ และความแตกต่างของแต่ละบุคคล

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ศรีสุตา ธิติโสภี (2545, หน้า 103) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลของการจัดกิจกรรมหลังการเล่นิทานด้วยวิธีการตอบคำถามและวิธีการเล่นบทบาทสมมุติที่มีต่อความรับผิดชอบของเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นิทานด้วยวิธีการเล่นบทบาทสมมุติมีพฤติกรรมการรับผิดชอบสูงกว่าก่อนการทดลอง เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นิทานด้วยวิธีการตอบคำถาม

มีพฤติกรรมความรับผิดชอบสูงกว่าก่อนการทดลอง เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นกีฬาด้วยวิธีการเล่นบทบาทสมมติมีพฤติกรรมความรับผิดชอบสูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นกีฬาด้วยวิธีการตอบคำถาม

สนอง สุทธาอามาตย์ (2545, หน้า 49) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสามารถด้านการฟังและการพูดของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยการประกอบอาหาร ผลการวิจัยพบว่า เด็กที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยการประกอบอาหารก่อนและหลังการทดลองมีความสามารถด้านการฟัง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้านการพูดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยการประกอบอาหารมีความสามารถด้านการฟังและการพูดสูงกว่าก่อนการทดลอง

รัมภาพิศ ปิติมล (2547, หน้า 42) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้กิจกรรมบทบาทสมมติแบบกึ่งชี้แนะเพื่อส่งเสริมความเชื่อมั่นด้านการกล้าแสดงออกของเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า 1) เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมบทบาทสมมติแบบกึ่งชี้แนะมีความมั่นใจด้านการกล้าแสดงออกสูงขึ้น 2) พฤติกรรมความเชื่อมั่นด้านการกล้าแสดงออกของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.1 โดยหลังการทดลองมีคะแนนความเชื่อมั่นด้านการกล้าแสดงออกสูงกว่าก่อนการทดลอง และ 3) ค่าเฉลี่ยคะแนนความเชื่อมั่นด้านการกล้าแสดงออกจากการใช้กิจกรรมบทบาทสมมติแบบกึ่งชี้แนะหลังการทดลองมีค่าเพิ่มขึ้นทุกกลุ่ม

วรารภรณ์ ปานทอง (2548, หน้า 78) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลของการเล่นนิทานคติธรรมประกอบการเล่นบทบาทสมมติที่มีต่อพฤติกรรมทางด้านสังคมของเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยก่อนจัดกิจกรรมและระหว่างการจัดกิจกรรมการเล่นนิทานคติธรรมประกอบการเล่นบทบาทสมมติ ในแต่ละช่วงสัปดาห์มีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมทางสังคมโดยเฉลี่ยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงระหว่างช่วงสัปดาห์ พบว่า คะแนนพฤติกรรมทางสังคมโดยเฉลี่ยรวมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางเพิ่มขึ้นตลอดตั้งแต่ช่วงสัปดาห์ที่ 2 ถึงสัปดาห์ที่ 8 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

อายุพร สาชาติ (2548, หน้า 71) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติมีพฤติกรรมในการแก้ปัญหาโดยรวม หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพฤติกรรมรายด้าน ได้แก่ พฤติกรรมในการแก้ปัญหาของตนเอง พฤติกรรมในการแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และพฤติกรรมในการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นของเด็กปฐมวัย หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วัชรินทร์ แสงจันดา (2548, หน้า 58) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลการจัดประสบการณ์การเล่นบทบาทสมมติประกอบการเล่านิทานโดยใช้เทคนิคเบี่ยงบรรณการที่มีต่อความสามารถทางภาษาด้านการพูดของเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า จากการประเมิน 2 ครั้ง เด็กปฐมวัยมีความสามารถทางภาษาด้านการพูด อยู่ในระดับดีและดีเยี่ยมระหว่างการจัดประสบการณ์การเล่นบทบาทสมมติประกอบการเล่านิทานโดยใช้เทคนิคเบี่ยงบรรณการ หลังการจัดประสบการณ์การเล่นบทบาทสมมติประกอบการเล่านิทานโดยใช้เทคนิคเบี่ยงบรรณการเด็กปฐมวัยมีความสามารถด้านภาษาด้านการพูด โดยรวมด้านการบอกชื่อตัวละครเป็นการแต่งประโยคบอกเล่าและเป็นการใช้ภาษาในภาพอธิบายสูงกว่าก่อนการจัดประสบการณ์ การเล่นบทบาทสมมติประกอบการเล่านิทานโดยใช้เทคนิคเบี่ยงบรรณการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อรัญญา เพิ่มพิรพัฒน์ (2548, หน้า 81-84) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความสามารถทางภาษาของเด็กปฐมวัยที่ใช้นิทานพื้นบ้านเป็นสื่อเสริมประสบการณ์ ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถทางภาษาของเด็กปฐมวัยหลังการจัดประสบการณ์โดยใช้นิทานพื้นบ้านเป็นสื่อเสริมประสบการณ์ในด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน สูงกว่าความสามารถทางภาษาก่อนการจัดประสบการณ์โดยใช้นิทานพื้นบ้านเป็นสื่อเสริมประสบการณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้าน ความสามารถทางภาษาของเด็กปฐมวัยหลังการจัดประสบการณ์โดยใช้นิทานพื้นบ้านเป็นสื่อเสริมประสบการณ์ สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ร้อยละ 75 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ใน 3 ด้าน ด้านการฟัง การพูด และการอ่าน ยกเว้นด้านการเขียนต่ำกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ร้อยละ 75

เครือ ลานอิน (2549, หน้า 59) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์การเล่าเรื่องประกอบบทบาทสมมติที่มีต่อความสามารถทางภาษาไทยของเด็กปฐมวัยที่ใช้ภาษากระเหรี่ยง ผลการวิจัยพบว่า 1) เด็กปฐมวัยที่ใช้ภาษากระเหรี่ยงในกลุ่มทดลองหลังการทดลองจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์การเล่าเรื่องประกอบบทบาทสมมติ มีความสามารถทางภาษาไทยสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 2) เด็กปฐมวัยที่ใช้ภาษากระเหรี่ยงที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์การเล่าเรื่องประกอบบทบาทสมมติมีความสามารถทางภาษาไทยแตกต่างกับเด็กปฐมวัยที่ใช้ภาษากระเหรี่ยงในกลุ่มควบคุม ที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเด็กปฐมวัยที่ใช้ภาษากระเหรี่ยงในกลุ่มควบคุมที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ตามปกติ

เยาวรัตน์ สิงหาราโท (2552, หน้า 106-107) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถทางภาษาของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 โดยใช้นิทานพื้นบ้านของจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของแผนการจัดประสบการณ์ โดยใช้นิทานพื้นบ้านของจังหวัดชัยภูมิ มีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.46/83.16 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 80/80 ค่าดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดประสบการณ์โดยใช้นิทานพื้นบ้านของจังหวัดชัยภูมิ ชั้นอนุบาลปีที่ 1 มีค่าเท่ากับ 0.6424 หรือคิดเป็นร้อยละ 64.24 ความสามารถทางภาษาด้านการฟังและการพูด ของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 ที่เรียนด้วยแผนการจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาความสามารถทางภาษา โดยใช้นิทานพื้นบ้าน ของจังหวัดชัยภูมิ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุภา พึ่งบุญ (2553, หน้า 114) ที่ได้ศึกษาเรื่องการเปรียบเทียบความสามารถทางภาษา และความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ การสอนภาษาแบบธรรมชาติกับแบบฮาร์ทส ผลการวิจัยพบว่า มีนัยสำคัญที่ระดับ .01 นั้น เป็นไปได้ที่คะแนนความสามารถทางภาษาและความเชื่อมั่นในตนเองโดยเฉลี่ยของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การสอนภาษาแบบธรรมชาติกับแบบฮาร์ทส จะแตกต่างกัน

อนงค์ หมื่นสา (2553, หน้า 77) ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือนิทานที่มีผลต่อพฤติกรรมการฟังและการพูดของเด็กปฐมวัย ผลการศึกษาพบว่า 1) ดัชนีประสิทธิผลของการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือนิทานพื้นบ้านอีสานประกอบภาพของเด็กปฐมวัย มีค่าเท่ากับ 0.76 หรือคิดเป็นร้อยละ 76

ซึ่งแสดงหนังสือนิทานพื้นบ้านอีสานประกอบภาพของเด็กปฐมวัย ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมการฟังและการพูดดีขึ้นจากก่อนการจัดกิจกรรม คิดเป็นร้อยละ 76 และ 2) เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์จากการเรียนหนังสือนิทานพื้นบ้านอีสานแล้วมีพฤติกรรมการฟังและการพูดหลังจากการจัดกิจกรรมสูงกว่าก่อนจัดกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นิภาพร บุญกุศล (2554, หน้า 118) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาทักษะการฟัง การพูดและการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ โดยการใช้ชุดกิจกรรมการเล่านิทานและบทบาทสมมติ ผลการวิจัยพบว่า 1) คะแนนการทดสอบวัดผลทักษะการฟัง การพูดและการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ พบว่านักเรียนมีคะแนนทดสอบวัดทักษะการฟัง การพูดและการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษเฉลี่ยร้อยละ 78.78 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ ร้อยละ 70 และจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ คือเฉลี่ยร้อยละ 81.81 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ ร้อยละ 80 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด และ 2) การพัฒนาทักษะการฟัง การพูดและการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ โดยการใช้ชุดกิจกรรมการเล่านิทานและบทบาทสมมติทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นและสนใจร่วมกิจกรรมมากขึ้น นักเรียนกล้าแสดงออกและกล้าพูดภาษาอังกฤษมากขึ้น ส่งเสริมให้นักเรียนเก่งได้ช่วยเหลือนักเรียนที่อ่อนและนักเรียนได้เรียนรู้การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

ประภาพร วังสุรีย์ และกาญจนา ตรีบูรณ (2555, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดประสบการณ์แบบโครงการเพื่อพัฒนาพฤติกรรมความเป็นผู้นำด้านการกล้าแสดงออกของเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์แบบโครงการเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำด้านการกล้าแสดงออก พบว่าหลังจากการจัดประสบการณ์แบบโครงการเด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมความเป็นผู้นำด้านการกล้าแสดงออกสูงกว่าก่อนทดลอง คิดเป็นร้อยละ 94 ($\bar{x} = 1.89$, S.D. = 0.2) แสดงว่าการจัดประสบการณ์แบบโครงการมีผลต่อพฤติกรรมความเป็นผู้นำด้านการกล้าแสดงออกของเด็กปฐมวัยเป็นอย่างดี

พงศกร ศรีเพชร (2556, หน้า 156) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนากิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้นิทาน เพื่อเสริมสร้างความสามารถในด้านภาษาและการกล้าแสดงออกของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า 1) ประสิทธิภาพของกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้นิทานมีค่าเท่ากับ 85.10/83.33 2) ความสามารถด้านภาษา

ของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่เรียนด้วยกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้นิทานหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 3) การกล้าแสดงออกของนักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยอยู่ในระดับดีมาก

จากการศึกษางานวิจัยในประเทศพบว่า กิจกรรมการเล่านิทาน กิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ เป็นอีกหนึ่งวิธีในการจัดการเรียนการสอน ที่ทำให้เด็กปฐมวัยเกิดคความกระตือรือร้นและสนใจร่วมกิจกรรม เด็กเกิดการอยากรู้ อยากเห็น และอยากลองลงมือปฏิบัติ เด็กเกิดการจดจำเนื้อหาได้นาน รวมทั้งยังเป็นการส่งเสริมความสามารถทางด้านภาษา ในด้านการฟัง การพูด และส่งเสริมการกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมตามวัย อันจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านอื่นๆ ได้ง่ายขึ้น ผู้วิจัยจึงเห็นควรนำวิธีการดังกล่าวข้างต้นมาใช้ในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กปฐมวัย ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดศรีสว่าง บ้านคำไฮ ตำบลหาดแพง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม สังกัดเทศบาลตำบลหาดแพง เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการด้านภาษา และการกล้าแสดงออกตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สามารถรับรู้ความรู้ใหม่ๆ ได้เร็วขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ในการเรียนในชั้นที่สูงขึ้นต่อไป

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Dixon and others (1977, pp. 367-373) ได้ศึกษาการเล่านิทานกับเด็กปฐมวัย ณ โรงเรียนในเมืองดีทรอยต์ จำนวน 146 คน โดยแบ่งเด็กออกเป็น 4 กลุ่มกลุ่มทดลองมี 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 หลังจากได้ฟังนิทานแล้วมีการสนทนา กลุ่มที่ 2 พาไปศึกษานอกสถานที่ กลุ่มที่ 3 แสดงบทบาทเลียนแบบตัวละคร ส่วนกลุ่มที่ 4 ซึ่งเป็นกลุ่มควบคุมได้ฟังนิทานเพียงอย่างเดียวผลการวิจัยพบว่าเด็กกลุ่มที่ฟังนิทานแล้วได้แสดงบทบาทเลียนแบบตัวละครในเรื่องไปด้วยจะพัฒนาความคิดต่าง ๆ ได้ดีที่สุดในที่สุด แสดงว่าเมื่อเด็กฟังนิทานแล้วเด็กย่อมมีความต้องการที่จะเลียนแบบตัวละครที่ตนชอบและตัวละครที่ประสบความสำเร็จ

Cloer and Bray (1978, p. 156 อ้างถึงใน นิภาพร บุญกุลศล, 2556, หน้า 72) ได้ศึกษาผลของการใช้นิทานที่ส่งผลต่อพฤติกรรมและทัศนคติของเด็ก โดยใช้หุ่นจำลองและการแสดงบทบาทสมมติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชายจากโรงเรียนประถมศึกษา 2 แห่ง โดยให้นักเรียนแสดงอุปนิสัยท่าทางให้เหมือนกับตัวละครในนิทาน เมื่อเรียนจบแล้ววัดทัศนคติทันที พบว่าเด็กชายเหล่านี้มีทัศนคติที่มีต่อสัตว์ และหลังจากนั้น 6 สัปดาห์ทำการวัดอีกครั้งหนึ่ง ผลปรากฏว่าทัศนคติของเด็กชาย 2 โรงเรียน มีความมั่นคง เด็กชายที่เคยล่าสัตว์โดยแน่นอน ผลการศึกษาครั้งนี้แสดงว่านิทานมีผลโดยตรงต่อพฤติกรรมและทัศนคติที่มั่นคง

Lonnotti (1980, p. 142) ได้ศึกษาผลการใช้การแสดงบทบาทสมมติที่เน้นการไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ทดลองกับนักเรียนอายุ 6 ปี และ 9 ปี ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่มีการฝึกโดยการใช้การแสดงบทบาทสมมติมีพฤติกรรมในการไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเพิ่มขึ้น

Amoriggi (1981, pp. 1366A–1367A) ได้ศึกษาความสามารถในการเล่านิทานของเด็กปฐมวัย โดยผู้วิจัยเล่านิทานให้เด็กปฐมวัยฟัง แล้วให้เด็กย้อนกลับและเล่าเรื่องต่อจากผู้วิจัยเป็นเวลา 2 สัปดาห์ เด็กสามารถเล่านิทานได้ถูกต้องการเรียงลำดับเหตุการณ์ต่างๆ พัฒนามากขึ้นในขณะที่ทำการทดลอง เด็กสามารถนำเอานิทานที่ฟังไปประยุกต์และเล่าเรื่องต่อไปหลังทดลองผ่านไป 3 สัปดาห์ จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการเล่านิทานเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมของเด็กปฐมวัย เพราะนิทานจะเป็นสิ่งที่จะโน้มน้าว ให้เด็กมีความสนใจ และเกิดการเรียนรู้โดยผ่านวิธีการที่หลากหลาย ซึ่งจะช่วยส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์แก่เด็กปฐมวัยได้อย่างชัดเจน

Harver (2002, p. 1252–A) ได้ศึกษาเชิงผลกระทบของการใช้หนังสือนิทานที่บันทึกเสียงไว้ ที่มีต่อการรู้และออกเสียงคำศัพท์ของเด็กวัยก่อนเรียน จำนวน 80 คน จากโรงเรียนสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนในเขตเมืองชั้นในและจากโรงเรียนขนาดเล็ก แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มเปรียบเทียบโดยเด็กได้รับหนังสือบันทึกเสียงหรืออุปกรณ์ทางศิลปะเป็นเวลามากกว่า 10 สัปดาห์ เด็กทุกคนที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ได้รับการทดสอบก่อนและหลังการทดลองคำศัพท์ที่มีภาพประกอบ (แบบ ก และแบบ ข) และการทดสอบคำศัพท์ การแสดงออกเพื่อวัดการพัฒนาคำศัพท์ที่มีต่อความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า เด็กที่อยู่ในกลุ่มทดลองมีความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์เพิ่มขึ้นและที่แสดงออกอย่างมีนัยสำคัญ เด็กที่ทำคะแนนได้ต่ำที่สุดในระหว่างการทดสอบก่อนเรียนครั้งแรกมีประสบการณ์ที่ได้ประโยชน์มากหลังการทดลองถึงแม้ว่าความถี่ที่กลุ่มทดลองได้ฟังหนังสือบันทึกเสียงจะมีความสัมพันธ์กับจำนวนคำศัพท์ที่รับรู้เพิ่มขึ้น แต่ไม่มีความสัมพันธ์ดังกล่าวเกี่ยวกับการพัฒนาคำศัพท์ที่แสดงออก และผู้ปกครองของเด็กในกลุ่มทดลองรายงานเด็กของตนว่ามีความสุขในการฟังหนังสือบันทึกเสียงอย่างมาก

Yun (2003, p. 67) ได้ศึกษาเด็ก 4 กลุ่มที่ได้รับการเล่านิทานให้ฟังโดยแต่ละกลุ่มหลังจากที่ได้ฟังนิทานแล้วมีการสนทนา หรือพาไปศึกษานอกสถานที่หรือแสดงบทบาทเลียนแบบตัวละครและอีกกลุ่มเป็นการควบคุม ผลการทดลองพบว่า ในการฟัง

นิทานนั้นถ้าเด็กได้แสดงบทบาทเลียนแบบตัวละครในเรื่องไปด้วย จะพัฒนาที่จะเลียนแบบตัวละครที่ตนชอบหรือตัวละครที่ประสบผลสำเร็จและยังพบว่า เนื้อเรื่องในนิทานถ้าเป็นเรื่องใกล้ความจริงจะให้ผลดีต่อความคิดของเด็ก

Moon (2005, p. 1629) ได้ศึกษารูปแบบการสอนของครูในชั้นเรียนอนุบาลที่มีเด็กหลากหลายภาษา โดยใช้วิธีการเล่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษา การวิจัยครั้งนี้เป็นการสำรวจทั้งความเชื่อของครูในเรื่องเกี่ยวกับการใช้วิธีการเล่นบทบาทสมมติและสำรวจรูปแบบการสอนของครู โดยใช้วิธีการเล่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษาในชั้นเรียนที่มีเด็กหลากหลายภาษา เพื่อให้บรรลุผลในการสำรวจรูปแบบการสอนของครูโดยใช้วิธีการเล่นบทบาทสมมติเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษาในชั้นเรียนที่มีเด็กหลากหลายภาษา ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อรวบรวมโดยการสัมภาษณ์ การสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ การสังเกตรวมทั้งการจดบันทึกย้อนหลังของครู ครูมีความเชื่อว่าการเล่นสามารถนำมาใช้เป็นสื่อที่ดีในการสอนเด็กที่เรียนรู้ภาษาอังกฤษ ซึ่งพูด ไม่คล่อง การเล่นช่วยให้พวกเขาได้ผ่อนคลาย และอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ให้ความรู้สึกสบายซึ่งง่ายต่อการฝึกฝนภาษาใหม่ โดยไม่ต้องกังวลว่าจะผิดพลาดผลการวิจัยพบว่า เมื่อครูมีความเชื่อว่าการเล่นมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็ก ครูก็จะใช้กิจกรรมการเล่นเป็นสื่อหลักในการสอนและการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาของเด็กที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง

จากการศึกษางานวิจัยต่างประเทศพบว่า กิจกรรมการเล่นนิทาน กิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ เป็นเทคนิควิธีการสอนอีกรูปแบบหนึ่ง ที่เร้าอารมณ์ความรู้สึก ให้เด็กเกิดการอยากรู้ อยากเห็น และอยากลองลงมือปฏิบัติ รวมทั้งยังเป็นการส่งเสริมความสามารถด้านภาษา การกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมตามวัย อันจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านอื่นๆ ได้ง่ายขึ้น ผู้วิจัยจึงเห็นควรนำวิธีการดังกล่าวข้างต้นมาใช้ในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กปฐมวัย ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดศรีสุวาท บ้านคำไฮ ตำบลหาดแพง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม สังกัดเทศบาลตำบลหาดแพง เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการด้านภาษา และการกล้าแสดงออกตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สามารถรับรู้ความรู้ใหม่ๆ ได้เร็วขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ในการเรียนในชั้นที่สูงขึ้นต่อไป